

Magdalena GŁĘBOCKA

Józef PFAFF

Rewizja finansowa w procesie atestacji determinant użyteczności sprawozdań finansowych

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego
w Katowicach

Magdalena GŁĘBOCKA

Józef PFAFF

**REWIZJA FINANSOWA
W PROCESIE ATESTACJI
DETERMINANT UŻYTECZNOŚCI
SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH**

Katowice 2022

Komitet redakcyjny

Janina Harasim (przewodnicząca), Monika Ogrodnik (sekretarz),
Małgorzata Pańkowska, Jacek Pietrucha, Irena Pyka, Anna Skórska,
Maja Szymura-Tyc, Artur Świerczek, Tadeusz Trzaskalik, Ewa Ziemia

Recenzent

Marzena Remlein

Redakcja i korekta językowa

Alicja Bronder

Skład tekstu

Marzena Safian

Projekt okładki

Janusz Gumulak

Ilustracja na okładce © Goir – Photogenica

ISBN 978-83-7875-815-0

doi.org/10.22367/uekat.9788378758150

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2022

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowa
(CC BY 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W KATOWICACH
ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, tel.: +48 32 257-76-33
www.wydawnictwo.ue.katowice.pl, e-mail: wydawnictwo@ue.katowice.pl
Facebook: [@wydawnictwouekatowice](https://www.facebook.com/wydawnictwouekatowice)

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział 1	
Rewizja raportów finansowych (Józef Pfaff)	7
1.1. Sprawozdanie finansowe jako przedmiot rewizji finansowej	7
1.2. Istota, cel i zakres badania sprawozdania finansowego	16
1.3. Regulacje prawne rewizji finansowej	21
1.4. Biegły rewident jako zawód zaufania publicznego	26
Rozdział 2	
Standardy i procedury badania użyteczności raportów finansowych (Józef Pfaff)	33
2.1. Proces badania raportów finansowych	33
2.2. Ryzyko zniekształcenia sprawozdania finansowego spowodowane błędem lub oszustwem	41
2.3. Reakcja biegłego rewidenta na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia	45
2.4. Korekty sprawozdania finansowego	50
2.5. Ocena raportów finansowych w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta	57
Rozdział 3	
Znaczenie rewizji finansowej w procesie podnoszenia jakości raportów finansowych publikowanych dla odbiorców zewnętrznych (Magdalena Głębocka)	63
3.1. Zakres informacji publikowanych odbiorcom zewnętrznym	63
3.2. Realizacja funkcji rewizji finansowej a atrybuty jakościowe sprawozdań finansowych	71
3.3. Wpływ rewizji sprawozdań finansowych na jakość raportów finansowych – przegląd badań	78

Rozdział 4

Ocena sprawozdania biegłego rewidenta z badania raportów finansowych na przykładzie spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

<i>(Magdalena Głębocka)</i>	96
4.1. Opis zakresu badań	96
4.2. Struktura sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego	97
4.3. Informacje ujęte w sprawozdaniach z badania sprawozdania finansowego na przykładzie spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie	106
4.4. Użyteczność raportów finansowych i możliwość jej atestacji w procesie badania	130
Podsumowanie	135
Bibliografia	139
Spis rysunków	147
Spis tabel	148
Informacja o Autorach	150

Wstęp

Rozwój globalnej gospodarki, zmieniające się warunki i potrzeby w zakresie dostępu do informacji powodują ewolucję procesu komunikowania się przedsiębiorstw z ich otoczeniem. Jednym z elementów tego procesu jest prezentacja sprawozdań finansowych, istotne okazują się ich wiarygodność i wpływ na interesariuszy, czyli szerokie grono odbiorców tych sprawozdań. Niezbędne staje się zatem, aby udostępniane raporty prezentowały dane, które będą wskazywały na działania przedsiębiorców zgodne z rzeczywistością, obowiązującymi przepisami oraz etyką [Grabowska-Kaczmarczyk, 2020, s. 15-16]. Ciągły wzrost zapotrzebowania na informacje, posiadające odpowiednie cechy jakościowe i będące podstawą podejmowania decyzji przez interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych, rodzi konieczność zapewnienia odpowiedniej ich kontroli i weryfikacji [Chłapek, Krajewska, Zieniuk, 2020, s. 9].

Wyposażenie raportów finansowych w nieodzowne atrybuty jakościowe jest wstępnym warunkiem uznania ich za przydatne w procesie decyzyjnym. Sposób oceny przydatności wynika jednak z indywidualnych potrzeb i kompetencji adresatów tych informacji. Najczęściej ocena ta realizowana jest przez pryzmat pożądaných cech jakościowych, pomiędzy którymi występują korelacje o różnym kierunku i natężeniu współzależności o różnym charakterze, w tym także powodujące powstanie potencjalnych konfliktów. Wynikające z regulacji międzynarodowego i krajowego prawa o rachunkowości atrybuty jakościowe informacji finansowych stanowią punkt wyjścia w procesie oceny użyteczności raportów finansowych, a zawarte w nich informacje pozwalają interesariuszom ocenić potencjalny zwrot z inwestycji, monitorować efektywność alokowania kapitału przez jednostki i prawidłowość zarządzania nią. Z tego też powodu uzyskanie wiarygodnej, rzetelnej informacji jest kluczowym warunkiem racjonalnego działania. Zadanie rewizji finansowej zawiera się w zbadaniu, ocenie i uwiarygodnieniu jakości tych raportów z uwzględnieniem zróżnicowanych potrzeb informacyjnych ich adresatów.

Celem ogólnym niniejszej monografii jest ocena możliwości atestacji determinant użyteczności raportów finansowych w procesie rewizji finansowej. Z zamiarem tym wiążą się cele cząstkowe, w szczególności:

- określenie roli rewizji finansowej w transferze informacji pomiędzy podmiotem gospodarczym a otoczeniem ekonomicznym,

- wskazanie zakresu podmiotów i raportów podlegających ocenie w procesie rewizji finansowej,
- określenie standardów i metod badania użyteczności raportów finansowych w procesie rewizji finansowej,
- ocena struktury i zawartości sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdań finansowych przez pryzmat cech jakościowych informacji sprawozdawczych.

Struktura opracowania podporządkowana została przyjętym celom i składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym scharakteryzowano znaczenie rewizji finansowej w procesie komunikowania się przedsiębiorstwa z interesariuszami, zakres i funkcje rewizji finansowej. Następnie przedstawiono biegłego rewidenta jako zawód zaufania publicznego, opisano cechy i znaczenie tego zawodu dla zachowania bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. W ostatnim punkcie omówiono rangę informacji finansowych dla zróżnicowanego grona interesariuszy.

Rozdział drugi poświęcono przedstawieniu procesu badania raportów finansowych. Zwrócono uwagę na ryzyko wystąpienia w nich istotnych zniekształceń spowodowanych błędem, manipulacją lub oszustwem oraz wskazano obszary występowania tego ryzyka. Omówiono reakcję biegłego rewidenta na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia sprawozdania i zasady korygowania stwierdzonych nieprawidłowości. Fragment ten zakończono przedstawieniem zasad i kryteriów oceny raportów finansowych w sprawozdaniu biegłego rewidenta z badania.

W rozdziale trzecim skupiono się na ocenie wpływu rewizji finansowej na jakość raportów finansowych udostępnianych odbiorcom zewnętrznym. Zaprezentowano wyniki badań empirycznych i dysertacji naukowych dotyczących wpływu rewizji finansowej na określone atrybuty sprawozdań finansowych.

W rozdziale czwartym ukazano strukturę raportu z badania sprawozdania finansowego. Przedstawiono również wyniki analizy zawartości informacyjnej sprawozdań z badania sprawozdań finansowych wybranych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, przeprowadzonej pod kątem atestacji użyteczności tych raportów finansowych.

Monografia stanowi efekt badań naukowych prowadzonych w Katedrze Rachunkowości Wydziału Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach przez zespół w składzie: Magdalena Głębocka, Anna Kuzior, Ewa Maćkowiak, Józef Pfaff, Lucyna Poniatowska, Małgorzata Rówińska-Král’.

Rozdział 1

Rewizja raportów finansowych

Józef Pfaff

1.1. Sprawozdanie finansowe jako przedmiot rewizji finansowej

Wraz z rozwojem społecznym i gospodarczym pojawiają się liczne powiązania przedsiębiorstwa z jego otoczeniem. Powoduje to konieczność przepływu wzajemnych informacji finansowych między przedsiębiorstwem a otoczeniem i odwrotnie, na zasadzie sprzężenia zwrotnego. Można zauważyć, że do końca XIX wieku głównymi odbiorcami informacji ekonomicznej tworzonej przez system rachunkowości byli właściciele przedsiębiorstw, którzy nimi zarządzali. Rozwój rynku finansowego na początku XX wieku spowodował wyodrębnienie nowych grup zainteresowanych pozyskiwaniem informacji finansowych. Są nimi inwestorzy (akcjonariusze) poszukujący najbardziej opłacalnych źródeł alokacji swoich wolnych kapitałów, banki udzielające kredytów przedsiębiorstwom, a także kontrahenci (odbiorcy i dostawcy). Wzrost potrzeb informacyjnych spowodował ogromny nacisk na wiarygodność informacji dostarczanych przez rachunkowość. Sytuacja ta przyczyniła się również do zmiany głównego celu rewizji finansowej – z ujawniania błędów i oszustw na poświadczanie wiarygodności danych ujętych w sprawozdaniu finansowym [Pfaff, 2007, s. 58].

Informacja finansowa, przydatna przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych przez szerokie grono odbiorców, musi się odznaczać kilkoma cechami, które zapewnią odpowiednią użyteczność tej informacji oraz spełnią określone jakościowe standardy tak, aby informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych nie budziły zastrzeżeń. Cechy jakościowe są atrybutami informacji finansowych tworzonych w rachunkowości [Buk, 2006, s. 176].

Zgodnie z założeniami koncepcyjnymi sprawozdawczości finansowej [International Accounting Standards Board, 2018] przydatna informacja to taka,

która może wpłynąć na zmianę decyzji podejmowanych przez jej użytkowników. Powinna charakteryzować się wartością przewidującą, umożliwiającą projekcję przyszłych wyników, i weryfikującą, pozwalającą zmienić lub potwierdzić wcześniejsze oceny [Gierusz, Martyniuk, 2017, s. 232]. Już samo wyjaśnienie tej cechy wskazuje, że przydatność powinna być rozpatrywana z perspektywy konkretnego odbiorcy. Decyzje poszczególnych grup odbiorców, podejmowane na podstawie analizy sprawozdania finansowego, mogą okazać się niejednolite. O przydatności informacji decyduje bowiem jej percepcja przez konkretnego odbiorcę, a tym samym jego zdolność wykorzystania informacji dla własnych potrzeb [Remlein, 2008, s. 27]. Przydatność stanowi więc wyraźnie cechę zindywidualizowaną z punktu widzenia interesariuszy [Dobija, 2014, s. 71; Wójtowicz, 2015, s. 169].

Przydatność informacji finansowej to jej potencjalna zdolność do wpływania na decyzje podejmowane przez użytkowników sprawozdań finansowych [Grabowska-Kaczmarczyk, 2020, s. 18-21]; wiąże się z nią jej istotność oraz wiarygodność. Informacja jest istotna, jeżeli jej pominięcie lub zniekształcenie mogłoby wpłynąć na decyzje użytkowników podejmowane na podstawie informacji finansowych dotyczących określonej jednostki sprawozdawczej. Istotność stanowi zatem specyficzny dla danej jednostki aspekt przydatności opierający się na rodzaju, wielkości lub obydwu tych cechach pozycji, do których odnoszą się informacje w kontekście sprawozdania finansowego danej jednostki.

Obok przydatności cechą jakościową informacji sprawozdawczych jest wierna prezentacja transakcji i innych zdarzeń. W pełni wierna prezentacja informacji powinna posiadać trzy cechy [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ12]:

- kompletność,
- bezstronność,
- brak błędów.

Kompletna informacja ma zaspokoić potrzeby informacyjne jej odbiorcom. Kompletność ma zapewnić pełne, prawdziwe, niezbędne informacje, które w żaden sposób nie będą ukrywały istotnych danych. Kompletna informacja to informacja zawierająca wszystkie istotne dane – istotne z punktu widzenia zapewnienia rzetelnych i wiarygodnych danych. Kompletność informacji sprawozdawczych wydaje się cechą oczywistą, pozostającą w zgodzie z zasadą wiernego i rzetelnego obrazu [Rówińska, 2013, s. 377-378].

Bezstronność charakteryzuje się obiektywizmem w podejściu do prezentowania informacji oraz brakiem oznak manipulowania danymi. Cecha ta utożsamiana jest z neutralnością. Neutralnej informacji towarzyszy konkretny cel – ma ona wpływać na zachowanie odbiorcy.

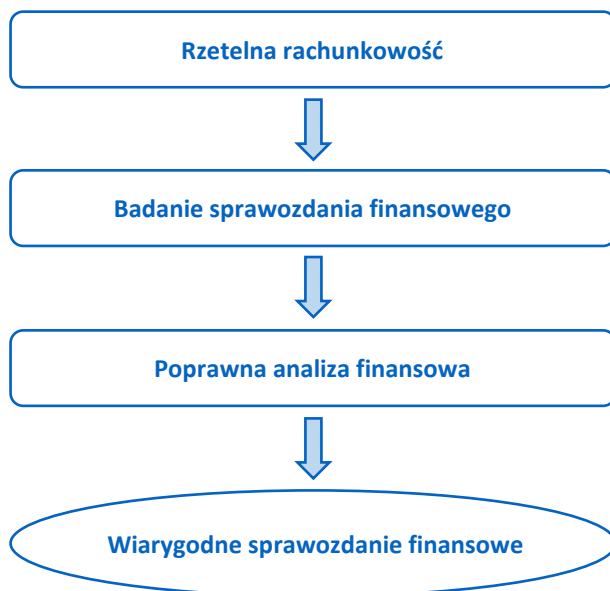
Wierną prezentację informacji opisuje się także jako brak błędów, co oznacza, że w prezentowanych informacjach nie wystąpiły pominięcia, które mogłyby doprowadzić do zachwiania kompletności danych sprawozdawczych.

Aby sprawozdania finansowe mogły być uznane za użyteczne, informacje finansowe muszą nie tylko ukazywać zjawiska ekonomiczne w formie wartościowej i opisowej, ale też je wiernie prezentować. Dla odbiorców zewnętrznych szczególnego znaczenia nabiera cecha wiarygodności informacji im dostarczanych. Realizacja tak pojętej wiarygodności następuje przez: wierne odzwierciedlenie transakcji i zdarzeń, przedstawianie ich z zachowaniem przewagi treści nad formą, neutralności, kompletności i ostrożnej wyceny.

Pojęcie wiarygodności informacji nie jest bliżej zdefiniowane w literaturze ekonomicznej. Znaczenie wiarygodności informacji finansowych podkreśla w swoich pracach wielu autorów. M. Gmytrasiewicz pisze między innymi „[...] użytkownicy informacji sprawozdawczych uznają je za przydatne i istotne tylko wtedy, gdy są one wiarygodne; wiarygodność jest koniecznym warunkiem dla uznania jakiegokolwiek informacji za informację użyteczną” [2007, s. 113]. B. Micherda [2006, s. 20-22] wskazuje na przesłanki kształtujące wiarygodność sprawozdania finansowego, są to: rzetelna rachunkowość, poprawna analiza finansowa oraz obiektywne badanie sprawozdania finansowego. Cecha wiarygodności wymaga, aby sprawozdawczość finansowa zawierała informacje prawdziwe, odzwierciedlające zarejestrowane w księgach rachunkowych operacje gospodarcze, a w odniesieniu do składników majątku – uwzględniające zasadę ostrożnej wyceny [Kamela-Sowińska, 2002].

Wiarygodność informacji finansowych uważana jest za jedną z nieodzownych cech jakościowych sprawozdawczości finansowej obok zrozumiałości, przydatności i porównywalności [Piechocka-Kałużna, 2019, s. 60-65]. Przesłankami kształtującymi wiarygodność sprawozdania finansowego według B. Micherdy [2006, s. 23] to: rzetelna rachunkowość, poprawna analiza finansowa oraz badanie sprawozdania finansowego – prezentuje to rysunek 1.1.

Sprawozdanie finansowe posiadające wszystkie wymienione cechy jakościowe i sporządzone z uwzględnieniem właściwych standardów rachunkowości powinno przedstawiać prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji majątkowo-finansowej jednostki oraz jej wynik finansowy [Pfaff, 2001, s. 20-21].

Rysunek 1.1. Przesłanki wiarygodności sprawozdania finansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Micherda [2006, s. 23].

Z treści sprawozdań finansowych korzysta wiele grup użytkowników zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Każda z tych grup wykorzystuje sprawozdawczość finansową do odmiennych celów [Gabrusewicz, Remlein, 2011, s. 26]. Rachunkowość finansowa, zorientowana na dostarczenie informacji zróżnicowanym odbiorcom zewnętrznym, jest sformalizowana i podporządkowana jednolitym, nadrzędnym zasadom rachunkowości, zapewniającym dostarczenie obecnym i potencjalnym inwestorom, doradcom i analitykom finansowym, bankom i pożyczkodawcom, agendom rządowym, dostawcom i innym wierzycielom handlowym, odbiorcom (klientom) oraz społeczeństwu rozumiałych, przydatnych, wiarygodnych i porównywalnych informacji [Stępień, 2019, s. 103].

Inwestorzy i wierzyciele stanowią najważniejszą grupę adresatów, a zarazem odbiorców informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Są oni dostawcami kapitału, dzięki którym firma może sprawnie funkcjonować. Udziałowcy oraz akcjonariusze angażujący w jednostkach swój kapitał wykazują zainteresowanie przede wszystkim stopniem ryzyka i niepewności związanego z inwestowaniem oraz warunkami zwrotu zainwestowanego kapitału [Gierusz, 2005, s. 17]. Inwestorzy, wnosząc do przedsiębiorstwa kapitał, nie zawsze otrzymują wynagrodzenie w postaci dywidendy, a w razie bankructwa firmy to oni są ostatnimi, których roszczenia się uznaje. Dlatego też ich potrzeby informacyjne są największe.

Doradcy i analitycy finansowi, pomimo że samodzielnie nie podejmują decyzji inwestycyjnych, to ich wiedza oraz analizy stanowią podstawę do podejmowania decyzji przez inwestorów. Ponadto są twórcami obiegowych opinii mających wpływ na wartość rynkową firmy.

Kredytodawcy (pożyczkodawcy), czyli podmioty angażujące swoje środki na ustalony czas w firmie i z przeznaczeniem na określone uprzednio cele, wykazują zainteresowanie możliwością spłaty zaciągniętych przez firmę pożyczek i kredytów wraz z odsetkami w umownym terminie (a więc są zainteresowani zdolnością kredytową jednostki). Wierzyciele potrzebują również informacji o zasobach, zobowiązaniach, rentowności, płynności finansowej firmy i tym podobne, aby na tej podstawie odpowiedzieć na pytania, czy działalność danej jednostki jest aktualnie efektywna i czy jednostka jest w stanie w przyszłości osiągnąć spodziewaną kondycję finansową oraz efektywność działalności firmy.

Rząd i jego agendy interesują się informacjami o alokacji zasobów oraz o działalności przedsiębiorstwa dla prowadzenia polityki gospodarczej i podatkowej wobec jednostek, a także w celu obliczenia wielkości dochodu narodowego, sporządzenia statystyki informującej o kategoriach makroekonomicznych [Olchowicz, Tłaczała, 2002, s. 17-18].

Metodologia badania sprawozdania finansowego przewiduje również weryfikację poprawności rozliczeń przedsiębiorstwa z budżetem z tytułu podatków i innych obciążeń, co niewątpliwie wpływa na kontrolę rozliczeń z tytułu podatków, zabezpieczając tym samym interesy budżetu państwa.

Dostawcy w zależności od okresu i stopnia powiązania z daną jednostką poszukują informacji o możliwościach zawierania w bliższej i dalszej przyszłości transakcji handlowych oraz zdolnościach jednostki do regulowania w terminie zobowiązań.

Odbiorcy (klienci) są zainteresowani sytuacją majątkowo-finansową przedsiębiorstwa oraz jego perspektywami rozwoju, zwłaszcza w sytuacji długoterminowego związania się z daną firmą umowami handlowymi lub przywiązania do produktów tej firmy.

Jednostki nie działają w wyizolowanej rzeczywistości. Na ich rozwój mają wpływ różne czynniki zewnętrzne, jak na przykład decyzje organów państwowych, relacje wzajemne z pracownikami, czy też ogólniej: ze społeczeństwem. Zwłaszcza społeczeństwo lokalne jest zainteresowane informacjami o kondycji finansowej firm, ich osiągnięciach i tendencjach rozwojowych, możliwościach nieprzerwanego funkcjonowania, ze względu na możliwość zatrudniania pracowników, rozwijania infrastruktury czy zasilania budżetów samorządowych.

Warto również zwrócić uwagę na znaczenie rewizji finansowej w weryfikacji sprawozdań finansowych partii politycznych i komitetów wyborczych. Spra-

wozdania z finansowania kampanii wyborczych, jak i finansowania partii politycznych, są przekazywane do Państwowej Komisji Wyborczej, która dokonując ich weryfikacji, ustawowo zobligowana jest do uzyskania opinii biegłego rewidenta [Ożyński, 2003, s. 311-312].

Znaczenie rachunkowości oraz badania sprawozdania finansowego we współczesnej gospodarce rynkowej nie budzi wątpliwości szczególnie w kwestii rozliczania się jednostki gospodarczej z jej otoczeniem społecznym. W badaniu sprawozdania finansowego coraz większego znaczenia nabiera konieczność oceny możliwości kontynuowania działalności gospodarczej, co prowadzi do zwrócenia uwagi na wykorzystanie w procedurach badania sprawozdania finansowego metodyki oceny jednostek gospodarczych, na potrzebę pełnej integracji procedur badania sprawozdania finansowego ze strukturami współczesnej rachunkowości.

Ustalenie zdolności kontynuacji działalności ciąży na kierowniku jednostki. Ustalając tę zdolność, kierownik jednostki uwzględnia wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż rok od dnia bilansowego. Informacje na temat tego, czy sprawozdanie zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania przez nią działalności, muszą zostać ujęte w informacji dodatkowej. Ustosunkowanie się przez jednostkę do zagadnienia kontynuacji działalności czy to w informacji dodatkowej, czy w sprawozdaniu z działalności, nie zwalnia biegłego rewidenta z obowiązku zbadania tego zagadnienia. Szczególne znaczenie zagadnienia kontynuacji działalności ma w przypadku jednostek zaufania publicznego takich jak banki czy ubezpieczyciele [Ceglarek, 2002, s. 29].

Rewizja finansowa przynosi również wiele korzyści odbiorcom wewnętrznym. Do użytkowników wewnętrznych zalicza się właścicieli, współwłaścicieli (udziałowców), kierownictwo (zarząd), pracowników oraz organy nadzorcze jednostki, dla których głównym źródłem informacji o sytuacji firmy jest – obok sprawozdania finansowego – również sprawozdanie biegłego rewidenta z badania tego sprawozdania. Zarządzający potrzebują informacji dla potrzeb planowania działalności, sterowania procesami gospodarczymi i podejmowania decyzji. Odpowiednio zorganizowana sprawozdawczość i właściwe systemy analizy finansowej mogą dostarczyć informacji, które poprzez wspomniane funkcje zabezpieczą nie tylko przetrwanie, ale i rozwój przedsiębiorstwa.

Wśród odbiorców wewnętrznych wyróżnia się także pracowników jednostki. Zainteresowani są oni informacjami dotyczącymi wysokości zysku do podziału, możliwościami podwyżek płac i kontynuacją działalności jednostki. Pracownicy i ich związki korzystają z informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych przy ocenie zdolności swojego pracodawcy do wypełnienia zob-

wiązań wobec pracowników: możliwości wypłaty wynagrodzeń, ewentualnego ich wzrostu, uzyskania odpraw emerytalnych, a także perspektywy dalszego zatrudnienia.

Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania to swego rodzaju ekspertyza o stanie przedsiębiorstwa. Ważnym aspektem sprawozdania z badania jest możliwość uzyskania z niego szczegółowych informacji o sprawności działania systemu kontroli wewnętrznej, prawidłowości prowadzenia ksiąg rachunkowych, co w rezultacie daje zarządowi skuteczniejsze źródło informacji o kondycji przedsiębiorstwa. Wyniki badania sprawozdania zawarte w sprawozdaniu biegłego rewidenta stanowią ponadto dowód na to, że zarząd spółki wypełnił ciężące na nim ustawowe i statutowe obowiązki w zakresie rachunkowości. Kierownik jednostki (zarząd), składając podpis pod rocznym sprawozdaniem finansowym, ponosi za nie odpowiedzialność merytoryczną i formalną. Odpowiada tym samym za jasne i rzetelne odzwierciedlenie wszystkich informacji istotnych dla oceny wyniku finansowego oraz sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa. Dlatego też dla kierownictwa i organów nadzorczych jednostek informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym i sprawozdaniu biegłego z jednej strony mogą wywoływać obawę przed krytyczną oceną ich sposobu zarządzania przez właścicieli (oddają bowiem rzeczywisty obraz systemu zarządzania firmą w kwestii finansowej), z drugiej – umożliwiają opracowanie właściwego programu działania jednostki w przyszłości [Pfaff, 2007, s. 69].

Sprawozdanie finansowe oraz analiza finansowa, również ta zawarta w sprawozdaniu biegłego rewidenta, pozwalają na ustalenie różnego typu wielkości i wskaźników, takich jak koszty, przychody, rentowność, wypłacalność i tym podobne, umożliwiając w ten sposób wpływ na poziom zarządzania jednostką. Jednocześnie analiza taka ma istotne znaczenie przy udzielanym corocznie absolutorium kierownictwu jednostki.

Niezależnie od sprawozdania z badania biegły rewident sporządza zazwyczaj także pismo (wystąpienie) do kierownictwa badanej jednostki (tak zwany *management letter*). Zawierają się w nim spostrzeżenia, uwagi, powstałe podczas badania sprawozdania, które według biegłego powinny być przekazane kierownictwu. W wystąpieniu takim wyeksponowane są niektóre kwestie zasygnalizowane w sprawozdaniu biegłego rewidenta, a które mogą mieć wpływ na usprawnienie funkcjonowania jednostki w przyszłości [Pfaff, 2020, s. 116].

Dynamika zmian gospodarczych, a zwłaszcza uregulowań prawnych, powoduje ciągłą niepewność służb finansowo-księgowych, administracyjnych oraz kierownictwa jednostek, czy w trakcie wykonywania swych codziennych obowiązków nie przeoczono czegoś, co może mieć istotny wpływ na sytuację ekonomiczną firmy. W związku z tym poddanie badaniu sprawozdania finansowego

zwiększa poczucie pewności, że nie popełniono przy jego sporządzaniu błędów o istotnym znaczeniu, które dyskwalifikowałyby go jako źródło informacji dla kierownictwa jednostki, właścicieli i odbiorców zewnętrznych.

Coraz większego znaczenia nabiera również koncepcja indywidualnego podejścia do klienta [Kutera, 2004, s. 158]. Zleceniodawcy często oczekują dodatkowych korzyści z badania sprawozdania finansowego, na przykład wskazania skutecznych sposobów minimalizacji ryzyka popełniania błędów, propozycji usprawnień systemu księgowości, wskazania zagrożeń i szans w danej branży, optymalnych rozwiązań w zakresie obciążeń podatkowych. Wymaga to trafnego doboru zastosowania przez biegłego rewidenta odpowiednich metod i procedur badawczych, aby sprostać wymaganiom klienta.

Sytuacja finansowa jest uzależniona od kontrolowanych przez jednostkę zasobów ekonomicznych, płynności i wypłacalności, struktury źródeł finansowania oraz zdolności jednostki do przystosowywania się do zmian w środowisku, w którym prowadzi działalność. Informacje o stanie tych zasobów, zawarte w raporcie audytora oraz w samym sprawozdaniu finansowym, okazują się pomocne przy przewidywaniu zdolności jednostki do wypracowywania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów w przyszłości, zaś informacje o strukturze finansowej – do przewidywania przyszłych potrzeb kredytowych i dalszego pozyskiwania przyszłych źródeł finansowania. Z kolei informacje o wynikach działalności mogą być zastosowane do oceny potencjalnych zmian zasobów ekonomicznych, prawdopodobnie kontrolowanych w przyszłości. Wreszcie informacje o zmianach sytuacji finansowej są użyteczne przy ocenie działalności inwestycyjnej, finansowej i operacyjnej jednostki, dają kierownictwu jednostki możliwość oceny zdolności jednostki do wypracowywania zysków i sposobu ich wykorzystania.

Należy zwrócić uwagę również na znaczenie informacji finansowych dla rady nadzorczej i wypełnienia przez nią szczególnego zadania, jakim jest ocena rocznych sprawozdań finansowych co do zgodności z księgami i dokumentami, jak i ze stanem faktycznym, a także składanie walnemu zgromadzeniu dorocznego sprawozdania z wyników owego badania. Rola rad nadzorczych nabiera znaczenia, gdyż to ona, jako wewnętrzny organ kontrolny przedsiębiorstwa, powinna z wyprzedzeniem wskazywać na zagrożenia rozwoju spółki. W realizacji tego celu wspomaga ją biegły rewident – jako zewnętrzna, niezależna instytucja stanowiąca dla organu kontroli neutralne źródło informacji o stanie i jakości rachunkowości spółki (niezależne od zarządu). Dla prawidłowego wykonywania swoich zadań statutowych rada nadzorcza opiera się na wynikach badania biegłego rewidenta i może zaprosić go do udziału w tak zwanym posiedzeniu bilansowym. W piśmiennictwie pojawia się nawet teza o obowiązku zapoznania się ze sprawozdaniem z badania przez każdego członka organu nadzoru, jak rów-

niez o obowiązku udziału biegłego rewidenta w posiedzeniu bilansowym. Rada nadzorcza nie może jednak zaniechać własnego badania, zdając się całkowicie na wyniki badań biegłego rewidenta, choćby dlatego, że kontrola wykonywana przez radę nadzorczą powinna dotyczyć również innych sfer działalności i decyzji zarządu.

Jednostka, której sprawozdania finansowe są systematycznie poddawane badaniu, może prezentować się na zewnątrz jako podmiot gospodarczy działający zgodnie z obowiązującym prawem – czego potwierdzenie stanowią opinie wydawane przez niezależnych ekspertów. Postrzega się ją jako jednostkę o ustabilizowanej sytuacji finansowej, w której niezależny ekspert (biegły rewident) nie stwierdził istotnych zagrożeń co do możliwości jej pogorszenia.

Ponieważ ze sprawozdań finansowych korzystają użytkownicy zewnętrzni, a postępująca globalizacja powoduje stały wzrost ponadnarodowych korporacji, ważne jest, aby użyteczność informacji w nich zawartych rozważać również w kontekście międzynarodowym. Fakt, że z informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych korzysta otoczenie podmiotu, powoduje, iż wymagania stawiane prowadzącym księgi rachunkowe i sporządzającym na ich podstawie sprawozdania finansowe są bardzo wysokie, a rachunkowość finansowa musi odpowiadać jakościowym standardom.

Jak przedstawiono w toku rozważań, odbiorcy sprawozdań oczekują na wiarygodne informacje w nich prezentowane, stąd istnieje potrzeba, aby te informacje podlegały atestacji ich wiarygodności. Każdy kraj, dla zapewnienia odpowiedniej jakości informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych, określa obowiązujące dla rachunkowości standardy poprzez odpowiednie regulacje prawne.

Zadaniem sprawozdawczości finansowej jest dostarczanie różnym jej odbiorcom użytecznych i rzetelnych informacji, a celem rewizji finansowej – zapewnienie wiarygodności informacji prezentowanych w sprawozdaniach. Dla aktualnych i potencjalnych odbiorców sprawozdania finansowego znaczenie ma to, aby dokonana przez biegłego rewidenta weryfikacja dawała gwarancję, że zbadane sprawozdanie finansowe zawiera rzetelne, prawidłowe i wiarygodne informacje, na podstawie których można podejmować decyzje głównie o charakterze inwestycyjnym. Zweryfikowane sprawozdanie finansowe powinno minimalizować ryzyko związane z podjętymi na ich podstawie decyzjami, a zwłaszcza zmniejszać niepewność nieotrzymania spodziewanych korzyści ekonomicznych związanych z wzajemnymi transakcjami.

Oczekiwania użytkowników sprawozdań finansowych i zleceniodawców wobec rewizji finansowej wciąż rosną, dlatego też biegli rewidenty, by im sprostać, muszą ustawicznie doskonalić swoje kwalifikacje, posiadać interdyscyplinarną

wiedzę o przedsiębiorstwie, obejmującą między innymi prawo podatkowe, znajomość przepisów kodeksu spółek handlowych, kodeksu cywilnego i procedur postępowania cywilnego, dorobku inżynierii finansowej, a zarazem umiejętność oceny i korzystania ze skomplikowanych systemów informatycznych. Poglębiona i fachowa rewizja finansowa stanowi także jedną z podstawowych przesłanek rozwoju polskiej gospodarki, warunkuje bowiem wzrost bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i umożliwia inwestorom świadome wybory. Jest też oczywiste, że odpowiednia jakość badania sprawozdań finansowych leży w dobrze pojętym interesie zawodu biegłego rewidenta. Jedynie spełnienie wysokich standardów w tym zakresie może przyczynić się do tego, iż zarówno właściciele kapitału, jak i rady nadzorcze będą pozytywnie oceniać pracę biegłych rewidentów [Pfaff, 2007, s. 73].

1.2. Istota, cel i zakres badania sprawozdania finansowego

Coraz częściej uważa się, że w świetle natłoku informacji ekonomicznych jednym z podstawowych wyzwań stojących przed systemem rachunkowości jest wiarygodność informacji generowanych przez ten system. Występuje więc konieczność potwierdzania wiarygodności sprawozdań finansowych, która powinna być dokonywana przez fachową osobę, niezależną od badanej jednostki. Osobą tą jest biegły rewident, którego główna funkcja to funkcja atestacyjna. Polega ona na wydaniu przez audytora niezależnej i fachowej opinii na temat prawidłowości i rzetelności sprawozdania finansowego. Osoba, która dokonuje weryfikacji sprawozdania finansowego, z oczywistych względów powinna być bezstronna i niezależna od jednostki, w której przeprowadza badanie, oraz posiadać wystarczające kompetencje i wiedzę do wykonywania tego zadania [Pfaff, 2007, s. 65-66].

Rewizja finansowa powinna w wysokim stopniu gwarantować, że zbadane sprawozdanie finansowe przedstawia wiarygodne informacje, ułatwiające bezpieczne lokowanie kapitału, udzielanie pożyczek i kredytów, podejmowanie prawidłowych decyzji inwestycyjnych, a także minimalizację zagrożenia nieotrzymania spodziewanych korzyści ekonomicznych wynikających ze wzajemnych stosunków gospodarczych [Sawicki, 2003, s. 103].

Celem badania sprawozdania finansowego jest zwiększenie stopnia zaufania użytkowników sprawozdania do zawartych w nim stwierdzeń i informacji. Osiąga się to dzięki wyrażeniu przez biegłego rewidenta opinii o tym, czy spr-

wozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. Podstawą do wyrażenia przez biegłego rewidenta opinii o sprawozdaniu finansowym jest uzyskanie wystarczającej pewności, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia, niezależnie od tego, czy zostało ono spowodowane błędem czy oszustwem. Biegły rewident ma zatem stwierdzić, czy sprawozdanie jako całość i stanowiące podstawę jego sporządzenia księgi rachunkowe są wolne od istotnych zniekształceń spowodowanych błędami lub oszustwem, a tym samym przedstawia ono rzetelnie i jasno sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy jednostki, a w szczególności:

- jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości, co oznacza w przypadku jednostek zobowiązanych do stosowania przepisów Ustawy o rachunkowości, że sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z Ustawą o rachunkowości i wydanymi na jej podstawie przepisami wykonawczymi, zaś dla jednostek sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF – że sprawozdanie to jest zgodne z założeniami koncepcyjnymi sprawozdawczości finansowej;
- jest zgodne co do formy i treści z obowiązującymi jednostkę przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy, które wpływają na jej sprawozdanie finansowe;
- zostało sporządzone na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych;
- przedstawia rzetelnie i jasno wszystkie informacje istotne do oceny sytuacji jednostki;
- daje podstawę do wnioskowania, że kontynuacja działalności przez jednostkę, w niezmińszonym istotnie zakresie, nie jest poważnie zagrożona w okresie przynajmniej 12 najbliższych miesięcy od dnia bilansowego [Pfaff, 2020, s. 71-72].

Warto zwrócić uwagę na złożoność celu badania sprawozdania finansowego, na który składa się nie tylko ustalenie, czy jest ono prawidłowe i przedstawia rzetelnie oraz jasno sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki, ale także ocena tej sytuacji i wskazanie na zjawiska w istotny sposób wpływające negatywnie na możliwość kontynuowania działalności przez badaną jednostkę. Ustawa o biegłych rewidentach wyraźnie podkreśla obowiązek poinformowania w sprawozdaniu z badania o przypadkach istotnej niepewności w odniesieniu do zdarzeń lub uwarunkowań, które mogą rodzić zasadnicze wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności.

Oceniając możliwość kontynuowania przez jednostkę działalności, biegły rewident powinien wziąć pod uwagę, że:

- ogólny stopień niepewności wynikający ze skutków zdarzeń lub uwarunkowań jest tym większy, im bardziej oddalone w czasie są skutki przyszłych zdarzeń lub uwarunkowań; Ustawa o rachunkowości nakłada na kierownictwo jednostki wymóg dokonania jednoznacznej oceny zdolności do kontynuacji działalności w okresie co najmniej roku od dnia bilansowego;
- wszelkie osądy dotyczące przyszłości są oparte na informacjach dostępnych w czasie formułowania tego osądu; późniejsze zdarzenia mogą podważać osąd, który był zasadny w momencie jego sformułowania;
- na osąd dotyczący skutków zdarzeń lub uwarunkowań wpływają wielkość i stopień złożoności jednostki, rodzaj i warunki prowadzonej przez nią działalności oraz stopień, w jakim podlega ona zewnętrznym wpływom.

Badanie sprawozdania finansowego nie jest czynnością jednorazową, lecz ma charakter procesu, który obejmuje następujące etapy:

- rozpoznanie i zrozumienie badanej jednostki, w tym jej kontroli wewnętrznej,
- oszacowanie ryzyka istotnego zniekształcenia spowodowanego błędem lub oszustwem,
- przeprowadzenie odpowiednich procedur badania adekwatnych do oszacowanego ryzyka,
- zaproponowanie przez biegłego rewidenta korekt ksiąg rachunkowych i badanego sprawozdania finansowego, mających na celu wyeliminowanie istotnych zniekształceń,
- wydanie opinii (ujętej w sprawozdaniu z badania) o ostatecznej (skorygowanej) wersji sprawozdania finansowego.

Z tego wynika, że w procesie rewizji finansowej dość często dochodzi do korekty pierwszej wersji sprawozdania finansowego (wersji przedstawionej do badania biegłemu rewidentowi). Charakter, wielkość i częstotliwość tych korekt świadczą o dokładności dokonanych przez jednostkę pomiarów poszczególnych sald oraz grup transakcji prezentowanych w pierwszej wersji sprawozdania finansowego, świadczą o wiarygodności tego sprawozdania, co ma szczególne znaczenie dla odbiorców zewnętrznych.

W kontekście znaczenia rewizji finansowej dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego warto zwrócić uwagę na uregulowania prawne w zakresie obowiązku badania sprawozdań finansowych w Polsce. Wszystkie jednostki podlegające Ustawie o rachunkowości można z punktu widzenia obowiązku badania podzielić na:

- podlegające corocznemu badaniu ustawowemu – wymienione enumeratywnie w artykule 64 Ustawy o rachunkowości [2021];

- podlegające badaniu ustawowemu po spełnieniu warunków określonych w Ustawie o rachunkowości lub innych przepisach;
- podlegające badaniu dobrowolnemu.

Zakres jednostek wchodzących do poszczególnych grup przedstawiono w tabeli 1.1.

Tabela 1.1. Podmiotowy zakres badania sprawozdań finansowych

Grupa jednostek objętych badaniem	Zakres jednostek
1	2
podlegające corocznemu badaniu ustawowemu	<ul style="list-style-type: none"> • banki krajowe, oddziały instytucji kredytowych, oddziały banków zagranicznych, • zakłady ubezpieczeń i ich oddziały, zakłady reasekuracji i ich oddziały oraz oddziały zagranicznych firm inwestycyjnych, • spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, • jednostki działające na podstawie przepisów o publicznym obrocie papierami wartościowymi, • jednostki działające na podstawie przepisów o funduszach inwestycyjnych oraz przepisów o funduszach emerytalnych, • krajowe instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego, • spółki akcyjne, z wyjątkiem spółek będących na dzień bilansowy w organizacji, • jednostki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z MSR, • roczne sprawozdania jednostkowe subfunduszy, • roczne połączone sprawozdania finansowe funduszy inwestycyjnych z wydzielonymi subfunduszami, • sprawozdania finansowe spółek przejmujących i spółek nowo zawiązanych, sporządzone za rok, w którym nastąpiło połączenie
podlegające warunkowemu badaniu ustawowemu	<p>a) pozostałe jednostki (inne niż podlegające corocznemu badaniu ustawowemu), które w roku poprzedzającym rok obrotowy, za który sporządzono sprawozdanie finansowe, spełniły co najmniej dwa z trzech warunków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób, • suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2,5 mln euro, • przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej co najmniej 5 mln euro, <p>b) jednostki pożytku publicznego niespełniające powyższych warunków, jeżeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizują zadania publiczne zlecone jako powierzone do wykonywania lub do wspierania zadania publicznego,

cd. tabeli 1.1

1	2
	<ul style="list-style-type: none">• otrzymały w roku obrotowym łączną kwotę dotacji na realizację tych zadań w wysokości co najmniej 50 tys. zł,• osiągnęły w roku obrotowym przychody w wysokości co najmniej 3 mln złotych, <p>c) jednostki samorządu terytorialnego, w których liczba mieszkańców, ustalona przez GUS, na 31 grudnia roku poprzedzającego rok, za który sporządzono sprawozdanie, przekracza 150 tys.</p>
podlegające badaniu dobrowolnemu	Wszystkie pozostałe jednostki, które nie podlegają badaniu ustawowemu, lecz na podstawie decyzji jednostki ich sprawozdanie finansowe zostaje poddane badaniu przez biegłego rewidenta

Źródło: Pfaff [2020, s. 73].

Zamknięty katalog jednostek, których sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowi badania, i stosunkowo wysokie progowe kryteria ustalone w przepisach w zakresie obowiązku badania ustawowego sprawiają, że bardzo dużo jednostek pozostaje poza badaniem ustawowym.

Kryzys zaufania, jakiego doświadczył rynek finansowy wraz z ujawnieniem na początku XXI wieku fałszowania sprawozdań finansowych przez takie podmioty jak Enron, WorldCom czy też Xerox, a także niejasna rola, jaką w tym procederze odegrały czołowe firmy audytorskie, zainicjowały szereg działań na rzecz poprawy jakości procesu sprawozdawczości finansowej, a nade wszystko procesu weryfikacji wiarygodności informacji przekazywanych za pomocą sprawozdań finansowych ich użytkownikom [Sawicki, 2003, s. 103].

W 2010 roku Komisja Europejska opublikowała *Zieloną Księgę* zatytułowaną *Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu* [Komisja Europejska, 2010], która zapoczątkowała szeroko zakrojone konsultacje społeczne na temat roli i zakresu badania sprawozdań finansowych oraz sposobów wzmocnienia funkcji badania sprawozdań finansowych dla zwiększenia stabilności rynków finansowych. Z przeprowadzonych konsultacji społecznych wynikało, że przepisy dyrektywy 2006/43/WE [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych..., 2006] w zakresie przeprowadzania badania ustawowego rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych jednostek zainteresowania publicznego można i trzeba udoskonalić w kierunku określenia szczegółowych regulacji zapewniających podniesienie jakości badania ustawowego. Rozwiązania regulacyjne powinny zmierzać w kierunku wzmocnienia uczciwości, niezależności, obiektywizmu, odpowiedzialności, przejrzystości i wiarygodności biegłych rewidentów i firm audytorskich przeprowadzających ustawowe badania jednostek zainteresowania publicznego [Pfaff, 2015, s. 101-113].

Wymienione przyczyny skłoniły Komisję Europejską do podjęcia inicjatywy opracowania i ostatecznie uchwalenia przez Parlament Europejski Rozporządzenia w sprawie szczegółowych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych jednostek zainteresowania publicznego [Rozporządzenie 537/2014, 2014], które powinno zapewnić harmonizację i jednolite stosowanie przepisów, a tym samym przyczynić się do skuteczniejszego funkcjonowania rynku wewnętrznego UE.

1.3. Regulacje prawne rewizji finansowej

Rewizja finansowa, podobnie jak rachunkowość, jest regulowana nie tylko wewnętrznymi, krajowymi przepisami i standardami, ale także podlega regulacjom międzynarodowym.

Regulacje krajowe w zakresie rewizji finansowej znajdują się:

- w Ustawie o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz o nadzorze publicznym [2022],
- w Ustawie o rachunkowości [2021],
- w Krajowych Standardach Rewizji Finansowej,

Do regulacji o zasięgu międzynarodowym należy zaliczyć:

- Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej,
- Dyrektywę 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 17 maja 2006 roku w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych [2006],
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 537/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 roku w sprawie szczególnych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych jednostek interesu publicznego [2014],
- Kodeks etyki zawodowych księgowych IFAC.

Ustawa o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz o nadzorze publicznym [2022] określa zasady:

- uzyskiwania uprawnień do wykonywania zawodu biegłego rewidenta,
- organizacji samorządu zawodowego biegłych rewidentów,
- działalności firm audytorskich,
- sprawowania nadzoru publicznego nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi, samorządem zawodowym biegłych rewidentów oraz jednostkami zainteresowania publicznego,
- wykonywania czynności rewizji finansowej, w tym w jednostkach zainteresowania publicznego,

- tworzenia i działania komitetów audytu w jednostkach zainteresowania publicznego,
- odpowiedzialności dyscyplinarnej biegłych rewidentów,
- współpracy międzynarodowej organu nadzoru publicznego, w szczególności z innymi organami nadzoru publicznego z państw Unii Europejskiej i państw trzecich.

Ustawa o rachunkowości [2021] reguluje obowiązki w zakresie badania sprawozdań finansowych (zakres podmiotowy badania), tryb badania oraz odpowiedzialność karną biegłego rewidenta za wydanie nierzetelnej opinii.

Krajowe Standardy Rewizji Finansowej (KSRF) zostały wprowadzone uchwałą Krajowej Rady Biegłych Rewidentów [Uchwała nr 2041/37a/2018 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów..., 2018]. Wprowadza ona jako obowiązujące biegłych rewidentów KSRF w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej następujące ich grupy:

- Krajowe Standardy Badania (KSB) w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Badania (*International Standards on Auditing*),
- Krajowe Standardy Przeglądu (KSP) w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Usług Przeglądu (*International Standards on Review Engagements*),
- Krajowe Standardy Usług Atestacyjnych Innych niż Badanie i Przegląd (KSUA) w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Usług Atestacyjnych Innych niż Badania i Przeglądy Historycznych Informacji Finansowych (*International Standards on Assurance Engagements Other than Audits or Reviews of Historical Financial Information*),
- Krajowe Standardy Usług Pokrewnych (KSUP) w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Usług Pokrewnych (*International Standards on Related Services*).

Wykaz obowiązujących Krajowych Standardów Rewizji Finansowej zawiera tabela 1.2.

Tabela 1.2. Obowiązujące w Polsce Krajowe Standardy Rewizji Finansowej w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej

Numer standardu	Nazwa standardu
1	2
KSB 200	Ogólne cele niezależnego biegłego rewidenta oraz przeprowadzanie badania zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Badania
KSB 210	Uzgadnianie warunków zlecenia badania
KSB 220	Kontrola jakości badania sprawozdania finansowego
KSB 230	Dokumentacja badania

cd. tabeli 1.2

1	2
KSB 240	Obowiązki biegłego rewidenta podczas badania sprawozdania finansowego dotyczące oszustw
KSB 250	Rozważenie przepisów prawa i regulacji w badaniu sprawozdania finansowego
KSB 260	Komunikowanie się z osobami sprawującymi nadzór
KSB 265	Informowanie osób sprawujących nadzór i kierownictwa o słabościach kontroli wewnętrznej
KSB 300	Planowanie badania sprawozdania finansowego
KSB 315	Identyfikacja i szacowanie ryzyk istotnego zniekształcenia poprzez zrozumienie jednostki i jej otoczenia
KSB 320	Istotność w planowaniu i przeprowadzaniu badania
KSB 330	Reakcje biegłego rewidenta na oszacowane ryzyka
KSB 402	Okoliczności wymagające uwzględnienia przy badaniu jednostki korzystającej z organizacji usługowej
KSB 450	Ocena zniekształceń zidentyfikowanych podczas badania
KSB 500	Dowody badania
KSB 501	Dowody badania – szczegółowe rozważania dla wybranych pozycji
KSB 505	Potwierdzenia zewnętrzne
KSB 510	Zlecenia badania po raz pierwszy – stany początkowe
KSB 520	Procedury analityczne
KSB 530	Próbkowanie
KSB 540	Badanie szacunków księgowych i powiązanych ujawnień
KSB 550	Strony powiązane
KSB 560	Późniejsze zdarzenia
KSB 570	Kontynuacja działalności
KSB 580	Pisemne oświadczenia
KSB 600	Szczególne rozważania – badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych (w tym praca biegłych rewidentów części składowych grupy)
KSB 610	Wykorzystanie pracy audytorów wewnętrznych
KSB 620	Wykorzystanie pracy eksperta biegłego rewidenta
KSB 700	Formułowanie opinii oraz sprawozdawczość na temat sprawozdania finansowego
KSB 701	Przedstawienie kluczowych spraw badania w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta
KSB 705	Modyfikacje opinii w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta
KSB 706	Akapity objaśniające ze zwróceniem uwagi oraz akapity zawierające inne sprawy w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta
KSB 710	Informacje porównawcze. Dane korespondujące i porównawcze sprawozdania finansowe
KSB 720	Obowiązki biegłego rewidenta dotyczące innych informacji

cd. tabeli 1.2

1	2
KSB 800	Szczegółowe rozważania – badania sprawozdań finansowych sporządzonych zgodnie z ramowymi założeniami specjalnego przeznaczenia
KSB 805	Szczegółowe rozważania – badania pojedynczych składników sprawozdania finansowego oraz określonych elementów, kont lub pozycji sprawozdania finansowego
KSB 810	Zlecenie sporządzenia sprawozdania na temat streszczonego sprawozdania finansowego
KSP 2400	Przegląd historycznych sprawozdań finansowych
KSP 2410	Przegląd śródrocznych informacji finansowych przeprowadzony przez niezależnego biegłego rewidenta jednostki
KSUA 3000	Usługi atestacyjne inne niż badania lub przegląd historycznych informacji finansowych
KSUA 3400	Sprawdzanie prospektywnych informacji finansowych
KSUA 3402	Raporty atestacyjne na temat kontroli w organizacji usługowej
KSUA 3410	Usługi atestacyjne dotyczące sprawozdań na temat gazów cieplarnianych
KSUA 3420	Usługi atestacyjne polegające na wydaniu raportu na temat kompilacji informacji finansowych pro forma zawartych w prospekcie
KSUP 4400	Usługi wykonania uzgodnionych procedur
KSUP 4401	Uzgodnione procedury wykonywane w związku z transakcjami papierami wartościowymi wymagającymi sporządzenia prospektu
KSUP 4410	Usługi kompilacji

Źródło: opracowanie własne.

Międzynarodowa Federacja Księgowych (IFAC) dla wypełnienia swej misji powołała Radę Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych (IAASB), aby w interesie publicznym opracowywała oraz wydawała przeznaczone do stosowania na całym świecie standardy rewizji finansowej i innych usług atestacyjnych. IAASB osiąga swe cele poprzez ustanawianie wysokiej jakości standardów rewizji finansowej ogólnie akceptowanych i uznawanych przez inwestorów, biegłych rewidentów, administrację państwową, regulatorów bankowych, regulatorów rynku papierów wartościowych i innych kluczowych interesariuszy na całym świecie.

Opracowane przez IAASB Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej (MSRF) stanowią dla biegłych rewidentów wysokiej jakości standardy i wskazówki, które powinni stosować przy świadczeniu usług atestacyjnych w celu zapewnienia wysokiego poziomu jakości świadczonych usług. Regulują one podstawowe obszary usług badania i przeglądów historycznych informacji finansowych. Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej obejmują:

- Międzynarodowe Założenia Konceptyjne Usług Atestacyjnych (*International Framework for Assurance Engagements*),

- Międzynarodowe Standardy Badania – MSB (*International Standards on Auditing – ISA*),
- Międzynarodowe Standardy Usług Przeglądu – MSUP (*International Standards on Review Engagements – ISRE*),
- Międzynarodowe Standardy Usług Atestacyjnych Innych niż Badania i Przeglądy Historycznych Informacji Finansowych – MSUA (*International Standards on Assurance Engagements Other than Audits or Reviews of Historical Financial Information – ISAE*),
- Międzynarodowe Standardy Usług Pokrewnych – MSUPo (*International Standards on Related Services – ISRS*),
- Międzynarodowe Standardy Kontroli Jakości – MSKJ (*International Standards on Quality Control – ISQC*).

O ile Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej odnoszą się przede wszystkim do czynności rewizyjnych, o tyle kolejna regulacja o znaczeniu międzynarodowym odnosi się do biegłego rewidenta i firm audytorskich – chodzi o Dyrektywę 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady UE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych [2006]. Dyrektywa ta miała na celu osiągnięcie wysokiego stopnia harmonizacji wymogów dotyczących badania ustawowego sprawozdań finansowych w Unii Europejskiej.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 537/2014 w sprawie szczególnych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych jednostek interesu publicznego [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE w sprawie szczegółowych wymogów..., 2014] nakłada na wszystkie państwa członkowskie UE szczególne (dodatkowe) regulacje związane z badaniem sprawozdań finansowych tych jednostek między innymi w zakresie:

- wyboru biegłych rewidentów i firm audytorskich,
- niezależności,
- ustalania wynagrodzenia za badanie,
- okresu trwania zlecenia,
- zakazu świadczenia usług niebędących badaniem,
- kontroli jakości wykonania zlecenia,
- sprawozdawczości z badania,
- współpracy między europejskimi organami nadzoru.

Międzynarodowy Kodeks Etyki Zawodowych Księgowych opracowany przez *International Ethics Standards Board for Accountants* (IESBA) w ramach Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC) dotyczy zawodowych księgowych (osoby, które należą do organizacji członkowskiej IFAC, niezależnie od tego, czy wykonują wolny zawód lub są zatrudnieni na etacie). Znaczenie terminu „zawodowy księgowy” obejmuje także biegłych rewidentów w rozumieniu zawodowych księgowych wykonujących wolny zawód.

Kodeks IFAC został podzielony na cztery części:

- Część 1 – Przestrzeganie kodeksu, podstawowe zasady i ramowe założenia koncepcyjne.
- Część 2 – Zawodowi księgowi zatrudnieni w przedsiębiorstwach.
- Część 3 – Zawodowi księgowi wykonujący wolny zawód.
- Część 4 – Międzynarodowe standardy niezależności:
 - 4a – Niezależność dla zleceń badania i przeglądu,
 - 4b – Niezależność dla zleceń atestacyjnych innych niż badania i przeglądy.

Kodeks etyki IFAC zakłada, że tożsamość zawodu księgowego w skali światowej charakteryzuje się dążeniem do osiągnięcia szeregu wspólnych celów, a także przestrzegania podstawowych zasad (pryncypiów). Międzynarodowy kodeks IFAC stanowi wzorzec, na którym powinny się opierać krajowe wytyczne w sprawie etyki; określa on normy postępowania zawodowych księgowych i podstawowe pryncypia, których powinni przestrzegać zawodowi księgowi, aby osiągnąć wspólne cele. Biegły rewident, bez względu na miejsce i charakter zatrudnienia, przy wykonywaniu swoich czynności zawodowych powinien kierować się postanowieniami zawartymi w kodeksie etyki zawodowej biegłych rewidentów.

Obowiązkiem biegłego rewidenta jest przestrzeganie postanowień kodeksu etyki, w tym w szczególności podstawowych zasad: niezależności, uczciwości, obiektywizmu, zawodowych kompetencji i należytej staranności, zachowania tajemnicy informacji, profesjonalnego postępowania. Biegli rewidenci uczestniczący w zarządzaniu firmami audytorskimi oraz zasiadający w ich organach nadzorczych są zobowiązani do zapewnienia przestrzegania zasad etyki zawodowej przez zatrudnionych w firmie pracowników.

1.4. Biegły rewident jako zawód zaufania publicznego

Zawód biegłego rewidenta pod względem prawnym jest wykonywany na podstawie umowy z klientem, której przedmiot stanowi badanie sprawozdań finansowych, zaś pod względem moralnym – na podstawie umowy społecznej, której stroną są osoby spoza umowy, podejmujące decyzje na podstawie sprawozdań finansowych. Biegli rewidenci muszą wzbudzać w społeczeństwie całkowite zaufanie i przekonanie, że niezależnie od jakichkolwiek nacisków zawsze będą postępować uczciwie i bezstronnie. Gwarancje takiego wykonywania zadań muszą pochodzić ze środowiska samych biegłych rewidentów. Wdrażanie i umacnianie właściwych postaw opierających się na niezależności, obiektywizmie, fachowości i priorytecie interesu społecznego należą do nieodłącznych cech tego zawodu.

Zawód biegłego rewidenta może rodzić konflikty interesów między misją do spełnienia a bieżącymi warunkami działania. W celu ich uniknięcia warunki dopuszczenia do wykonywania zawodu zostały obłożone różnymi rygorami zawodowymi oraz etycznymi, zawartymi zarówno w przepisach prawa, jak i w kodeksie etyki zawodowej [International Ethics Standards Board for Accountants, 2018], czyli zbiorze ocen i norm postępowania biegłych rewidentów.

Biegły rewident wykonuje zawód zaufania publicznego. Zawodom społeczeństwu kwalifikowanym jako zawody zaufania publicznego społeczeństwo stawia wymogi posiadania bardzo wysokich kwalifikacji fachowych, stałego doskonalenia poziomu umiejętności i zasobu wiedzy fachowej, a także bardzo wysokie, wyższe niż przeciętne, wymogi etyczne, nienarzucane z zewnątrz, natomiast tradycyjnie kształtowane przez samo środowisko korporacji zawodowej.

Zawód zaufania publicznego kojarzy się przede wszystkim z profesją wymagającą od wykonujących ją osób specjalnych standardów etycznych oraz wysokiej jakości świadczonych usług. To zawód, który jest istotny dla ogółu społeczeństwa. Wszystkie wymienione cechy przynależą biegłemu rewidentowi; wykonywanie tego zawodu charakteryzuje się:

- szczególnym zaufaniem między klientem a osobą wykonującą dany zawód,
- zapotrzebowaniem społecznym na rezultaty pracy biegłego rewidenta,
- nienaganną postawą moralną i etyczną osób wykonujących taki zawód,
- obowiązkową tajemnicą zawodową,
- wysokim poziomem jakości świadczonych usług,
- zorganizowaniem się biegłych rewidentów w obowiązkowym samorządzie zawodowym.

Wykonując zawód zaufania publicznego, biegły rewident w trakcie prowadzonych przez siebie prac oraz przy wydawaniu opinii lub ekspertyzy powinien przestrzegać zasad etyki zawodowej. Problemy etyki zawodowej są regulowane poprzez publikację i rozpowszechnianie kodeksów etyki.

Do podstawowych zasad (pryncypiów) etycznych, jakich powinien przestrzegać biegły rewident przy wykonywaniu swojego zawodu, należą [International Ethics Standards Board for Accountants, 2018]:

- Uczciwość – biegły rewident, świadcząc usługi zawodowe, powinien postępować w sposób otwarty i uczciwy we wszystkich powiązaniach zawodowych oraz gospodarczych;
- Obiektywizm – dbałość, aby uprzedzenia, konflikty interesów lub niepożądane oddziaływania osób trzecich nie wpływały na osądy o charakterze zawodowym lub gospodarczym;
- Zawodowe kompetencje i należyta staranność – posiadanie fachowej wiedzy oraz umiejętności zawodowych na poziomie wymaganym dla zapewnienia,

że klient uzyskuje kompetentne, profesjonalne usługi, oparte na najnowszych rozwiązaniach z zakresu wykonywania zawodu, regulacji prawnych i metodologii, a także zachowywanie staranności oraz przestrzeganie odpowiednich standardów technicznych i zawodowych;

- Zachowanie tajemnicy informacji – przestrzeganie zasady zachowania tajemnicy informacji uzyskanych w wyniku powiązań zawodowych i gospodarczych. W związku z tym zawodowy księgowy nie ujawnia takich informacji stronom trzecim bez odpowiedniego i wyraźnego upoważnienia – chyba że ich ujawnienie wynika z prawnych lub zawodowych uprawnień lub obowiązków – oraz nie wykorzystuje takich informacji dla realizacji swoich osobistych korzyści lub osobistych korzyści stron trzecich;
- Profesjonalne postępowanie – postępowanie zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa i regulacjami oraz unikanie wszelkich działań dyskredytujących zawód.

Na przestrzeganie zasad etyki oraz niezależności zwraca również uwagę Ustawa o biegłych rewidentach [2022]. Biegły rewident, przeprowadzający badanie, działa w interesie publicznym i przestrzega zasad etyki zawodowej, w tym w szczególności:

- zachowuje uczciwość, obiektywizm, zawodowy sceptycyzm i należyłą staranność,
- posiada odpowiednie kompetencje zawodowe,
- przestrzega tajemnicy zawodowej.

Biegły rewident i firma audytorska zachowują zawodowy sceptycyzm¹ w trakcie badania, przyjmując, że mogą zaistnieć okoliczności (błędy, oszustwa) powodujące istotne zniekształcenia sprawozdania finansowego, bez względu na wcześniejsze doświadczenia biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej, dotyczące uczciwości i rzetelności kierownictwa badanej jednostki. Zachowanie zawodowego sceptycyzmu jest szczególnie wymagane przy ocenie przez biegłego rewidenta szacunków dotyczących:

- wartości godziwej i utraty wartości aktywów,
- rezerw,
- przyszłych przepływów pieniężnych,

mających znaczenie dla zdolności badanej jednostki do kontynuowania działalności.

¹ Przez zawodowy sceptycyzm należy rozumieć postawę polegającą na krytycznym nastawieniu biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej, czujności wobec warunków mogących wskazywać na ewentualne zniekształcenie spowodowane błędem lub oszustwem, oraz krytyczną ocenę dowodów.

Do każdego badania firma audytorska wyznacza kluczowego biegłego rewidenta, kierując się koniecznością zapewnienia wysokiej jakości badania oraz spełnienia wymogów w zakresie niezależności i kompetencji umożliwiających właściwe przeprowadzenie badania.

Firma audytorska oraz kluczowy biegły rewident przed przyjęciem zlecenia badania są obowiązani ocenić i udokumentować, czy:

- spełnione zostały wymogi niezależności,
- istnieją zagrożenia dla ich niezależności oraz zastosowano zabezpieczenia w celu ich zminimalizowania,
- dysponują kompetentnymi pracownikami, czasem i innymi zasobami umożliwiającymi odpowiednie przeprowadzenie badania,
- osoba wyznaczona jako kluczowy biegły rewident posiada uprawnienia do przeprowadzania obowiązkowych badań sprawozdań finansowych.

Biegły rewident oraz firma audytorska pozostają obowiązani zachować w tajemnicy wszystkie informacje i dokumenty, do których mieli dostęp w trakcie wykonywania czynności rewizji finansowej. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie jest ograniczony w czasie. Do przestrzegania tajemnicy zawodowej zobowiązano również inne osoby, którym udostępniono informacje objęte tą tajemnicą, chyba że na ich ujawnienie zezwalają przepisy odrębne. Fundamentalną zasadą wykonywania zawodu biegłego rewidenta jako osoby zaufania publicznego jest zachowanie niezależności w stosunku do badanej jednostki.

Kodeks etyki [International Ethics Standards Board for Accountants, 2018] formułuje niezależność w podwójnym znaczeniu:

- niezależność wewnętrzna (umysłu), czyli stan umysłu umożliwiający wyrażenie opinii bez pozostawania pod różnego rodzaju wpływami uniemożliwiającymi samodzielny osąd oraz pozwalający danej osobie na uczciwe, obiektywne i nacechowane zawodowym sceptycyzmem działanie;
- niezależność zewnętrzna (wizerunku), polegająca na unikaniu faktów i okoliczności na tyle znaczących, że racjonalnie myśląca i dobrze poinformowana strona trzecia, zaznajomiona ze wszystkimi mającymi znaczenie informacjami, mogłaby słusznie twierdzić, że nastąpiło naruszenie uczciwości, obiektywizmu lub zawodowego sceptycyzmu firmy audytorskiej lub członka zespołu atestacyjnego.

Firma audytorska, kluczowy biegły rewident oraz członkowie zespołu wykonującego badanie są niezależni od badanej jednostki i nie biorą udziału w procesie podejmowania decyzji przez badaną jednostkę co najmniej w okresie objętym badanym sprawozdaniem finansowym oraz okresie przeprowadzania badania.

Firma audytorska oraz kluczowy biegły rewident podejmują niezbędne działania w celu zapewnienia, że przy przeprowadzaniu badania na ich niezależność nie wpływają żaden rzeczywisty ani potencjalny konflikt interesów, relacje gospodarcze ani żadne inne bezpośrednio lub pośrednio relacje między badaną jednostką a firmą audytorską, członkami zespołu wykonującego badanie, członkami sieci, do której należy firma audytorska, kierownictwem firmy audytorskiej lub osobami związanymi z nimi stosunkiem kontroli.

Kodeks etyki IFAC określa modelowy sposób postępowania biegłego lub firmy audytorskiej, w celu zachowania niezależności przy wykonywaniu usług rewizyjnych:

- rozpoznanie zagrożeń niezależności²;
- ocena, czy zidentyfikowane zagrożenia są zupełnie bez znaczenia;
- jeżeli zagrożenia są poważne – rozpoznanie i zastosowanie właściwych zabezpieczeń mających wyeliminować zagrożenia lub zredukować je do możliwego do zaakceptowania poziomu;
- jeżeli w danej sytuacji nie są dostępne żadne zabezpieczenia mogące zredukować zagrożenia, to jedynym wyjściem jest odmowa przyjęcia lub kontynuacji zlecenia badania.

Na niezależność zawodową biegłych rewidentów wpływa szereg czynników, a w szczególności [Pfaff, 2007, s. 95]:

- związki z zamawiającym, któremu biegły rewident świadczy w imieniu podmiotu usługi poświadczające,
- wykonywanie na rzecz zamawiającego innych usług niż badanie sprawozdań finansowych,
- związki osobiste i rodzinne,
- wynagrodzenia i gratyfikacje.

Firma audytorska oraz kluczowy biegły rewident nie przeprowadzają badania, jeżeli istnieje zagrożenie wystąpienia autokontroli, czerpania korzyści własnych, promowania interesów badanej jednostki, zażyłości lub zastraszenia spowodowanych stosunkiem finansowym, osobistym, gospodarczym, zatrudnienia lub innym między nimi a badaną jednostką.

Zlecenie badania jednostki nie może być kontynuowane w przypadku, gdy przynajmniej w jednym roku z ostatnich 5 lat przychód firmy audytorskiej z tytułu wszystkich wykonanych w danym roku obrotowym usług na rzecz jednostki stanowił co najmniej 40% całkowitego rocznego przychodu firmy audytorskiej.

² Niezależność może być potencjalnie narażona na takie zagrożenia jak: czerpanie własnych korzyści, autokontrola, nadmierne zaangażowanie, nadmierna ufność, zastraszanie.

Świadczenie usług innych niż badanie odbywa się zgodnie z wymogami niezależności określonymi odpowiednio dla takich usług w zasadach etyki zawodowej oraz standardach wykonywania takich usług.

Kluczowy biegły rewident, firma audytorska, jej pracownicy uczestniczący w przeprowadzaniu badania, a także osoby z nimi blisko związane nie mogą uczestniczyć w określaniu wyniku badania badanej jednostki ani w inny sposób nie mogą wpływać na ten wynik, jeżeli [Ustawa o biegłych rewidentach..., 2022]:

- posiadają instrumenty finansowe, w tym udziały w kapitale własnym, papiery wartościowe, kredyty, pożyczki lub inne instrumenty dłużne wyemitowane przez badaną jednostkę;
- posiadają instrumenty finansowe, w tym udziały w kapitale własnym, papiery wartościowe, kredyty, pożyczki lub inne instrumenty dłużne, wyemitowane przez jednostkę powiązaną z badaną jednostką, których posiadanie może spowodować lub może być postrzegane przez osobę trzecią jako powodujące konflikt interesów;
- w okresie objętym badanym sprawozdaniem finansowym oraz okresie przeprowadzania badania pozostawali z badaną jednostką w stosunku pracy, stosunku gospodarczym lub innym stosunku, który może spowodować lub może być postrzegany przez osobę trzecią jako powodujący konflikt interesów;
- uczestniczyli w prowadzeniu ksiąg rachunkowych lub sporządzaniu dokumentacji księgowej lub sprawozdań finansowych badanej jednostki w roku obrotowym poprzedzającym okres objęty badaniem, w okresie objętym badanym sprawozdaniem lub okresie przeprowadzania badania;
- są przedstawicielami prawnymi (pełnomocnikami), członkami organów nadzorczych, zarządzających lub pracownikami badanej jednostki bądź jednostki z nią powiązanej;
- biorą udział w procesie zarządzania badaną jednostką i podejmowania przez nią decyzji;
- świadczą usługi inne niż badanie, mające istotny wpływ na badane sprawozdanie finansowe;
- istnieją inne okoliczności naruszające niezależność w stopniu uniemożliwiającym ograniczenie tego naruszenia przy użyciu jakiegokolwiek zabezpieczenia, które nie pozwalają na sporządzenie bezstronnego i niezależnego sprawozdania z badania.

Kluczowy biegły rewident, firma audytorska, jej pracownicy uczestniczący w przeprowadzaniu badania, a także osoby blisko z nimi związane nie mogą żądać ani przyjmować od badanej jednostki albo jednostki z nią powiązanej

żadnych korzyści majątkowych lub osobistych, chyba że obiektywna, racjonalna i poinformowana osoba trzecia uznałaby ich wartość za niewielką lub nieistotną.

Firma audytorska i członkowie zespołu wykonującego badanie przed przystąpieniem do badania składają oświadczenie o spełnianiu wymogów niezależności pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Warto podkreślić, że badanie sprawozdania finansowego z naruszeniem przepisów dotyczących niezależności jest nieważne z mocy prawa [Ustawa o rachunkowości, 2021].

Wymienione zasady bezstronności i niezależności stosuje się odpowiednio do firm audytorskich, a także ich członków zarządu, organów nadzorczych i innych osób wykonujących czynności rewizji finansowej.

Rozdział 2

Standardy i procedury badania użyteczności raportów finansowych

Józef Pfaff

2.1. Proces badania raportów finansowych

Celem badania raportów finansowych jest zwiększenie poziomu zaufania zamierzonych użytkowników do sprawozdania finansowego. Osiąga się to dzięki wyrażeniu przez biegłego rewidenta opinii o tym, czy sprawozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. W przypadku większości ramowych założeń ogólnego przeznaczenia opinia dotyczy tego, czy sprawozdanie finansowe prezentuje rzetelny i jasny sytuacji majątkowo-finansowej jednostki. Badanie przeprowadzone zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Badania [MSB 200, b.r.] oraz odpowiednimi wymogami etycznymi umożliwia biegłemu rewidentowi wyrażenie takiej opinii. Badanie przeprowadza się na podstawie założenia, że na kierowniku jednostki oraz osobach sprawujących nadzór spoczywa określona, potwierdzona przez nie odpowiedzialność; ma to fundamentalne znaczenie dla badania. Zbadanie sprawozdania finansowego nie zwalnia kierownika jednostki ani osób sprawujących nadzór z ich odpowiedzialności.

Sporządzanie sprawozdania finansowego przez kierownika jednostki wymaga:

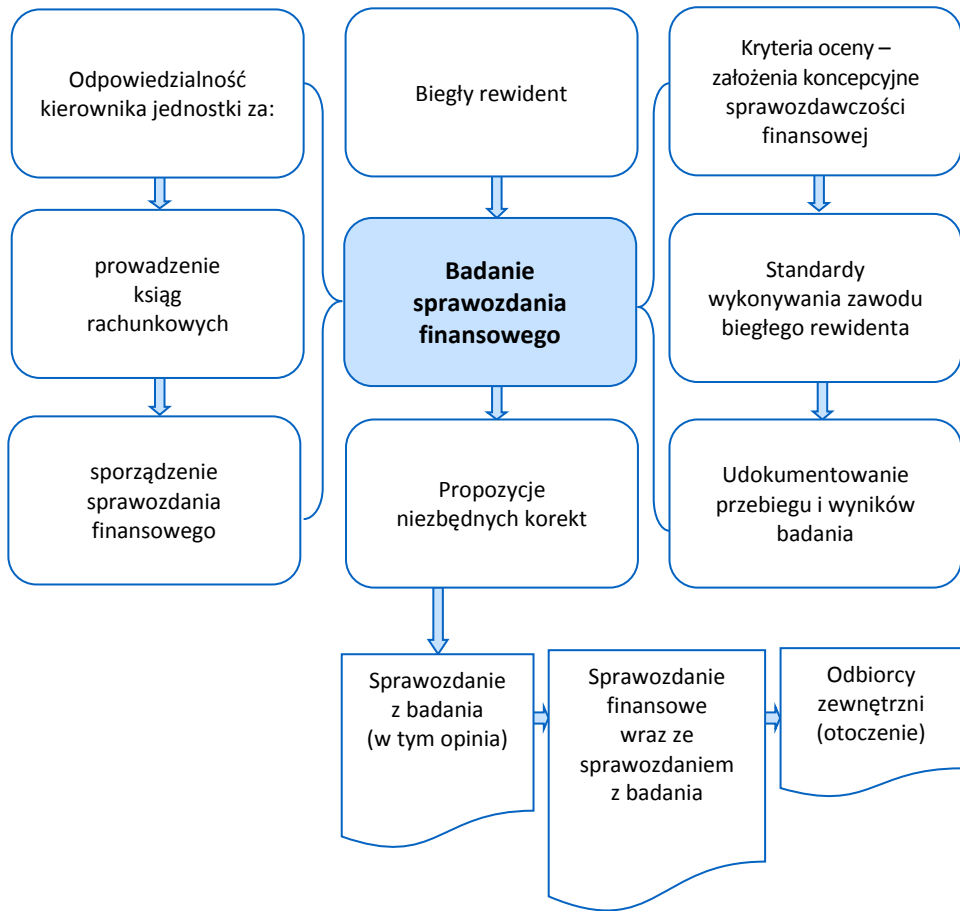
- znajomości mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej przy uwzględnieniu wszystkich odpowiednich przepisów prawa lub regulacji,
- sporządzenia sprawozdania finansowego zgodnie z tymi ramowymi założeniami,
- włączenia adekwatnego opisu tych ramowych założeń do sprawozdania finansowego.

Sporządzanie sprawozdania finansowego wymaga od kierownika jednostki wyrażenia osądu przy określaniu racjonalnych w danych okolicznościach szacunków księgowych, a także przy stosowaniu odpowiednich zasad (polityk) rachunkowości. Osądy te wyrażane są przy uwzględnieniu mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej.

Sporządzanie sprawozdania finansowego obejmuje wyrażanie osądów przez kierownika jednostki wobec dostosowania wymogów mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej w jednostce do faktów i okoliczności związanych z jednostką. Z wieloma pozycjami sprawozdania finansowego wiążą się ponadto subiektywne decyzje i oszacowania lub stopień niepewności; możliwe jest także stosowanie różnych akceptowanych interpretacji i osądów. Na skutek tego niektóre pozycje sprawozdania finansowego stanowią przedmiot nieuniknionej zmienności, której nie można wyeliminować przez stosowanie dodatkowych procedur badania; na przykład dotyczy to często przypadku respektowania pewnych szacunków księgowych. Tym niemniej Międzynarodowe Standardy Badania wymagają od biegłego rewidenta szczegółowej oceny racjonalności szacunków księgowych w świetle mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej i powiązanych ujawnień oraz jakościowych aspektów praktyki księgowej, w tym sygnałów możliwej stronniczości osądów kierownictwa.

Opinia biegłego rewidenta o sprawozdaniu finansowym na temat poprawności sprawozdania finansowego jest wspólna dla wszystkich badań sprawozdań finansowych. Dlatego nie stanowi na przykład zapewnienia, że jednostka utrzyma się na rynku w przyszłości, ani potwierdzenia skuteczności, z jaką kierownik jednostki prowadził jej działalność.

Polskie prawo bilansowe wyraźnie wskazuje na miejsce badania sprawozdań finansowych w systemie rachunkowości. Badanie sprawozdań finansowych jest jednym z elementów wchodzących w zakres rachunkowości. Ma ono zapewnić uzyskanie dowodów pozwalających biegłemu rewidentowi na potwierdzenie w formie pisemnej, że sprawozdanie finansowe przedstawia rzetelny, jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej, oraz wyrażenie opinii na temat wyniku finansowego badanej jednostki, zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami dotyczącymi rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, a także przyjętymi zasadami (polityką) rachunkowości. Miejsce badania sprawozdania finansowego w systemie rachunkowości przedstawia rysunek 2.1.

Rysunek 2.1. Miejsce badania sprawozdania finansowego w systemie rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z rysunku 2.1, badanie sprawozdania finansowego obejmuje: przeprowadzenie procedur badania przez biegłego rewidenta, postawienie przez niego zaleceń mających na celu korektę ewentualnych nieprawidłowości w badanym sprawozdaniu finansowym oraz sporządzenie sprawozdania z badania, zawierającego opinię o ostatecznej (skorygowanej) wersji sprawozdania finansowego.

Na procesowe podejście do badania sprawozdań finansowych zwraca uwagę między innymi M. Gottlieb, definiując badanie sprawozdania finansowego jako „systemowy proces stosowania pewnych, ustalonych procedur, polegający na obiektywnym zbieraniu i ocenie materiału badawczego, którego przedmiotem są ekonomiczne transakcje, które wystąpiły w jednostce gospodarczej w danym okresie obrachunkowym” [Gottlieb, 1992, s. 137, za: Pfaff, 2007, s. 18].

Proces badania sprawozdania finansowego został prawnie sformalizowany odpowiednimi przepisami i regulacjami (w tym standardami badania), co ma zapewnić najwyższą jakość końcowego produktu, którym jest opinia biegłego rewidenta zawarta w sprawozdaniu z badania.

Podstawę wykonywania usługi badania ustawowego stanowi odpowiednia umowa zawarta między firmą audytorską a badaną jednostką. Badanie sprawozdania finansowego jednostki przeprowadza biegły rewident działający w imieniu firmy audytorskiej.

Wyboru firmy audytorskiej do przeprowadzenia badania ustawowego dokonuje organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe jednostki, chyba że statut, umowa lub inne wiążące jednostkę przepisy prawa wskazują inaczej. Kierownik jednostki nie może dokonać takiego wyboru. Za nieważne z mocy prawa uznaje się wszelkie klauzule umowne w umowach zawartych przez badaną jednostkę, które ograniczałyby możliwość wyboru firmy audytorskiej przez organ dokonujący wyboru.

Kierownik jednostki zawiera z firmą audytorską umowę o badanie sprawozdania finansowego w terminie umożliwiającym firmie audytorskiej udział w inwentaryzacji znaczących składników majątkowych. W przypadku badania ustawowego pierwsza umowa o badanie sprawozdania finansowego jest zawierana z firmą audytorską na okres nie krótszy niż 2 lata, z możliwością przedłużenia na kolejne, co najmniej dwuletnie okresy. Koszty przeprowadzenia badania sprawozdania finansowego ponosi badana jednostka.

Rozwiązanie umowy o badanie sprawozdania finansowego jest możliwe jedynie w sytuacji zaistnienia uzasadnionej podstawy. Za taką uważa się w szczególności:

- wystąpienie zdarzeń uniemożliwiających spełnienie wymagań określonych przepisami prawa dotyczącymi przeprowadzenia badania, zasadami etyki zawodowej, niezależności lub krajowymi standardami wykonywania zawodu;
- niedotrzymanie warunków umowy innych niż skutkujące możliwością wyrażenia opinii z zastrzeżeniami, opinii negatywnej lub odmowy wyrażenia opinii;
- przekształcenia, zmiany właścicielskie, zmiany organizacyjne uzasadniające zmianę firmy audytorskiej lub nieprzeprowadzenie badania.

O rozwiązaniu umowy o badanie kierownik jednostki oraz firma audytorska informują niezwłocznie Polską Agencję Nadzoru Audytowego, wraz z podaniem stosownego wyjaśnienia przyczyn rozwiązania umowy, a w przypadku jednostki zainteresowania publicznego – także Komisję Nadzoru Finansowego.

Kierownik badanej jednostki zapewnia biegłemu rewidentowi, przeprowadzającemu badanie sprawozdania finansowego, dostęp do ksiąg rachunkowych i dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów oraz wszel-

kich innych dokumentów, jak również udziela wyczerpujących informacji, wyjaśnień i oświadczeń – niezbędnych do sporządzenia sprawozdania z badania. Biegły rewident jest uprawniony do uzyskania informacji związanych z przebiegiem badania od kontrahentów badanej jednostki, w tym także od banków i jej doradców prawnych – z upoważnienia kierownika badanej jednostki.

Wynagrodzenie firmy audytorskiej za przeprowadzenie badania odzwierciedla pracochłonność oraz stopień złożoności prac i wymagane kwalifikacje. Wynagrodzenie to nie może być:

- uzależnione od żadnych warunków, w tym od wyniku badania,
- kształtowane lub uzależnione od świadczenia na rzecz badanej jednostki lub jednostek z nią powiązanych dodatkowych usług niebędących badaniem przez firmę audytorską bądź jakikolwiek podmiot powiązany z firmą audytorską.

Kluczowy biegły rewident oraz biegli rewidenty przeprowadzający badanie ustawowe lub będący pracownikami firmy audytorskiej, przed upływem co najmniej roku od dnia zakończenia badania, nie mogą w badanej jednostce:

- należeć do kadry kierowniczej wyższego szczebla, w tym obejmować funkcji członka zarządu,
- obejmować funkcji członka komitetu audytu,
- obejmować funkcji członka organu nadzorczego.

W przypadku przeprowadzania badań jednostek zainteresowania publicznego okres ten wynosi co najmniej 2 lata.

Biegły rewident oraz firma audytorska zostają obowiązani zachować w tajemnicy wszystkie informacje i dokumenty, do których mieli dostęp w trakcie wykonywania czynności rewizji finansowej. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie jest ograniczony w czasie. Do przestrzegania tajemnicy zawodowej zostają obowiązane również inne osoby, którym udostępniono informacje objęte tą tajemnicą, chyba że na ich ujawnienie zezwalają przepisy odrębne.

Proces badania sprawozdania finansowego realizowany jest w trzech etapach:

- etap wstępny,
- badanie właściwe,
- sprawozdanie z badania.

Etap wstępny obejmuje przygotowanie do badania, czyli opracowanie strategii i planu badania. Planowanie badania raportów finansowych obejmuje rozważania dotyczące rozłożenia w czasie określonych czynności i przeprowadzenie procedur badania przed identyfikacją i oszacowaniem przez biegłego rewidenta ryzyka istotnego zniekształcenia takich spraw, jak:

- procedury analityczne, jakie należy zastosować jako procedury oszacowania ryzyka,
- uzyskanie ogólnego zrozumienia wymogów prawnych i regulacyjnych ramowych założeń mających zastosowanie do jednostki oraz sposobu, w jaki jednostka je przestrzega,
- określenie istotności,
- powołanie ekspertów,
- przeprowadzenie innych procedur oszacowania ryzyka [MSB 300, b.r.].

Planowanie badania polega na ustaleniu ogólnej strategii badania oraz opracowaniu planu badania. Odpowiednie planowanie przynosi liczne korzyści dla procesu badania sprawozdań finansowych, w szczególności:

- pomaga biegłemu rewidentowi zwrócić odpowiednią uwagę na ważne obszary badania,
- pomaga biegłemu rewidentowi tak organizować i kierować zleceniem badania, aby zostało ono wykonane w sposób efektywny i wydajny,
- pomaga przy doborze członków zespołu wykonującego badanie o poziomie umiejętności i kompetencji odpowiednim dla zareagowania na ocenione ryzyko,
- ułatwia kierowanie i nadzór nad członkami zespołu,
- pozwala na zrealizowanie zlecenia badania w określonym terminie, z zachowaniem zasady efektywności.

W wyniku zaplanowania badania następuje ustalenie na piśmie:

- strategii badania, czyli ogólnej linii postępowania podczas badania, uwzględniającej sytuację jednostki, rozpoznane obszary ryzyka oraz wagę (istotność) poszczególnych czynników,
- planu badania, określającego przewidziane do zastosowania procedury badania poszczególnych obszarów – ich rodzaj, zakres oraz terminy przeprowadzenia.

Plan badania jest bardziej szczegółowy niż ogólna strategia badania, ponieważ określa rodzaj, rozłożenie w czasie i zakres procedur badania, które mają być przeprowadzone przez członków zespołu wykonującego zlecenie. Planowanie tych procedur następuje w toku badania w miarę realizacji kolejnych etapów planu badania. Na przykład planowanie procedur oszacowania ryzyka przeprowadzanych przez biegłego rewidenta następuje wcześniej niż proces badania. Jednak zaplanowany rodzaj, rozłożenie w czasie i zakres dalszych procedur badania zależą od wyniku tych procedur oszacowania ryzyka. Dodatkowo biegły rewident może rozpocząć wykonywanie dalszych procedur badania niektórych grup transakcji, sald kont i ujawnień przed zaplanowaniem wszystkich pozostałych dalszych procedur badania.

Dokumentacja planu badania jest zapisem planowanego rodzaju, rozłożenia w czasie i zakresu procedur oszacowania ryzyka i dalszych procedur badania na poziomie stwierdzenia, stanowiąc reakcję na oszacowane ryzyka. Służy również jako zapis właściwego zaplanowania procedur badania, które mogą zostać poddane przeglądowi i zatwierdzeniu przed ich przeprowadzeniem. Biegły rewident może korzystać ze standardowych programów badania lub formularzy kontrolnych badania, dostosowanych w miarę potrzeby do odzwierciedlenia szczególnych okoliczności badania.

Celem biegłego rewidenta jest odpowiednie zastosowanie koncepcji istotności przy planowaniu i przeprowadzaniu badania. Wyznaczenie przez biegłego rewidenta istotności [MSB 320, b.r.] to kwestia jego zawodowego osądu i zależy od postrzegania przez niego potrzeb użytkowników sprawozdania finansowego w zakresie informacji finansowych. W związku z tym biegły rewident może uznać za racjonalne założenie, iż użytkownicy:

- mają umiarkowaną wiedzę z zakresu biznesu, działalności gospodarczej i rachunkowości oraz wykazują chęć zapoznania się z należytą starannością z informacjami prezentowanymi w sprawozdaniu finansowym,
- rozumieją, że sprawozdanie finansowe jest sporządzane, prezentowane i badane przy uwzględnieniu poziomu istotności,
- akceptują nieuniknioną niepewność wyceny kwot ustalonych na podstawie szacunków, osądów i przewidywań przyszłych zdarzeń oraz
- podejmują racjonalne decyzje gospodarcze na podstawie informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym.

Koncepcja istotności jest stosowana przez biegłego rewidenta zarówno przy planowaniu i przeprowadzaniu badania, jak i przy ocenie wpływu na sprawozdanie finansowe zidentyfikowanych podczas badania zniekształceń oraz skorygowanych zniekształceń, jeśli występują, a także przy formułowaniu opinii w sprawozdaniu biegłego rewidenta.

Ustalając ogólną strategię badania, biegły rewident wyznacza istotność dla sprawozdania finansowego jako całości. Jeżeli w określonych dla danej jednostki warunkach występuje jedna lub więcej określonych grup transakcji, sald kont lub ujawnień, których zniekształcenie plasuje się w kwocie niższej niż istotność wyznaczona dla sprawozdania finansowego jako całości, może być racjonalnie uznana za wpływającą na decyzje gospodarcze użytkowników, podejmowane na podstawie sprawozdania finansowego.

Wyznaczanie istotności wymaga zastosowania zawodowego osądu. Często za punkt wyjścia do wyznaczenia istotności dla sprawozdania finansowego jako całości przyjmuje się odsetek wybranego wzorca. Czynniki, które mogą wpływać na identyfikację właściwego wzorca, obejmują:

- elementy sprawozdania finansowego (na przykład aktywa, zobowiązania, kapitał własny, przychody, koszty),
- pozycje, na których użytkownicy sprawozdania finansowego określonej jednostki skłonni są skupiać szczególną uwagę (na przykład w celu oceny wyników finansowych działalności użytkownicy skłonni są skupiać uwagę na zysku, przychodach lub aktywach netto),
- rodzaj jednostki, etap „w cyklu życia”, w którym się znajduje, oraz branże i środowisko gospodarcze, w którym działa,
- strukturę własnościową jednostki i sposób jej finansowania (na przykład jeśli jednostka jest finansowana wyłącznie ze źródeł zewnętrznych [zadłużenie], a nie przez kapitał własny, użytkownicy mogą kłaść większy nacisk na aktywa oraz na związane z nimi roszczenia, a nie na zyski jednostki) oraz
- względne wahania wzorca.

Przykłady wzorców, które mogą być właściwe, zależnie od specyfiki danej jednostki, obejmują kategorie wynikowe, takie jak zysk przed opodatkowaniem, całkowite przychody, marża brutto i całkowite koszty, kapitał własny lub wartość aktywów netto. Zysk z działalności kontynuowanej przed opodatkowaniem jest często stosowany w przypadku jednostek nastawionych na zysk. Jeżeli zysk z działalności kontynuowanej przed opodatkowaniem ulega wahanom, to inne wzorce, takie jak zysk brutto na sprzedaży lub całkowite przychody, mogą okazać się bardziej odpowiednie.

Planowanie badania jedynie w celu wykrycia jednostkowych, istotnych zniekształceń pomija fakt, że pojedynczo nieistotne zniekształcenia mogą łącznie powodować ważne zniekształcenie sprawozdania finansowego i nie pozostawiać marginesu dla możliwych, niewykrytych zniekształceń. Dlatego biegły rewident w procesie planowania wyznacza oprócz istotności ogólnej również istotność wykonawczą. Istotność wykonawcza oznacza wyznaczoną przez biegłego rewidenta kwotę lub kwoty niższą/niższe od istotności wyznaczonej dla sprawozdania finansowego jako całości, służącą/służące ograniczeniu do odpowiednio niskiego poziomu prawdopodobieństwa, że nieskorygowane i niewykryte zniekształcenia przekroczą istotność wyznaczoną dla sprawozdania finansowego jako całości.

Istotność wykonawcza, dotycząca poziomu istotności wyznaczonego dla określonych grup transakcji, sald kont lub ujawnień, ma zmniejszyć do odpowiednio niskiego poziomu prawdopodobieństwo, że łącznie nieskorygowane i niewykryte zniekształcenia określonych grup transakcji, sald kont lub ujawnień przekroczą wyznaczoną dla nich istotność. Wyznaczenie istotności wykonawczej nie stanowi prostej, mechanicznej kalkulacji i wymaga kierowania się zawodowym osądem. Wpływają na nie zrozumienie jednostki przez biegłego re-

widenta, zaktualizowane podczas przeprowadzania procedur oszacowania ryzyka, rodzaj i zakres zniekształceń zidentyfikowanych podczas poprzednich badań, a także oczekiwania biegłego rewidenta co do zniekształceń w bieżącym okresie.

Pozostałe etapy procesu badania (badanie właściwe oraz sprawozdanie z badania) zostały szczegółowo scharakteryzowane w kolejnych podrozdziałach.

2.2. Ryzyko zniekształcenia sprawozdania finansowego spowodowane błędem lub oszustwem

Na cele biegłego rewidenta składają się identyfikacja i oszacowanie ryzyka istotnego zniekształcenia, spowodowanego oszustwem lub błędem, na poziomie sprawozdania finansowego i na poziomie stwierdzeń³, poprzez zrozumienie jednostki i jej otoczenia, w tym kontroli wewnętrznej jednostki, co stanowi podstawę do zaprojektowania i wdrożenia reakcji na oszacowane ryzyka istotnego zniekształcenia.

Problem ryzyka w metodyce badania sprawozdań finansowych odgrywa ważną rolę. W świetle definicji zawartej w MSB 200 [b.r.] ryzyko badania jest to ryzyko wyrażenia przez biegłego rewidenta niewłaściwej opinii z badania w przypadku, gdy sprawozdania finansowe zawierają istotne zniekształcenie. Biegły rewident uwzględnia ryzyko badania dzięki odpowiednim procedurom rewizyjnym przeprowadzonym w określonej kolejności i formie, jednak nie ma możliwości całkowitego jego wyeliminowania. Jednym z podstawowych warunków przeprowadzenia poprawnego i efektywnego badania sprawozdania finansowego powinna być profesjonalna ocena ryzyka, jakie wiąże się nie tylko z danym sprawozdaniem finansowym, ale także z szeroko pojętą sytuacją badanej jednostki. Ocena taka jest elementem planowania badania i pozwala na dobór odpowiednich metod i procedur rewizyjnych.

Badanie sprawozdania finansowego powinno dostarczyć biegłemu rewidentowi racjonalnej pewności⁴, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnych zniekształceń. Koncepcja racjonalnej pewności zakłada uzyskanie

³ Stwierdzenia to wyrażone bezpośrednio lub pośrednio oświadczenia kierownika jednostki, zawarte w sprawozdaniu finansowym, wykorzystywane przez biegłego rewidenta do rozważenia różnych rodzajów potencjalnych zniekształceń, które mogą wystąpić.

⁴ Racjonalna pewność oznacza wysoki, ale nie absolutny poziom pewności. Uzyskuje się ją wtedy, gdy biegły rewident zgromadził wystarczające i odpowiednie dowody zmniejszające ryzyko badania do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu. Racjonalna pewność nie oznacza jednak poziomu absolutnej pewności, ponieważ istnieją nieuniknione ograniczenia badania spowodowane tym, że większość dowodów badania, na podstawie których biegły rewident wyciąga wnioski i formułuje opinię, ma raczej charakter uprawdopodobniającego niż rozstrzygającego.

wysokiego stopnia pewności, ale nie bezwzględnej pewności. Wynika to z faktu, że biegły nie może uzyskać bezwzględnej pewności, ponieważ istnieją nieodłączne ograniczenia badania, które wpływają na możliwość wykrycia istotnych nieprawidłowości.

Ryzyko badania jest funkcją ryzyka istotnego zniekształcenia w sprawozdaniu finansowym (RIZ) oraz ryzyka niewykrycia istotnych nieprawidłowości przez biegłego rewidenta podczas badania (tak zwane ryzyko przeoczenia – RP).

Ryzyko istotnego zniekształcenia to ryzyko związane z tym, że przedstawione do badania sprawozdanie finansowe zawiera istotne zniekształcenia, które nie zostały wykryte przez system kontroli wewnętrznej. Wpływ na nie mają dwa elementy [Cossierat, 2000, s. 208-209]:

- ryzyko nieodłączne (RN),
- ryzyko kontroli wewnętrznej (RK).

Ryzyko nieodłączne jest to podatność salda lub grupy transakcji na istotną nieprawidłowość i może praktycznie występować w każdym sprawozdaniu finansowym; jest ściśle powiązane zarówno z działalnością gospodarczą podmiotu, jak i jego uwarunkowaniami na rynku oraz rodzajem salda lub grupą transakcji. W szczególności takie istotne zniekształcenia mogą występować w zakresie:

- wielkości podatnych na nadużycia, na przykład zaniżenie lub zawyżenie wielkości przychodów ze sprzedaży, przyjmowanie i realizowanie faktur za niewykonane usługi lub usługi i roboty wycenione po zawyżonych cenach, użytkowania na cele osobiste środków przeznaczonych do działalności gospodarczej,
- zaliczek na dostawy, które nie zostaną zrealizowane,
- nietypowych, złożonych operacji stwarzających pozory legalności, których sprawdzenie nie jest możliwe w praktyce,
- sald lub sum, które są ustalane w drodze szacunków, na przykład wysokość rezerw, koszty przyszłych okresów, odpisy aktualizujące aktywa.

Ryzyko nieodłączne ściśle wiąże się z działalnością gospodarczą jednostki, jej środowiskiem oraz rodzajem salda konta i grupy operacji. Może ono wynikać z:

- charakteru działalności jednostki i warunków, w jakich ta działalność jest prowadzona,
- celów i postawy kierownictwa, potrzeby osiągnięcia przez jednostkę pozytywnych wyników.

Na poziomie znaczących sald kont i grup operacji ryzyko nieodłączne rośnie. Bez uprzedniego dokonywania ocen można założyć, że jest ono wysokie. W szczególności dotyczy to:

- tych kont objętych sprawozdaniem finansowym, których salda mogą prawdopodobnie wymagać korekty (na przykład konto wymagało korekty w poprzednim okresie),

- złożonych operacji gospodarczych, co może wymagać korzystania z usług eksperta,
 - środków wrażliwych na straty lub sprzeniewierzenia,
 - nietypowych operacji, szczególnie dokonywanych na koniec roku obrotowego.
- Szczególną przyczyną powstania nieprawidłowości rzutujących na wysokość ryzyka nieodłącznego są, oprócz błędów, oszustwa.

Ryzyko kontroli wiąże się z działaniem w jednostce systemu kontroli wewnętrznej; jest to ryzyko wynikające z niemożności zapobiegnięcia bądź wykrycia i skorygowania go na czas przez kontrolę wewnętrzną jednostki, mogącego wystąpić w stwierdzeniu dotyczącym grupy transakcji, salda lub ujawnienia, które osobno bądź w powiązaniu z innymi zniekształceniami może być istotne. Ryzyka kontroli nie da się wyeliminować w pełni, ponieważ z systemem kontroli wewnętrznej, jak z każdym innym systemem, wiążą się pewne nieodłączne ograniczenia.

Ryzyko nieodłączne i kontroli są ze sobą w wysokim stopniu sprzężone. Kierownictwo przeciwdziała ryzyku nieodłącznemu, tak projektując system kontroli wewnętrznej i rachunkowości, by zapobiegał błędom i je wykrywał. Dlatego ryzyko nieodłączne i ryzyko kontroli przeważnie rozpatruje się łącznie, określając je wspólnie jako ryzyko istotnej nieprawidłowości.

Ryzyko przeoczenia oznacza takie ryzyko, że zastosowane przez biegłego rewidenta procedury, służące zmniejszeniu ryzyka badania do możliwego do zaakceptowania poziomu, nie doprowadzą do wykrycia zniekształcenia, które istnieje i które osobno lub w powiązaniu z innymi zniekształceniami może być istotne. Ryzyko przeoczenia jest funkcją skuteczności procedur badania oraz ich stosowania przez biegłego. Nie da się go całkowicie wyeliminować z kilku przyczyn tkwiących w istocie badania.

Ryzyko przeoczenia pozostaje bezpośrednio związane z zastosowanymi przez biegłego rewidenta procedurami badania, stąd jest to element ryzyka badania uzależniony od biegłego rewidenta. Biegły może wpływać na jego poziom poprzez dobór, odpowiedni do okoliczności, niezbędnych procedur badania [Andrzejewski, 2012, s. 163-164].

Biegły rewident powinien tak dobrać rodzaj, czas i zakres stosowanych procedur badania, aby zmniejszyć ryzyko badania do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu. Istnieje odwrotna zależność pomiędzy ryzykiem przeoczenia a ryzykiem istotnej nieprawidłowości: im wyższe jest – zdaniem biegłego rewidenta – ryzyko istotnej nieprawidłowości, tym niższe jest możliwe do zaakceptowania ryzyko przeoczenia i przeciwnie: im niższe jest ryzyko istotnej nieprawidłowości, tym wyższe jest ryzyko przeoczenia możliwe do zaakceptowania.

Pomiar ryzyka badania stanowi ważne, ale trudniejsze w porównaniu z innymi, działanie w ramach procesu badania sprawozdania finansowego. Od tego pomiaru zależy wyznaczenie rodzaju, czasu przeprowadzenia i zakresu procedur badania wiarygodności. W pomiarze ryzyka badania wykorzystuje się zależność pomiędzy poszczególnymi rodzajami ryzyka.

Ryzyko badania (RB) stanowi iloczyn ryzyka istotnego zniekształcenia (RIZ) i ryzyka przeoczenia (RP), co można zapisać wzorem:

$$RB = RIZ \cdot RP,$$

lub rozkładając ryzyko istotnego zniekształcenia na ryzyko nieodłączne (RN) i ryzyko kontroli (RK), można ryzyko badania (RB) wyrazić następującym wzorem:

$$RB = RN \cdot RK \cdot RP.$$

Równanie to – określane jako model oceny ryzyka badania – dotyczy sprawozdania finansowego jako całości.

Ocena ryzyka badania wiąże się z istotnością ogólną, od której zależy uznanie danego poziomu ryzyka. Istotność jest odwrotnie proporcjonalna do poziomu ryzyka badania. Biegły rewident powinien brać pod uwagę tę zależność, określając rodzaj, czas przeprowadzenia i zakres procedur badania. Oznacza to, że jeśli na przykład po zaplanowaniu określonych procedur badania zostanie podjęta decyzja o obniżeniu akceptowalnego poziomu istotności, to wzrośnie ryzyko badania. Można zrównoważyć ten wzrost poprzez:

- obniżenie szacowanego ryzyka kontroli i przeprowadzenie w tym celu poszerzonych lub dodatkowych badań zgodności,
- obniżenie ryzyka przeoczenia dzięki zmianie rodzaju, czasu przeprowadzenia i zakresu zaplanowanych procedur badań wiarygodności.

Dla oszacowania ryzyka istotnego zniekształcenia niezbędne okazują się poznanie i zrozumienie kontroli wewnętrznej rozumianej jako proces zaprojektowany, wdrożony i utrzymywany przez osoby sprawujące nadzór, kierownika jednostki i innych pracowników, mający dostarczyć racjonalnej pewności, że cele jednostki dotyczące wiarygodności sprawozdawczości finansowej oraz zgodności z przepisami prawa zostaną osiągnięte.

Procedury oszacowania ryzyka, pozwalające zidentyfikować i oszacować ryzyko istotnego zniekształcenia spowodowanego oszustwem lub błędem, obejmują:

- zapytania do kierownika jednostki, odpowiednich osób pełniących funkcję audytu wewnętrznego (jeżeli funkcja taka istnieje) oraz innych osób w jednostce, które mogą według osądu biegłego rewidenta posiadać informacje prawdopodobnie pomocne w identyfikacji ryzyka istotnego zniekształcenia spowodowanych oszustwem lub błędem,
- procedury analityczne,
- obserwacje i inspekcje.

Uzyskanie zrozumienia jednostki i jej otoczenia, w tym kontroli wewnętrznej jednostki, jest ciągłym, dynamicznym procesem gromadzenia, aktualizowania i analizowania informacji trwającym przez całe badanie. Zrozumienie stwarza ramy odniesienia, w których biegły rewident planuje badanie i dokonuje zawodowego osądu podczas badania, na przykład kiedy:

- dokonuje oszacowania ryzyka istotnego zniekształcenia sprawozdania finansowego,
- ustala istotność,
- rozważa odpowiedniość wyboru i zastosowania zasad (polityki) rachunkowości oraz odpowiedniość ujawnień zawartych w sprawozdaniu finansowym,
- identyfikuje obszary związane z kwotami lub ujawnieniami w sprawozdaniu finansowym, które podczas badania mogą koniecznym wymagać szczególnego rozważenia, jak na przykład transakcje z podmiotami powiązаныmi lub ocena zdolności do kontynuacji działalności przez kierownika jednostki bądź rozważenia celu gospodarczego transakcji,
- określa oczekiwania do wykorzystania podczas przeprowadzania procedur analitycznych,
- reaguje na oszacowane ryzyka istotnego zniekształcenia, w tym projektując i przeprowadzając dalsze procedury badania służące uzyskaniu wystarczających i odpowiednich dowodów badania, oraz
- oceniając wystarczalność i odpowiedniość uzyskanych dowodów badania, takich odpowiedniość założeń oraz ustnych i pisemnych oświadczeń kierownika jednostki.

Warunkiem rzetelnego przeprowadzenia przez biegłego rewidenta badania sprawozdania finansowego, którego rezultatem będzie obiektywna opinia, jest kompleksowe podejście do ryzyka badania, przejawiające się w jego rozpoznaniu na poszczególnych etapach. Rozpoznanie i oszacowanie ryzyka istotnego zniekształcenia (spowodowanego błędem lub oszustwem) na etapie planowania badania pozwala biegłemu rewidentowi podjąć odpowiednie procedury dalszego badania.

2.3. Reakcja biegłego rewidenta na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia

Na oszacowanie ryzyka istotnego zniekształcenia na poziomie sprawozdania finansowego, a zatem na ogólną reakcję biegłego rewidenta, wpływa zrozumienie przez biegłego rewidenta środowiska kontroli. Skuteczne środowisko kontroli może zwiększyć zaufanie biegłego rewidenta do kontroli wewnętrznej

i wiarygodności dowodów badania tworzonych wewnątrz jednostki, z tego względu biegły rewident może pozwolić sobie na przykład na przeprowadzenie niektórych procedur badania na datę śródroczną zamiast na jego koniec. W tym celu biegły rewident przeprowadza testy kontroli rozumiane jako procedury badania zaprojektowane dla oceny skuteczności działania kontroli (wewnętrznych), służące zapobieganiu lub wykrywaniu i korygowaniu istotnych zniekształceń na poziomie stwierdzeń w sprawozdaniu finansowym. Słabości środowiska kontroli mogą mieć jednak przeciwny skutek, na przykład biegły rewident może zareagować na nieskuteczne środowisko kontroli przez:

- przeprowadzenie większej liczby procedur badania na koniec okresu sprawozdawczego, a nie na datę śródroczną,
- uzyskanie bardziej rozbudowanych dowodów badania za pomocą procedur wiarygodności,
- zwiększenie liczby miejsc, które należy objąć zakresem badania.

Testom kontroli poddaje się tylko te kontrole, które biegły rewident uznał za odpowiednio zaprojektowane dla zapobiegania lub wykrywania i korygowania istotnego zniekształcenia stwierdzenia. Jeżeli w różnych przedziałach czasu objętego badaniem okresu sprawozdawczego stosowano znacząco różniące się kontrole, każdą z nich rozpatruje się osobno. Biegły rewident może również zaprojektować testy kontroli w taki sposób, aby były one przeprowadzane w tym samym czasie, co testy szczegółowe tych samych transakcji. Chociaż cel testów kontroli jest inny od celu testowania szczegółowego, obydwa można wykonać w tym samym czasie, przeprowadzając testy kontroli i testy szczegółowe tych samych transakcji, co określa się jako badanie o podwójnym celu. Na przykład biegły rewident może zaprojektować i ocenić wyniki testu polegającego na sprawdzeniu faktury, aby na tej podstawie ustalić, czy faktura została zatwierdzona, i dostarczyć dowód badania wiarygodności transakcji. Badanie o podwójnym celu projektuje się i ocenia drogą osobnego rozważenia każdego z celów tego badania [MSB 330, b.r.].

Ze względu na nieodzowną ciągłość przetwarzania IT może nie być potrzebne rozszerzanie zakresu testowania zautomatyzowanych kontroli. Można oczekiwać, że zautomatyzowane kontrole działają w sposób ciągły, chyba że dokonano zmian w programie (w tym w tabelach, plikach lub innych stałych danych wykorzystywanych w programie). Gdy biegły rewident stwierdzi, że zautomatyzowana kontrola działa zgodnie z założeniami (można to uczynić podczas pierwszego wdrożenia kontroli lub w innym terminie), to może on rozważyć przeprowadzenie testów w celu stwierdzenia, że kontrola w dalszym ciągu działa skutecznie. Takie testy mogą obejmować ustalenie, że:

- nie nastąpiły zmiany programu, które nie byłyby poddane odpowiednim kontrolom zmian programu,

- do przetwarzania transakcji stosuje się autoryzowaną wersję programu oraz
- inne odpowiednie ogólne kontrole są skuteczne.

Takie testy mogą również obejmować ustalenie, że nie dokonano zmian w programach, co może nastąpić wtedy, gdy jednostka korzysta z pakietów oprogramowania bez ich modyfikowania lub serwisowania. Na przykład biegły rewident może przeprowadzić inspekcję ewidencji służącej administrowaniu bezpieczeństwem IT, aby uzyskać dowody badania, że w trakcie okresu sprawozdawczego nie zdarzyły się przypadki nieuprawnionego dostępu do oprogramowania.

Drugą grupą procedur badania, będących reakcją biegłego rewidenta na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia, są procedury wiarygodności. Procedury wiarygodności to procedury badania zaprojektowane dla wykrycia istotnych zniekształceń na poziomie stwierdzeń występujących w sprawozdaniu finansowym, obejmujące:

- testy szczegółowe (grup transakcji, sald kont i ujawnień),
- analityczne procedury wiarygodności.

Procedury badania wiarygodności stosowane przez biegłego rewidenta wymagają bezpośredniego potwierdzenia następujących stwierdzeń:

- istnienia na dzień bilansowy wykazanych w sprawozdaniu finansowym aktywów i pasywów,
- sprawowania kontroli aktywów, względnie obowiązku zaspokojenia zobowiązań wykazanych na dzień bilansowy,
- wystąpienia w badanym okresie operacji gospodarczych wykazanych w sprawozdaniu finansowym,
- kompletności ujęcia aktywów, pasywów, operacji gospodarczych oraz innych ujawnianych informacji dotyczących okresu, za który sprawozdanie finansowe jest przedmiotem badania,
- prawidłowości wyceny aktywów i pasywów,
- ujęcia operacji gospodarczych w prawidłowej kwocie i poprawnego przypisania wynikających z nich przychodów, zysków nadzwyczajnych oraz kosztów i strat nadzwyczajnych do okresu, którego dotyczą,
- prezentacji we właściwych częściach sprawozdania finansowego poszczególnych sald aktywów i pasywów, przychodów oraz kosztów [Pfaff, 2007, s. 174].

MSB 330 wymaga, aby biegły rewident zaprojektował i przeprowadził procedury wiarygodności w odniesieniu do każdej istotnej grupy transakcji, salda konta i ujawnienia, niezależnie od oszacowanego ryzyka istotnego zniekształcenia [MSB 330, b.r.]. Wymóg ten odzwierciedla fakt, że:

- oszacowanie ryzyka przez biegłego rewidenta ma charakter osądu i dlatego może nie zidentyfikować wszystkich ryzyk istotnego zniekształcenia oraz

- występują nieodłączne ograniczenia kontroli wewnętrznej, w tym obejście jej przez kierownictwo.

Zależnie od okoliczności biegły rewident może ustalić, że:

- przeprowadzanie wyłącznie analitycznych procedur wiarygodności wystarczy dla zmniejszenia ryzyka do dającego się zaakceptować niskiego poziomu; na przykład gdy oszacowanie ryzyka przez biegłego rewidenta wspierają dowody badania pochodzące z testów kontroli,
- odpowiednie są tylko testy szczegółowe,
- połączenie analitycznych procedur wiarygodności i testów szczegółowych jest najbardziej właściwe dla oszacowanego ryzyka.

Analityczne procedury wiarygodności okazują się na ogół bardziej odpowiednie w przypadku dużych zbiorów transakcji, które są przewidywalne w pewnym okresie. Rodzaj ryzyka i stwierdzenie wyznaczają zaprojektowane testy szczegółowe. Na przykład testy szczegółowe dotyczące stwierdzenia na temat istnienia lub występowania mogą polegać na wybraniu kwot spośród pozycji zawartych w sprawozdaniu finansowym i uzyskaniu odpowiednich dowodów badania. Z drugiej strony, testy szczegółowe dotyczące stwierdzenia kompletności mogą obejmować wybór pozycji, co do których oczekuje się, iż zostały uwzględnione we właściwej kwocie w sprawozdaniu finansowym, oraz przesłanie, czy kwoty te zostały ujęte.

Oszacowanie przez biegłego rewidenta zidentyfikowanych ryzyk na poziomie stwierdzenia stanowi podstawę rozważenia, jakie podejście do badania będzie odpowiednie przy projektowaniu i przeprowadzaniu dalszych procedur badania. Na przykład biegły rewident może ustalić, że:

- skuteczną reakcją na oszacowane ryzyka istotnego zniekształcenia danego stwierdzenia może być przeprowadzenie tylko testów kontroli;
- jedynie przeprowadzanie procedur wiarygodności jest odpowiednie w odniesieniu do określonych stwierdzeń i dlatego biegły rewident wyłącza skutki kontroli z oszacowania stosownego ryzyka. Dzieje się tak dlatego, że przeprowadzone przez biegłego rewidenta procedury oszacowania ryzyka nie zidentyfikowały żadnych skutecznych kontroli związanych z tym stwierdzeniem lub dlatego, że testy kontroli nie byłyby wydajne, w związku z czym biegły rewident nie zamierza polegać na skuteczności działania kontroli przy ustalaniu rodzaju, rozłożenia w czasie i zakresu procedur wiarygodności, lub
- skutecznym podejściem jest podejście mieszane, kiedy to stosuje się zarówno testy kontroli, jak i procedury wiarygodności.

Rodzaj stosowanej procedury badania zależy od jej celu (to jest test kontroli lub procedura wiarygodności) oraz rodzaju (to znaczy inspekcja, obserwacja, zapytania, potwierdzenia, ponowne przeliczanie, ponowne wykonywanie czyn-

ności lub procedury analityczne). Rodzaj procedur badania ma duże znaczenie przy reakcji na oszacowane ryzyka.

Rozłożenie w czasie procedur badania określa, kiedy są one przeprowadzane, lub okres bądź data, którego/której dotyczą dowody badania. Zakres procedur badania określa liczba procedur badania, które należy przeprowadzić, na przykład wielkość próbki lub liczba obserwacji czynności kontrolnej.

Biegły rewident może przeprowadzić testy kontroli lub procedury wiarygodności w dacie śródrocznej lub na jego koniec. Im wyższe jest ryzyko istotnego zniekształcenia, tym większe prawdopodobieństwo, że biegły rewident może uznać za bardziej skuteczne przeprowadzenie procedur wiarygodności blisko końca okresu sprawozdawczego lub na jego koniec, zamiast w terminie wcześniejszym, bądź może zdecydować o przeprowadzeniu procedur badania w niezapowiedzianych lub nieprzewidywalnych terminach (na przykład niezapowiedziane przeprowadzenie procedur badania w wybranych lokalizacjach). Ma to szczególne znaczenie przy rozważaniu sposobu reakcji na ryzyka oszustwa. Dla przykładu, w przypadku, gdy zidentyfikowano ryzyka zamierzonych zniekształceń lub manipulacji, biegły rewident może stwierdzić, że procedury badania polegające na uwzględnieniu wniosków z daty śródrocznej na pozostały okres nie będą skuteczne.

Zakres procedur badania uznanych za konieczne ustala się po uwzględnieniu istotności, oszacowanego ryzyka i stopnia pewności, jaki biegły rewident planuje uzyskać. Jeżeli pojedynczy cel jest osiągany drogą łączenia procedur, zakres każdej procedury rozpatruje się osobno. Zasadniczo zakres procedur badania wzrasta wraz ze wzrostem ryzyka istotnego zniekształcenia. Na przykład właściwą reakcją na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia, spowodowanego oszustwem, mogą być odpowiednie zwiększenie wielkości próbek lub przeprowadzenie analitycznych procedur wiarygodności w bardziej szczegółowy sposób. Tym niemniej zwiększenie zakresu procedur badania okazuje się skuteczne tylko wtedy, gdy dana procedura badania jest odpowiednia do konkretnego ryzyka. Stosowanie wspomaganych komputerowo technik badania może umożliwić zbadanie w szerszym zakresie przeprowadzonych elektronicznie transakcji oraz plików księgowych, co może być przydatne wówczas, gdy biegły rewident zdecyduje się zmodyfikować zakres testowania, na przykład jako reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia spowodowanego oszustwem. Takie techniki mogą być stosowane do wyboru transakcji do próbki z kluczowych plików elektronicznych, do grupowania transakcji o określonych cechach lub do testowania całego zbioru zamiast próbki.

Procedury zewnętrznych potwierdzeń często mają znaczenie dla badania stwierdzeń związanych z saldami kont i ich częściami składowymi, ale zakres

ich stosowania nie musi ograniczać się wyłącznie do tych właśnie pozycji. Dla przykładu, biegły rewident może zwrócić się z prośbą o uzyskanie zewnętrznego potwierdzenia warunków zawartych umów, kontraktów lub transakcji jednostki ze stronami trzecimi. Procedury zewnętrznych potwierdzeń mogą być także przeprowadzane w celu uzyskania dowodów badania dotyczących niewystępowania pewnych warunków. Kierując zapytanie, można na przykład oczekiwać otrzymania potwierdzenia o braku „aneksów do umów”, które mogłyby mieć znaczenie dla stwierdzenia jednostki dotyczącego przypisywania przychodów do poszczególnych okresów (*cut off*). Inne przypadki, gdy procedury zewnętrznych potwierdzeń mogą prowadzić do uzyskania odpowiednich dowodów badania, jako reakcja na oszacowane ryzyko istotnego zniekształcenia, obejmują:

- salda bankowe i inne informacje znaczące dla powiązań z bankami,
- salda należności i powiązanych z nimi warunków,
- zapasy oddane stronom trzecim do składowania, w celu przetworzenia lub w komis,
- tytuły prawne do nieruchomości oddane w depozyt prawnikom bądź finansistom lub przekazane jako zabezpieczenie,
- inwestycje bezpiecznie utrzymywane przez strony trzecie lub zakupione od maklerów, ale na dzień bilansowy nieprzekazane jednostce,
- kwoty należne wierzycielom, w tym odnośnie do warunków spłaty i ograniczenia umowy,
- salda płatności i powiązane z nimi warunki.

2.4. Korekty sprawozdania finansowego

Biegły rewident gromadzi w swojej dokumentacji informacje o zniekształceniach⁵ zidentyfikowanych podczas badania, które uznał za istotne. Zniekształcenia mogą być wynikiem:

- niedokładności przy gromadzeniu lub przetwarzaniu danych, na podstawie których sporządzono sprawozdanie finansowe,
- pominięcia kwoty lub ujawnienia, w tym ujawnienia niewłaściwego lub niepełnego, oraz tych ujawnień, które są wymagane do wypełnienia celów określonych w mających zastosowanie ramowych założeniach sprawozdawczości finansowej,

⁵ Zniekształcenie – różnica pomiędzy raportowaną kwotą, klasyfikacją, prezentacją lub ujawnieniem pozycji wykazywanej w sprawozdaniu finansowym a kwotą, klasyfikacją, prezentacją lub ujawnieniem pozycji, które wymagają wykazania zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. Zniekształcenia mogą być spowodowane błędem lub oszustwem.

- niepoprawnego szacunku księgowego wywołanego przeoczeniem lub oczywistą błędną interpretacją faktów,
- osądów kierownictwa dotyczących szacunków księgowych, które biegły rewident ocenia jako nieracjonalne, lub wyboru i zastosowania zasad (polityki) rachunkowości uznanych przez biegłego rewidenta jako nieodpowiednie,
- nieodpowiedniej klasyfikacji, agregacji lub dezagregacji informacji.

Biegły rewident zwraca się do kierownictwa badanej jednostki o skorygowanie zniekształceń uznanych za istotne i jednocześnie informuje osoby sprawujące nadzór o wpływie nieskorygowanych zniekształceń na odpowiednie grupy transakcji, salda kont lub ujawnienia i sprawozdanie finansowe jako całość.

Skorygowanie przez kierownika jednostki wszystkich zniekształceń, w tym tych, o których poinformował biegły rewident, umożliwia kierownikowi jednostki zapewnienie prawidłowości ksiąg i zapisów oraz zmniejsza ryzyka istotnego zniekształcenia sprawozdania finansowego, spowodowanego łącznym wpływem nieistotnych, nieskorygowanych zniekształceń [MSB 450, b.r.].

Jeśli kierownictwo odmawia skorygowania niektórych lub wszystkich zniekształceń, o których poinformował biegły rewident, zapoznaje się on z powodami, którymi kierownictwo uzasadnia niedokonanie korekt, oraz rozpatruje te powody przy ocenie, czy sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia.

Biegły rewident ustala, czy nieskorygowane zniekształcenia są istotne pojedynczo lub łącznie. Ustalając to, biegły rewident rozważa:

- wielkość i rodzaj zniekształceń zarówno w stosunku do poszczególnych grup transakcji, sald kont lub ujawnień, jak i sprawozdania finansowego jako całości, a także szczególne okoliczności ich wystąpienia, oraz
- wpływ nieskorygowanych zniekształceń z poprzednich okresów sprawozdawczych na odnośne grupy transakcji, salda kont lub ujawnienia oraz sprawozdanie finansowe jako całość.

Ustalenie, czy zniekształcenie klasyfikacji jest istotne, wymaga oceny przesłanek jakościowych, takich jak wpływ zniekształcenia klasyfikacji na zadłużenie lub inne postanowienia umowne, wpływ na poszczególne pozycje lub sumy częściowe bądź na kluczowe wskaźniki. Mogą istnieć okoliczności, gdy biegły rewident uznaje, że zniekształcenie klasyfikacji jest nieistotne dla sprawozdania finansowego jako całości, nawet jeśli przekracza poziom lub poziomy istotności przyjęte do oceny innych zniekształceń. Dla przykładu, błędna klasyfikacja pozycji bilansowych może nie być uznana za istotną dla sprawozdania finansowego jako całości, jeżeli kwota wynikająca z błędnej klasyfikacji jest niewielka w zestawieniu z wielkością odnośnych pozycji bilansowych i błędna klasyfikacja nie wpływa na rachunek zysków i strat lub na żadne kluczowe wskaźniki [MSB 450, b.r.].

Okoliczności dotyczące niektórych zniekształceń mogą skłonić biegłego rewidenta do uznania ich za istotne pojedynczo bądź w powiązaniu z innymi zniekształceniami zgromadzonymi podczas badania, nawet jeśli są one niższe niż istotność wyznaczona dla sprawozdania finansowego jako całości. Okoliczności, które mogą wpływać na taką ocenę, obejmują przypadek, gdy zniekształcenie:

- wpływa na zgodność z wymogami regulacyjnymi,
- wpływa na zgodność z umownymi warunkami zadłużenia lub innymi wymogami kontraktowymi,
- wiąże się z niewłaściwym wyborem lub zastosowaniem zasad (polityki) rachunkowości, co ma nieistotny wpływ na sprawozdanie finansowe za bieżący okres, jest jednak prawdopodobne, że może mieć istotny wpływ na sprawozdania finansowe za przyszłe okresy sprawozdawcze,
- ukrywa zmiany zysków lub innych trendów, szczególnie w kontekście ogólnych warunków gospodarczych i branżowych, wpływa na wskaźniki stosowane do oceny sytuacji finansowej jednostki, jej wyników operacyjnych lub przepływów pieniężnych,
- wpływa na informacje o segmentach prezentowane w sprawozdaniu finansowym (na przykład wobec znaczenia danej sprawy dla danego segmentu lub innej części działalności gospodarczej jednostki rozpoznanej jako odgrywającej istotną rolę dla jej działalności operacyjnej lub rentowności),
- wywołuje wzrost wynagrodzenia kierownictwa, na przykład przez spowodowanie, że wymogi warunkujące przyznanie premii lub innych zachęt zostały spełnione,
- jest znacząca z uwagi na zrozumienie przez biegłego rewidenta uprzednio przekazywanych użytkownikom informacji, na przykład dotyczących prognozowanego zysku,
- odnosi się do pozycji związanych z określonymi stronami (na przykład czy strony zewnętrzne danej transakcji są powiązane z członkami kierownictwa jednostki),
- stanowi pominięcie informacji niewymaganej szczegółowo przez mające zastosowanie ramowe założenia sprawozdawczości finansowej, która jednak według osądu biegłego rewidenta jest ważna dla zrozumienia przez użytkowników sytuacji finansowej, finansowych wyników działalności bądź przepływów pieniężnych jednostki, lub
- wpływa na inne informacje, ujęte w rocznym raporcie jednostki (na przykład na informacje zawarte w sprawozdaniu z działalności jednostki, w związku z którymi można racjonalnie oczekiwać, że wpłyną na decyzje gospodarcze użytkowników sprawozdania finansowego) [MSB 450, b.r.].

Jednym z celów badania jest uzyskanie przez biegłego rewidenta wystarczającej pewności, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia, niezależnie od tego, czy zostało ono spowodowane błędem czy oszustwem. Uzyskuje się ją wtedy, gdy biegły rewident zgromadził wystarczające i odpowiednie dowody badania zmniejszające ryzyko badania do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu; umożliwia mu to wyciągnięcie racjonalnych wniosków, na których opiera opinię.

Jak wskazuje MSB 230 [b.r.], kolejnym celem badania sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta jest sporządzenie dokumentacji rewizyjnej, która zawiera:

- dowody na to, że badanie zostało zaplanowane i przeprowadzone zgodnie z MSB i mającymi zastosowanie wymogami prawnymi i regulacyjnymi,
- wystarczające i odpowiednie dane będące podstawą dla sporządzenia sprawozdania biegłego rewidenta.

Badanie sprawozdania finansowego jest procesem ciągłym i powtarzalnym. Gdy biegły rewident przeprowadza zaplanowane procedury badania, uzyskane dowody badania mogą skłonić go do zmodyfikowania rodzaju, rozłożenia w czasie lub zakresu innych zaplanowanych procedur badania. Biegły rewident może zwrócić uwagę na informacje znacząco różne od informacji, na których opierało się oszacowanie ryzyka. Na przykład:

- zakres zniekształceń wykrytych przez biegłego w wyniku przeprowadzenia procedur wiarygodności może wpłynąć na zmianę osądu biegłego co do oszacowania ryzyka i wskazywać na znaczącą słabość kontroli wewnętrznej;
- biegły rewident może ujawnić niezgodność w zapisach księgowych lub wątpliwe bądź brakujące dowody;
- procedury analityczne przeprowadzone podczas badania na etapie ogólnego przeglądu mogą wskazać na nierozpoznane wcześniej ryzyko istotnego zniekształcenia. W takich okolicznościach może być konieczne, aby biegły rewident ponownie ocenił zaplanowane procedury badania, uwzględniając skorygowaną analizę oszacowania ryzyk wszystkich lub niektórych grup transakcji, sald kont lub ujawnień i powiązanych stwierdzeń.

Na osąd biegłego rewidenta (co stanowi wystarczające i odpowiednie dowody badania) wpływają następujące czynniki:

- znaczenie potencjalnego zniekształcenia danego stwierdzenia oraz prawdopodobieństwo, że wpływa ono istotnie na sprawozdanie finansowe osobno lub łącznie z innymi potencjalnymi zniekształceniami,
- skuteczność reakcji i kontroli ryzyka przez kierownika jednostki,
- doświadczenia uzyskane podczas poprzednich badań dotyczących podobnych potencjalnych zniekształceń,
- wyniki przeprowadzonych procedur badania z uwzględnieniem, czy te procedury badania zidentyfikowały konkretne przypadki oszustw lub błędów,

- źródło i wiarygodność dostępnych informacji,
- uprawdopodobniający charakter dowodów badania,
- zrozumienie jednostki i jej otoczenia, w tym jej kontroli wewnętrznej.

Zgodnie z wymogami i dalszymi wyjaśnieniami MSB 315 [b.r.] i MSB 330 [b.r.] dowody badania, w oparciu o które formułuje się racjonalne wnioski stanowiące podstawę opinii biegłego rewidenta, są uzyskiwane w drodze przeprowadzenia:

- procedur oszacowania ryzyka oraz
- dalszych procedur badania, które obejmują testy kontroli oraz procedury wiarygodności (szczegółowe i analityczne), wśród nich takie jak: inspekcja, obserwacja, potwierdzenie zewnętrzne, ponowne przeliczenie, procedury analityczne, zapytania.

Wymienione szczegółowe procedury badania wiarygodności dostarczają niezbędnych dowodów badania do wydania opinii o sprawozdaniu finansowym. Krótką charakterystykę tych procedur przedstawiono w tabeli 2.1.

Tabela 2.1. Szczegółowe procedury badania wiarygodności

Procedura	Charakterystyka przeprowadzenia procedury
1	2
Inspekcja	Obejmuje badanie zapisów lub dokumentów, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, w formie papierowej, elektronicznej lub innej, bądź fizyczny ogląd składnika aktywów. Inspekcja zapisów i dokumentów dostarcza dowodów badania o różnym stopniu wiarygodności, zależnym od ich rodzaju, oraz w przypadku zapisów i dokumentów wewnętrznych od skuteczności kontroli istniejących w procesie ich przygotowywania. Przykładem inspekcji wykorzystywanej jako test kontroli jest inspekcja zapisów w celu uzyskania dowodów ich autoryzacji. Niektóre dokumenty odzwierciedlają bezpośrednio dowody istnienia składnika aktywów, na przykład dokument stanowiący instrument finansowy, taki jak akcja lub obligacja. Inspekcja takich dokumentów może niekoniecznie dostarczyć dowody badania potwierdzające prawo własności lub wartość. Dodatkowo inspekcja wykonanej umowy może dostarczyć dowodów badania odpowiednich dla oceny zastosowania przez jednostkę zasad (polityki) rachunkowości, takich jak ujmowanie przychodów. Inspekcja aktywów trwałych może dostarczyć wiarygodnych dowodów dotyczących ich istnienia, ale niekoniecznie dowodów dotyczących praw i obowiązków jednostki lub wyceny aktywów. Inspekcji poszczególnych składników zapasów może towarzyszyć obserwacja spisu z natury
Obserwacja	Polega na oglądzie procesu lub procedury wykonywanych przez inne osoby; na przykład obserwacja przez biegłego rewidenta spisu z natury zapasów przeprowadzanego przez pracowników jednostki lub wykonywania czynności kontrolnych. Obserwacja dostarcza dowodów badania dotyczących procesów lub procedur, ale zostaje ograniczona do tego momentu w czasie, w którym jest wykonywana, i poprzez fakt, że bycie obserwowanym może wpływać na sposób, w jaki proces lub procedura są wykonywane

cd. tabeli 2.1

1	2
Potwierdzenie zewnętrzne	<p>Stanowi dowód badania uzyskany przez biegłego rewidenta jako bezpośrednia pisemna odpowiedź do biegłego rewidenta od strony trzeciej (strona potwierdzająca) w formie papierowej, elektronicznej lub innej. Procedury potwierżeń zewnętrznych są często stosowane w odniesieniu do stwierdzeń dotyczących określonych sald kont i ich elementów. Jednakże potwierdzenia zewnętrzne nie muszą być ograniczone jedynie do sald kont. Na przykład biegły rewident może zwrócić się z prośbą o potwierdzenie warunków umowy lub transakcji, jakie jednostka zawarła ze stronami trzecimi; prośba o potwierdzenie może być zaprojektowana tak, żeby dowiedzieć się, czy do umowy wprowadzane były jakiegokolwiek modyfikacje, a jeśli tak, to jakie są znaczące ustalenia. Procedury potwierżeń zewnętrznych są także wykorzystywane w celu uzyskania dowodów badania o tym, że brak jest określonych warunków, na przykład nie występują „dodatkowe umowy”, które mogą wpływać na ujmowanie przychodów</p>
Ponowne przeliczenie	<p>Polega na sprawdzeniu matematycznej poprawności dokumentów lub zapisów. Ponowne przeliczenie może być przeprowadzone ręcznie bądź elektronicznie. Ponowne przeprowadzenie procedur obejmuje niezależne przeprowadzenie przez biegłego rewidenta procedur albo kontroli, które pierwotnie były wykonane jako część kontroli wewnętrznej jednostki</p>
Procedury analityczne	<p>Obejmują ocenę informacji finansowych w drodze analizy możliwych zależności pomiędzy danymi finansowymi, jak też niefinansowymi. Procedury analityczne obejmują również analizę, która jest niezbędna w przypadku zidentyfikowania wahań lub powiązań, niespójnych z innymi stosownymi informacjami lub różniących się znacząco od oczekiwanych wielkości</p>
Zapytania	<p>Obejmują poszukiwanie informacji zarówno finansowych, jak i niefinansowych u poinformowanych osób z lub spoza jednostki. Zapytanie jest wykorzystywane w szerokim zakresie w procesie badania obok innych procedur badania. Zapytania mogą mieć różnorodne formy: od formalnych pisemnych zapytań do nieformalnych zapytań ustnych. Ocena odpowiedzi na zapytania stanowi integralną część procesu zapytania. Odpowiedzi na zapytania mogą dostarczyć biegłemu rewidentowi informacji, których wcześniej nie posiadał, lub potwierdzających dowodów badania. Alternatywnie: odpowiedzi mogą dostarczać informacji różniących się znacząco od innych informacji, które uzyskał biegły rewident, na przykład informacji dotyczących możliwości obejścia kontroli wewnętrznych przez kierownictwo. W niektórych przypadkach odpowiedzi na zapytania dostarczają biegłemu rewidentowi uzasadnienia do modyfikacji lub przeprowadzenia dodatkowych procedur badania</p>

Źródło: opracowanie własne.

Pomimo że potwierdzenie dowodów badania uzyskanych w drodze zapytań ma często szczególne znaczenie, to w przypadku zapytań dotyczących zamierzeń kierownictwa dostępne informacje na poparcie tych zamierzeń mogą być ograniczone. W takich przypadkach zrozumienie zrealizowanych w przeszłości,

wcześniej deklarowanych zamierzeń kierownictwa, przedstawionych przez kierownictwo powodów wyboru określonego kierunku działania, jak też zdolność kierownictwa do działania zgodnego z wytyczonym kierunkiem, mogą dostarczyć odpowiednich informacji potwierdzających dowody uzyskane w wyniku zapytań. W odniesieniu do niektórych spraw biegły rewident może uznać za konieczne uzyskanie pisemnych oświadczeń od kierownictwa – oraz gdzie to odpowiednie: od osób sprawujących nadzór – w celu potwierdzenia odpowiedzi uzyskanych na ustne zapytania.

Na wiarygodność informacji, które będą wykorzystane jako dowody badania, a zatem samych dowodów badania, wpływają ich źródło i rodzaj oraz okoliczności, w jakich je uzyskano, w tym kontrole w zakresie ich sporządzania i przechowywania, o ile ma to zastosowanie. Dokonywanie uogólnień na temat wiarygodności różnych rodzajów dowodów badania podlega zatem ważnym wyjątkom. Nawet gdy informacje, które mają być wykorzystane jako dowody badania, pochodzą ze źródeł zewnętrznych wobec jednostki, mogą istnieć okoliczności wpływające na ich wiarygodność, na przykład:

- wiarygodność dowodów badania wzrasta, jeżeli zostały uzyskane z niezależnych źródeł spoza jednostki,
- wiarygodność dowodów badania sporządzonych wewnątrznie wzrasta, gdy stosowne kontrole, włączając te dotyczące ich sporządzania i przechowywania, wdrożone przez jednostkę, są skuteczne,
- dowody badania uzyskane bezpośrednio przez biegłego rewidenta (na przykład w drodze obserwacji) są bardziej wiarygodne niż dowody badania uzyskane pośrednio lub w drodze wnioskowania (między innymi poprzez zadawanie pytań na temat stosowania kontroli),
- dowody badania w udokumentowanej formie, czy to papierowej, czy elektronicznej, czy innej, są bardziej wiarygodne niż dowody badania uzyskane w formie ustnej (na przykład notatki sporządzone podczas spotkania są bardziej wiarygodne niż późniejsze ustne oświadczenia dotyczące omawianych zagadnień),
- dowody badania dostarczane przez oryginalne dokumenty są bardziej wiarygodne niż dowody badania dostarczane przez fotokopie, faksy lub dokumenty, które zostały sfilmowane, przetworzone cyfrowo bądź w inny sposób przetworzone na formę elektroniczną, których wiarygodność może zależeć od kontroli w zakresie ich sporządzania i przechowywania.

2.5. Ocena raportów finansowych w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta

Biegły rewident formułuje opinię na temat tego, czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone, we wszystkich istotnych aspektach, zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. W celu sformułowania tej opinii biegły rewident wyciąga wniosek, czy uzyskał racjonalną pewność na temat tego, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia spowodowanego oszustwem lub błędem. Wniosek ten uwzględnia:

- wniosek biegłego rewidenta, czy zostały uzyskane wystarczające i odpowiednie dowody badania [MSB 330, b.r.],
- wniosek biegłego rewidenta, czy nieskorygowane zniekształcenia są istotne pojedynczo lub łącznie [MSB 450, b.r.],
- ocenę biegłego rewidenta, czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone, we wszystkich istotnych aspektach, zgodnie z wymogami mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej; ocena ta obejmuje rozpatrzenie jakościowych aspektów stosowanych zasad (polityki) rachunkowości jednostki, w tym oznak możliwej stronniczości w zastosowanych osądach kierownika jednostki.

Dla aktualnych i potencjalnych odbiorców raportów finansowych ważne jest, aby dokonana przez biegłego rewidenta weryfikacja dawała gwarancję, że zbadane sprawozdanie zawiera rzetelne, prawidłowe i wiarygodne informacje, na podstawie których można podejmować decyzje głównie o charakterze inwestycyjnym. Zweryfikowane sprawozdanie finansowe powinno minimalizować ryzyko związane z podjętymi na ich podstawie decyzjami, a zwłaszcza zmniejszać niepewność nieotrzymania spodziewanych korzyści ekonomicznych związanych z wzajemnymi transakcjami.

Badanie sprawozdania finansowego ma zapewnić uzyskanie dowodów pozwalających biegłemu rewidentowi na potwierdzenie w formie pisemnej, że sprawozdanie jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy jednostki. Rozwijając ten cel, można wskazać praktyczne zastosowanie przyjętej polityki rachunkowości jako kryterium oceny stosowane przez biegłego rewidenta:

- Biegły rewident musi sprawdzić, czy sprawozdanie jako całość i stanowiące podstawę jego sporządzenia księgi rachunkowe są wolne od uchybień polegających na pominięciu lub zniekształceniu informacji istotnych dla czytelnika

oraz czy można uznać informacje zawarte w tym sprawozdaniu za wiarygodne i jasne oraz zgodne ze stosowaną polityką rachunkowości. Zgodność z zastosowanymi zasadami rachunkowości należy rozumieć w ten sposób, że w przypadku:

- jednostek zobowiązanych do stosowania przepisów Ustawy o rachunkowości sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z Ustawą o rachunkowości i wydanymi na jej podstawie przepisami wykonawczymi,
- jednostek sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości (MSR) sprawozdanie to jest zgodne z MSR, zaś w zakresie nieuregulowanym przez MSR – z wymogami Ustawy o rachunkowości i wydanymi na jej podstawie przepisami wykonawczymi;
- Badanie sprawozdania finansowego powinno dostarczyć podstaw do stwierdzenia, że przedstawia ono rzetelnie i jasno sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy jednostki;
- Jest zgodne z obowiązującymi jednostkę przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy, które wpływają na jej sprawozdanie finansowe, a w przypadku jednostek, których sprawozdania finansowe normują także przepisy odrębne (na przykład dotyczące emitentów papierów wartościowych dopuszczonych, emitentów zamierzających ubiegać się lub ubiegających się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego), także zgodne z tymi przepisami;
- Zostało sporządzone na podstawie ksiąg rachunkowych prowadzonych zgodnie z Ustawą o rachunkowości;
- Przedstawia rzetelnie i jasno wszystkie informacje istotne do oceny sytuacji jednostki;
- Możliwość kontynuowania działalności przez jednostkę w niezmnieszonym istotnie zakresie nie jest poważnie zagrożona w okresie przynajmniej 12 najbliższych miesięcy od dnia bilansowego;
- Informacje zawarte w sprawozdaniu z działalności jednostki spełniają wymagania określone w odrębnych przepisach i są zgodne z danymi sprawozdania finansowego.

Na końcowym etapie badania biegły rewident dokonuje przeglądu i ocenia zebrane dowody badania w celu upewnienia się, czy są one odpowiednie i wystarczające do wyrażenia w opinii i sporządzenia sprawozdania z badania. Następnie powinien on ocenić, czy łącznie stwierdzone przez niego nieprawidłowości – pominięcie lub zniekształcenie informacji, naruszenie obowiązujących jednostkę zasad (polityki) rachunkowości, naruszenie zasad prawidłowej księgowości – wynikające z dowodów badania, nie powodują, że zbadane sprawoz-

danie finansowe wprowadza czytelnika w błąd lub nie można zaufać stanowiącym podstawę jego sporządzenia księgom rachunkowym i dokumentacji bądź nastąpiło rażące naruszenie postanowień Ustawy o rachunkowości.

Ocena, które nieprawidłowości są istotne, zależy od zawodowego osądu biegłego rewidenta. Pomoc przy dokonywaniu takiej oceny powinny stanowić ustalone w planie badania wskaźniki istotności. Jeżeli stwierdzone nieprawidłowości łącznie:

- nie przekraczają wskaźników istotności – zapisy w księgach rachunkowych i sprawozdanie finansowe mogą pozostać nieskorygowane,
- przekraczają lub są bliskie wskaźnikom istotności, ale korekta wszystkich lub niektórych nieprawidłowości pozwoliłaby na nieprzekroczenie przez pozostałe uchybienia wskaźników istotności,

to biegły rewident zwraca się do kierownictwa jednostki o ich skorygowanie w księgach roku, za który sprawozdanie finansowe jest przedmiotem badania.

Jeżeli mimo korekty określonych nieprawidłowości nie jest możliwe utrzymanie się we wstępnie określonym wskaźniku istotności lub jednostka odmawia skorygowania znaczących nieprawidłowości, to wpływa to odpowiednio na rodzaj opinii wyrażanej przez biegłego rewidenta w sprawozdaniu z badania.

Biegły rewident, sporządzając sprawozdanie z badania, kieruje się regulacjami ujętymi w MSB 700: Formułowanie opinii oraz sprawozdawczość na temat sprawozdania finansowego [b.r.], zgodnie z którymi celami badania są:

- sformułowanie opinii o sprawozdaniu finansowym na podstawie oceny wniosków wyciągniętych z uzyskanych dowodów badania,
- jasne wyrażenie tej opinii w pisemnym sprawozdaniu, które opisuje również podstawy, na jakich opiera się opinia.

W wyniku przeprowadzenia badania biegły rewident sporządza na piśmie sprawozdanie z badania. Zostaje ono sformułowane w sposób jasny i jednoznaczny oraz zawiera niezbędne informacje, jakie biegły rewident chce przekazać użytkownikom sprawozdania finansowego, w tym opinię o zbadanym sprawozdaniu finansowym. Sprawozdanie z badania sporządza się w postaci elektronicznej oraz opatruje kwalifikowanym podpisem elektronicznym biegłego rewidenta.

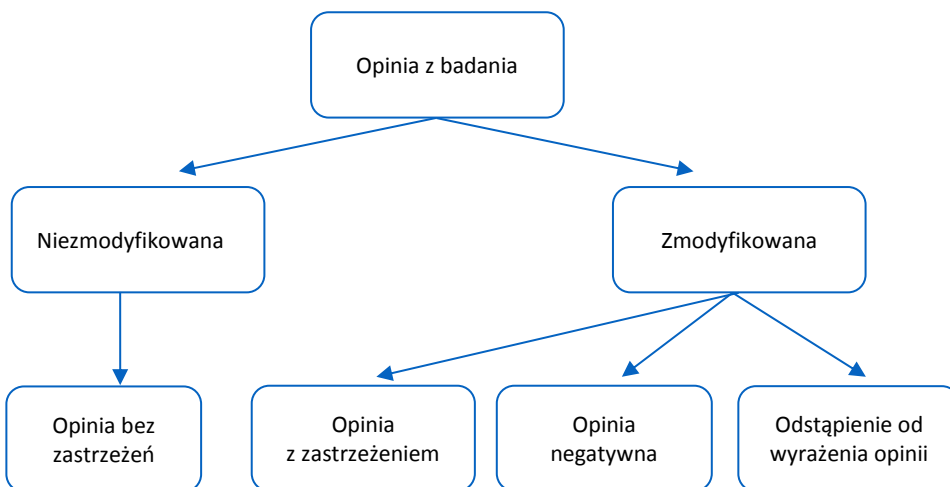
Biegły rewident formułuje w sprawozdaniu z badania opinię o tym, czy sprawozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. Chcąc sformułować opinię, biegły rewident stwierdza, czy uzyskał racjonalną pewność, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnych zniekształceń, niezależnie od tego, czy są one spowodowane oszustwem lub błędem. Stwierdzenie to uwzględnia:

- stwierdzenie biegłego rewidenta, czy uzyskano wystarczające i odpowiednie dowody badania,
- stwierdzenie biegłego rewidenta, że nieskorygowane zniekształcenia nie są istotne pojedynczo lub łącznie.

Biegły rewident ocenia w szczególności, czy w świetle wymogów ramowych założeń sprawozdawczości finansowej:

- sprawozdanie finansowe odpowiednio ujawnia wybrane i zastosowane zasady rachunkowości,
- wybrane i zastosowane zasady rachunkowości są spójne z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej,
- ustalone przez kierownictwo oszacowania księgowe są racjonalne,
- informacje zaprezentowane w sprawozdaniu finansowym są przydatne, wiarygodne, porównywalne i zrozumiałe,
- sprawozdanie finansowe zawiera wystarczające ujawnienia umożliwiające zamierzonym użytkownikom zrozumienie wpływu znaczących transakcji zdarzeń na informacje przekazywane w sprawozdaniu finansowym,
- terminologia zastosowana w sprawozdaniu finansowym jest odpowiednia.

Zgodnie z MSB 700 [b.r.] biegły rewident na podstawie zebranych dowodów badania wyciąga wnioski oceniający sprawozdanie finansowe w formie opinii, która może przyjąć różne rodzaje. Rysunek 2.2 przedstawia możliwe do dyspozycji biegłego rewidenta rodzaje opinii.

Rysunek 2.2. Rodzaje opinii z badania sprawozdania finansowego

Źródło: opracowanie własne.

Biegły rewident wyraża opinię niezmodyfikowaną (bez zastrzeżeń), jeżeli stwierdzi, że sprawozdanie finansowe zostało we wszystkich istotnych aspektach sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej.

W przypadku, gdy biegły rewident:

- stwierdzi, na podstawie uzyskanych dowodów badania, że sprawozdanie finansowe jako całość zawiera istotne zniekształcenia, lub
- nie jest w stanie uzyskać wystarczających i odpowiednich dowodów badania, aby stwierdzić, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnych zniekształceń,

wówczas modyfikuje opinię w sprawozdaniu z badania, wyrażając ją jako:

- opinię z zastrzeżeniem,
- opinię negatywną,
- odstąpienie od wyrażenia opinii.

Wyrażenie odpowiedniej do okoliczności opinii zmodyfikowanej (z zastrzeżeniem, negatywnej lub odstąpienia od wyrażenia opinii) zależy od oceny wpływu istotnych zniekształceń na zbadane sprawozdanie finansowe – czy wpływ ten ma charakter rozległy czy nierozległy⁶.

Rozległy wpływ zniekształceń na sprawozdanie finansowe to wpływ, który według osądu biegłego rewidenta:

- nie ogranicza się do określonych elementów, kont lub pozycji sprawozdania finansowego,
- jeśli się ogranicza, to dotyczy lub mógłby dotyczyć znaczącej części sprawozdania finansowego,
- jeśli dotyczy ujawnienia informacji, to jest on kluczowy dla zrozumienia sprawozdania finansowego przez użytkowników.

Biegły rewident wyraża opinię z zastrzeżeniem, gdy:

- po uzyskaniu wystarczających i odpowiednich dowodów badania stwierdzi, że zniekształcenia – pojedynczo lub łącznie – są istotne, ale ich wpływ na sprawozdanie finansowe nie jest rozległy, lub
- nie jest w stanie uzyskać wystarczających i odpowiednich dowodów badania stanowiących podstawę opinii, ale stwierdza, że potencjalny wpływ na sprawozdanie finansowe niewykrytych zniekształceń, o ile występują, mógłby być istotny, ale nie rozległy.

⁶ Rozległy wpływ – pojęcie stosowane w kontekście zniekształceń, aby opisać wpływ zniekształceń na sprawozdanie finansowe lub potencjalny wpływ zniekształceń na sprawozdane finansowe, które nie zostały wykryte z powodu niemożności uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania.

Biegły rewident wyraża opinię negatywną, jeżeli po uzyskaniu wystarczających i odpowiednich dowodów badania stwierdzi, że zniekształcenia sprawozdania finansowego – pojedynczo lub łącznie – są zarówno istotne, jak i rozległe.

Biegły rewident odstępuje od wyrażenia opinii, gdy nie jest w stanie uzyskać wystarczających i odpowiednich dowodów badania, na których mógłby oprzeć opinię, oraz stwierdza, że potencjalny wpływ na sprawozdanie finansowe niewykrytych zniekształceń, o ile występują, mógłby być zarówno istotny, jak i rozległy.

Omówione zależności istotnego lub rozległego wpływu zniekształceń na rodzaj sformułowanej opinii przedstawiono w tabeli 2.2.

Tabela 2.2. Wpływ zniekształceń sprawozdania finansowego na rodzaj opinii

Charakter zniekształcenia	Osąd biegłego rewidenta dotyczący rozległości wpływu lub potencjalnego wpływu na sprawozdanie finansowe	
	Wpływ istotny, ale nie rozległy	Wpływ istotny i rozległy
Sprawozdanie finansowe zawiera istotne zniekształcenie	OPINIA Z ZASTRZEŻENIEM	OPINIA NEGATYWNA
Niemożność uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania	OPINIA Z ZASTRZEŻENIEM	ODSTĄPIENIE OD WYRAŻENIA OPINII

Źródło: opracowanie własne.

Jeżeli biegły rewident modyfikuje opinię o sprawozdaniu finansowym, to w sprawozdaniu z badania zamieszcza paragraf opisujący okoliczności, które spowodowały modyfikację. Jeśli istotne zniekształcenie sprawozdania finansowego dotyczy określonych kwot w sprawozdaniu finansowym, biegły rewident do paragrafu uzasadniającego modyfikację włącza opis oraz wyraża liczbowo skutki finansowe zniekształcenia. W przypadku, gdy istotne zniekształcenie sprawozdania finansowego dotyczy ujawnień stanowiących opisowe informacje, w paragrafie uzasadniającym modyfikację zamieszcza się wyjaśnienie sposobu zniekształcenia ujawnienia. Jeżeli modyfikacja opinii spowodowana jest niemożnością uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania, biegły rewident w paragrafie uzasadniającym modyfikację opinii podaje przyczyny, dla których uzyskanie dowodów badania nie było możliwe.

Rozdział 3

Znaczenie rewizji finansowej w procesie podnoszenia jakości raportów finansowych publikowanych dla odbiorców zewnętrznych

Magdalena Głębocka

3.1. Zakres informacji publikowanych odbiorcom zewnętrznym

Działalność podmiotów gospodarczych jest przedmiotem zainteresowania różnych grup interesariuszy wewnętrznych, a zarazem zewnętrznych. Potrzeby informacyjne poszczególnych grup mogą być inne, niemniej w każdym przypadku wynikają one z chęci podjęcia przez nich określonych decyzji [Świdarska, Krysik, 2019, s. 11-12]. Zaspokojeniu tych potrzeb służą tworzone okresowo sprawozdania zawierające informacje o charakterze zarówno finansowym, jak i niefinansowym. Połączenie informacji finansowych prezentowanych w sprawozdaniu finansowym z odrębnie prezentowanym sprawozdaniem z działalności zarządu oraz innymi informacjami niefinansowymi, zawartymi w różnego rodzaju raportach tematycznych, ma pozwolić na uzyskanie i przekazanie dużej grupie odbiorców wszechstronnego, wiarygodnego, jasnego i porównywalnego obrazu efektów całokształtu prowadzonej działalności jednostki. W ten sposób ma zostać zaspokojone oczekiwanie interesariuszy, ukierunkowane na odpowiedzialność jednostki za swoje działania i wpływ na otoczenie, ukazane poprzez wiarygodne raportowanie informacji o efektywności podejmowanych działań, w tym także możliwościach przeciwdziałania występującemu ryzyku gospodarczemu oraz minimalizowaniu jego skutków [Eljasiak, 2011, s. 100; Chłapek, 2016, s. 79].

Sprawozdanie finansowe będące efektem przetwarzania danych w rachunkowości można zdefiniować jako zestawienie liczbowe uzupełnione informacjami o charakterze opisowym, sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepi-

sami prawa i przyjętymi zasadami rachunkowości, charakteryzujące sytuację majątkową oraz finansową jednostki sporządzającej, jak też będące podstawą podejmowania decyzji przez szerokie grono jego użytkowników [Remlein, 2019, s. 61]. Tym samym obowiązek i zakres sporządzania takich raportów wypływa z regulacji krajowego i międzynarodowego prawa o rachunkowości. Biorąc pod uwagę zapis Ustawy o rachunkowości, wśród podmiotów funkcjonujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej można wyłonić trzy grupy [Maćkowiak, Poniatowska, 2021, s. 45]:

- podmioty, dla których prawem w zakresie sprawozdawczości finansowej jest Ustawa o rachunkowości [2021, art. 2],
- podmioty, dla których prawo o rachunkowości stanowią Międzynarodowe Standardy Rachunkowości i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSR i MSSF),
- podmioty, dla których prawo w zakresie rachunkowości stanowi Ustawa o rachunkowości lub MSR i MSSF w zależności od ich wyboru.

Ustawa o rachunkowości [2021, art. 55, ust. 5] stanowi, że skonsolidowane sprawozdania finansowe emitentów papierów wartościowych wymienionych w artykule 4 Rozporządzenia (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 roku w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości oraz banków musi być sporządzone zgodnie z MSR i MSSF. Natomiast na podstawie prawa międzynarodowego o rachunkowości mogą być sporządzane [Ustawa o rachunkowości, 2021, art. 45, ust. 1a, 1b, 1e, art. 55, ust. 6-7]:

- skonsolidowane sprawozdania finansowe emitentów papierów wartościowych zamierzających się ubiegać lub ubiegających się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów EOG,
- skonsolidowane sprawozdania finansowe jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR/ MSSF,
- sprawozdania finansowe emitentów papierów wartościowych dopuszczonych, zamierzających się ubiegać lub ubiegających się o ich dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów EOG,
- sprawozdania finansowe jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR/ MSSF,
- sprawozdania finansowe oddziałów przedsiębiorcy zagranicznego, jeżeli przedsiębiorca ten sporządza sprawozdanie zgodnie z MSR i MSSF.

Podstawowy zakres sprawozdania finansowego obejmuje [Ustawa o rachunkowości, 2021, art. 45, ust. 2] bilans, rachunek zysków i strat oraz informa-

cję dodatkową, zawierającą wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia. Oprócz wskazanych elementów jednostki zobowiązane do badania sprawozdania finansowego [Ustawa o rachunkowości, 2021, art. 64, ust. 1] muszą sporządzić zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym (w przypadku funduszu inwestycyjnego – zestawienie zmian w aktywach netto⁷) oraz rachunek przepływów pieniężnych. Do rocznego sprawozdania finansowego należy również dołączyć sprawozdanie z działalności jednostki, jeżeli taki obowiązek wynika z odrębnych ustaw lub przepisów. W przypadku podmiotów stosujących regulacje MSR/MSSF sprawozdanie finansowe obejmuje:

- sprawozdanie z sytuacji finansowej,
- sprawozdanie z całkowitych dochodów,
- sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym,
- sprawozdanie z przepływów pieniężnych,
- informację dodatkową.

Sprawozdanie finansowe stanowi kluczową część szeroko rozumianego raportu rocznego, którego obszerność zależy od formy organizacyjno-prawnej, rozmiarów działalności i podstaw prawnych jej prowadzenia.

Szczególną grupę podmiotów (ze względu na charakter i skalę działalności) stanowią jednostki zainteresowania publicznego, których obowiązki w zakresie raportowania informacji podlegają określonym wymogom formalnym, determinującym ich politykę informacyjną. W grupie tych podmiotów znajdują się emitenci papierów wartościowych ubiegający się o ich dopuszczenie lub dopuszczonych do obrotu na regulowanych rynkach. W odniesieniu do tej grupy podmiotów zakres obowiązków informacyjnych wynika z Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 29 marca 2018 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych [2018]. Notowania kursów papierów wartościowych w dużej mierze zależą od wiadomości napływających ze spółek. Informacje te umożliwiają inwestorom pozyskanie wiedzy na temat procesów występujących w jednostce, co pozwala im podjąć trafne decyzje inwestycyjne [Lisicki, 2021, s. 107]. Spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych zobligowane są do przekazywania dwóch typów raportów: bieżących i okresowych. Dzięki rzetelnym raportom okresowym i bieżącym inwestorzy mogą oceniać informacje z nich płynące i na tej podstawie dokonywać alokacji kapitału na giełdzie [Thiel, 2010, s. 13-14].

⁷ Podmioty te nie sporządzają rachunku przepływów pieniężnych, lecz dodatkowo zestawienie lokat. Zakres sprawozdania finansowego otwartego funduszu inwestycyjnego oraz alternatywnej spółki inwestycyjnej obejmuje dodatkowe elementy, ich zakres i zasady sporządzania wynikają z odrębnych przepisów. Dodatkowe wymogi informacyjne nałożono również na emitentów papierów wartościowych na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi.

Zgodnie z paragrafem 3 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018] raporty bieżące i okresowe mają zawierać informacje odzwierciedlające specyfikę opisywanej sytuacji oraz być sporządzane w sposób prawdziwy, rzetelny i kompletny. Przekazywane przez emitenta raporty bieżące i okresowe są sporządzane w sposób umożliwiający inwestorom ocenę wpływu udostępnianych informacji na sytuację majątkową, finansową i wyniki emitenta oraz odpowiednio jego grupy kapitałowej. W przypadku, gdy emitent jest równocześnie podmiotem dominującym, stosowne przepisy [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018, par. 60] zobowiązują go do przekazywania raportów okresowych w formie skonsolidowanej (chyba że na podstawie odrębnych przepisów nie ma takiego obowiązku).

Raporty bieżące zawierają informacje o zdarzeniach, które mogą być istotne z punktu widzenia inwestora i wpływać na ocenę atrakcyjności inwestycji (tabela 3.1).

Tabela 3.1. Zakres raportów bieżących i okresowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

Raporty bieżące	Raporty okresowe
<i>1</i>	<i>2</i>
<p>Zgodnie z paragrafem 5 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku emitent przekazuje w formie raportu bieżącego informacje o:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rejestracji lub odmowie rejestracji przez sąd zmiany statutu emitenta; 2) zmianie praw z papierów wartościowych emitenta; 3) wypowiedzeniu lub rozwiązaniu przez emitenta bądź przez firmę audytorską umowy o badanie albo przegląd sprawozdań finansowych lub skonsolidowanych sprawozdań finansowych; 4) odwołaniu lub rezygnacji osoby zarządzającej bądź nadzorującej albo powzięciu przez emitenta informacji o decyzji osoby zarządzającej albo nadzorującej o rezygnacji z ubiegania się o wybór w następnej kadencji; 5) powołaniu osoby zarządzającej lub nadzorującej; 6) umieszczeniu wpisu dotyczącego przedsiębiorstwa emitenta w dziale 4 rejestru przedsiębiorców, o którym mowa w ustawie o KRS; 	<p>Zgodnie z paragrafem 60 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku emitent przekazuje, z zastrzeżeniem paragrafu 62, raporty okresowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kwartalne, 2) półroczne, 3) roczne. <p>Raport kwartalny (paragraf 66 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku) zawiera dane za kwartał roku obrotowego objęty tym raportem oraz dane narastająco od początku danego roku obrotowego w formie kwartalnego skróconego sprawozdania finansowego, zawierającego co najmniej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) bilans, 2) rachunek zysków i strat, 3) zestawienie zmian w kapitale własnym, 4) rachunek przepływów pieniężnych, 5) zestawienie lokat oraz zestawienie informacji dodatkowych. <p>Raport półroczny zawiera co najmniej (paragraf 68 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wybrane dane finansowe zawierające podstawowe pozycje półrocznego sprawozdania finansowego za półrocze bieżącego i poprzedniego roku obrotowego, a w przypadku bilansu – na koniec półrocza bieżącego roku obrotowego i na koniec poprzedniego roku obrotowego;

cd. tabeli 3.1

1	2
<p>7) uprawomocnieniu się postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości emitenta, oddaleniu wniosku o ogłoszenie jego upadłości, w przypadku gdy majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania lub wystarcza jedynie na zaspokojenie tych kosztów, zmianie postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego na postanowienie o ogłoszeniu upadłości emitenta;</p> <p>8) wydaniu dokumentów akcji w ramach warunkowego podwyższenia kapitału zakładowego emitenta;</p> <p>9) podjęciu przez zarząd emitenta uchwały w sprawie emisji akcji w ramach docelowego podwyższenia kapitału zakładowego emitenta;</p> <p>10) zmianie adresu siedziby emitenta lub adresu jego strony internetowej;</p> <p>11) zamieszczeniu na stronie internetowej emitenta oświadczenia grupy kapitałowej na temat informacji niefinansowych lub sprawozdania grupy kapitałowej na temat informacji niefinansowych, sporządzonego przez jednostkę dominującą wyższego szczebla, zgodnie z artykułem 69, ustępem 5 Ustawy o rachunkowości</p>	<p>2) półroczne skrócone sprawozdanie finansowe obejmujące okres pierwszych 6 miesięcy roku obrotowego sporządzone zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości i poddane przeglądowi przez firmę audytorską;</p> <p>3) półroczne sprawozdanie zarządu lub osoby zarządzającej z działalności emitenta oraz zasad sporządzenia półrocznego skróconego sprawozdania finansowego zawierające opis podstawowych zagrożeń i ryzyka związanych z pozostałymi miesiącami roku obrotowego;</p> <p>4) oświadczenie zarządu lub osoby zarządzającej stwierdzające o rzetelności sprawozdania finansowego;</p> <p>5) raport z przeglądu półrocznego skróconego sprawozdania finansowego;</p> <p>6) stanowisko zarządu lub osoby zarządzającej wraz z opinią rady nadzorczej lub osoby nadzorującej emitenta odnoszące się do opinii z badania lub przeglądu wyrażonego przez firmę audytorską.</p> <p>Raport roczny zawiera co najmniej:</p> <p>1) pismo prezesa zarządu lub osoby zarządzającej emitenta omawiające najważniejsze dokonania lub niepowodzenia emitenta w danym roku obrotowym i perspektywy rozwoju działalności na najbliższy rok obrotowy;</p> <p>2) wybrane dane finansowe zawierające podstawowe pozycje rocznego sprawozdania finansowego za bieżący i poprzedni rok obrotowy;</p> <p>3) roczne sprawozdanie finansowe, sporządzone zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości i zbadane przez firmę audytorską, zgodnie z obowiązującymi przepisami i standardami zawodowymi;</p> <p>4) sprawozdanie zarządu lub osoby zarządzającej z działalności emitenta w okresie objętym raportem rocznym oraz zasad sporządzenia rocznego sprawozdania finansowego;</p> <p>5) sprawozdanie na temat informacji niefinansowych;</p> <p>6) oświadczenie zarządu lub osoby zarządzającej o rzetelności sprawozdania finansowego;</p> <p>7) informację zarządu lub osoby nadzorującej o dokonaniu wyboru firmy audytorskiej przeprowadzającej badanie rocznego sprawozdania finansowego;</p>

cd. tabeli 3.1

1	2
	8) oświadczenie rady nadzorczej lub osoby nadzorującej dotyczące komitetu audytu; 9) sprawozdanie z badania rocznego sprawozdania finansowego

Źródło: Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących... [2018].

Zawartość raportów bieżących zależy od zdarzenia, które prezentują. Szczegółowy zakres ujawnianych informacji określono w rozdziale 1 i 2 Rozporządzenia z 29 marca 2018 roku [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018]. Warto nadmienić, że wybór czy też zmiana podmiotu uprawnionego do badania sprawozdania finansowego również podlega ujawnieniu w raporcie bieżącym. Raporty bieżące należy przekazać niezwłocznie po zaistnieniu zdarzenia lub powzięciu o nim informacji przez emitenta.

Ze względu na zakres i charakter publikowanych informacji większe znaczenie posiadają raporty okresowe: kwartalne, półroczne i roczne. Raport kwartalny [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018, par. 66] zawiera (odpowiednio do rodzaju prowadzonej działalności) dane za kwartał roku obrotowego objęty tym raportem oraz dane narastająco za wszystkie pełne kwartały danego roku obrotowego w formie kwartalnego skróconego sprawozdania finansowego. Należy podkreślić, że raport kwartalny sporządzany jest zgodnie z zasadami rachunkowości, z zastosowaniem zasady wyceny aktywów i pasywów oraz pomiaru wyniku finansowego netto określonych na dzień bilansowy, z uwzględnieniem korekt z tytułu rezerw, rezerwy i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz odpisów aktualizujących wartość składników aktywów. Są to zasady stosowane do wyceny na moment zamknięcia ksiąg rachunkowych. Tym samym raport za ostatni kwartał roku (co do zasady) powinien być spójny z raportem rocznym. Emitent nie ma obowiązku przekazywania raportu kwartalnego i skonsolidowanego raportu kwartalnego za drugi i ostatni kwartał roku obrotowego, z wyjątkiem emitenta będącego funduszem [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018, par. 79, ust. 2].

Raport półroczny jednostkowy i skonsolidowany zawiera wybrane dane finansowe za okres półrocza bieżącego oraz poprzedniego roku obrotowego i sporządzony jest zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości. W raporcie półrocznym obowiązkowo muszą być ujęte: sprawozdanie zarządu z działalności podmiotu oraz oświadczenie zarządu. Są to dodatkowe informacje zawierające opis podstawowych zagrożeń i ryzyka związanych z pozostałymi miesiącami roku obrotowego. Oświadczenie zarządu stanowi formę zapewnienia, że wedle

ich wiedzy zachowano zgodność z zasadami rachunkowości i w sposób prawdziwy, rzetelny i jasny odzwierciedlono sytuację majątkową i finansową emitenta oraz jej wynik finansowy. Dodatkowo półroczne sprawozdanie finansowe podlega przeglądowi i raport z przeglądu zostaje również udostępniony. Raport półroczny i skonsolidowany raport półroczny przekazuje się wyłącznie za pierwsze półrocze danego roku obrotowego.

Raport roczny jest najważniejszym zestawieniem informacji o jednostce udostępnianych przez podmioty. Stanowi swoiste podsumowanie osiągnięć przedstawione w formie raportów finansowych i opisowych. Pismo prezesa zarządu lub osoby zarządzającej podmiotem przedstawia najważniejsze dokonania lub niepowodzenia jednostki w badanym roku, wraz z perspektywami na rok następny. Informacje te są wprowadzeniem do sprawozdań finansowych prezentujących dane za rok bieżący i rok poprzedni. Kolejne elementy rocznego raportu obejmują sprawozdanie zarządu z działalności podmiotu⁸ oraz sprawozdanie na temat informacji niefinansowych, sporządzone zgodnie z wymogami artykułu 49 Ustawy o rachunkowości [2021]. Emitenci papierów wartościowych notowanych na regulowanych rynkach muszą w sprawozdaniu z działalności zamieścić oświadczenie o stosowaniu ładu korporacyjnego. Ponadto w raporcie rocznym powinny być ujęte informacje o wyborze firmy audytorskiej, oświadczenie rady nadzorczej i zarządu, oświadczenie na temat informacji niefinansowych oraz sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania. Roczne sprawozdanie finansowe spółek zainteresowania publicznego podlega obowiązkowemu badaniu, a raport z badania jest jednym z elementów podlegających upublicznieniu⁹.

Elementy rocznego raportu podlegającego opublikowaniu określono w Rozporządzeniu z 29 marca 2018 roku [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018, par. 70], natomiast zakres informacji udostępnianych w formie sprawozdania finansowego sporządzonego zgodnie z prawem krajowym określa Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 5 października 2020 roku w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych wymaganych w prospekcie dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości [2020]. Ostatnie z wymienionych określa w formie załączników strukturę i zakres ujmowanych informacji w rocznym jednostkowym i skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym zgodnie z prawem krajowym.

⁸ Otwarty katalog informacji, które powinny być ujawnione w sprawozdaniach z działalności, został określony w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 9: Sprawozdanie z działalności [Uchwała nr 22/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości..., 2018].

⁹ Raport roczny może dodatkowo zawierać inne obowiązkowe elementy, których obowiązek sporządzenia wynika z odrębnych przepisów, dotyczy to na przykład funduszy, zakładów reasekuracji, towarzystw ubezpieczeniowych.

Raport biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego jest pewnego rodzaju świadectwem potwierdzającym lub kwestionującym rzetelność raportu finansowego. Należy zaznaczyć, że w przypadku, gdy spółka otrzyma negatywną opinię z badania, opinię z zastrzeżeniami lub odmowę wydania opinii, zarząd (lub inna osoba zarządzająca) wraz z radą nadzorczą musi ustosunkować się do wydanej opinii i określić [Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących..., 2018, par. 70, ust. 1]:

- a) wpływ, w ujęciu ilościowym i jakościowym, przedmiotu zastrzeżenia, opinii negatywnej lub odmowy wyrażenia opinii, na roczne sprawozdania finansowe, w tym na wyniki oraz inne dane finansowe, z przedstawieniem w każdym przypadku oceny istotności,
- b) przedstawienie podjętych lub planowanych przez emitenta działań w związku z zaistniałą sytuacją.

Roczne raporty podlegają opublikowaniu w terminach wskazanych w raportach bieżących, niemniej nie mogą one przekroczyć określonych przedziałów czasowych. Zgodnie z Rozporządzeniem z 29 marca 2018 roku:

- raport kwartalny i skonsolidowany raport kwartalny przekazuje się jednocześnie, nie później jednak niż w terminie 60 dni od dnia zakończenia kwartału roku obrotowego, którego dotyczy,
- raport półroczny i skonsolidowany raport półroczny przekazuje się jednak nie później niż w terminie 3 miesiące od dnia zakończenia półrocza roku obrotowego, którego dotyczy,
- raport roczny i skonsolidowany raport roczny przekazuje się jednocześnie, nie później niż 4 miesiące od dnia zakończenia roku obrotowego, którego dotyczy.

Analizując obowiązki informacyjne spółek zainteresowania publicznego, można zauważyć, że sporządzają one sprawozdania za pierwszy i trzeci kwartał, przy czym sprawozdania te nie podlegają przeglądowi ani badaniu. Obligatoryjnie udostępniają sprawozdanie za pierwsze półrocze – podlegające przeglądowi, oraz sprawozdanie roczne, które jest badane przez biegłego rewidenta. W konsekwencji spółki nie muszą prezentować informacji za drugie półrocze, które nie byłyby w żaden sposób weryfikowane przez zewnętrznych audytorów¹⁰. Z tego też powodu zewnętrzny adresat sprawozdania ma ograniczone możliwości oceny rzetelności informacji śródrocznych.

¹⁰ Interesujące badania w zakresie wpływu badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych na jakość prezentowanych w nich informacji przeprowadził A. Młynarczyk [2009, s. 284-290]. W niepublikowanej rozprawie doktorskiej poddał badaniu raporty za IV kwartał 2005 roku 149 spółek giełdowych. Uzyskane wyniki potwierdziły znaczącą poprawę w zakresie prawidłowości i poprawności sporządzonych raportów rocznych w porównaniu do raportów kwartalnych.

Raporty roczne stanowią rozbudowaną bazę informacji o podmiocie gospodarczym. Obejmują one nie tylko dane liczbowe przedstawione w formie zestandaryzowanych sprawozdań, ale również informacje opisowe będące pewnym dopełnieniem raportów finansowych i umożliwiające zrozumienie procesów zachodzących w jednostce, identyfikację i interpretację korelacji pomiędzy wartościami liczbowymi ujętymi w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego.

Ujawnianie przez podmioty gospodarcze informacji finansowych i niefinansowych ma dualny charakter. Z jednej strony pozwala zapewnić pewną dozę bezpieczeństwa dla całego rynku kapitałowego, z drugiej – umożliwia inwestorom podejmowanie właściwych decyzji dotyczących alokacji kapitału [Lisicki, 2021, s. 112-113]. Inwestorzy zainteresowani są zmniejszaniem liczby czynników wpływających na wielkość ryzyka związanego z podejmowaniem decyzji. Ustalenie odpowiedniego zakresu ujawnianych informacji stanowi ważny aspekt w ograniczaniu ryzyka inwestorów [Andrzejewski, 2002, s. 155]. Należy zaznaczyć, że bez względu na szczególne potrzeby informacyjne poszczególnych grup interesariuszy każda z nich oczekuje informacji rzetelnej, jasnej i wiarygodnej – użytecznej w procesie decyzyjnym.

3.2. Realizacja funkcji rewizji finansowej a atrybuty jakościowe sprawozdań finansowych

Globalizacja procesów gospodarczych, skala powiązań kapitałowych (w tym międzynarodowych), standaryzacja rachunkowości oraz gwałtowny rozwój technologii informatycznych zmieniają potrzeby informacyjne uczestników rynku. W konsekwencji zmianie ulega zakres merytoryczny i metodologiczny rewizji finansowej [Pfaff, 2020, s. 19]. Ogólnym celem [MSB 200, b.r., par. 3]¹¹ rewizji finansowej jest zwiększenie zaufania zamierzonych użytkowników do sprawozdania finansowego. Biegły rewident ma zatem stwierdzić, czy sprawozdanie finansowe pozostaje wolne od istotnych zniekształceń oraz czy przedstawia rzetelnie i jasno sytuację majątkowo-finansową oraz wynik finansowy jednostki [Ustawa o rachunkowości, 2021, art. 65, ust. 1]. Cel badania sprawozdań finansowych determinuje funkcje rewizji finansowej. W literaturze przedmiotu wymieniane są trzy podstawowe funkcje rewizji finansowej: kontrolna, informacyj-

¹¹ Zgodnie z paragrafem 3 MSRF 200 [MSB 200, b.r.] celem badania sprawozdania finansowego jest umożliwienie biegłemu rewidentowi wyrażenia opinii o tym, czy sprawozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi zasadami sprawozdawczości finansowej.

na i uwierzytelniająca (atestacyjna) [Andrzejewski, 2012, s. 113]. Realizacja poszczególnych funkcji jest powiązana z przebiegiem prac rewizyjnych i osiągnięciem jej celów cząstkowych (tabela 3.2).

Tabela 3.2. Funkcje rewizji sprawozdań finansowych

Działania rewizyjne	Funkcje		
	Kontrolna	Informacyjna	Uwierzytelniająca
Badanie sprawozdania finansowego	X		
Propozycje niezbędnych korekt		X	
Wydanie opinii wraz z raportem i ewentualnie innych dokumentów	X	X	X

Źródło: Krzywdą [red., 2012, s. 18].

Dodatkowe funkcje rewizji zostały wyłonione jako odpowiedź na rosnące oczekiwania użytkowników sprawozdań finansowych co do stopnia użyteczności tych raportów (tabela 3.3). Do funkcji tych zalicza się funkcję korygującą, analityczną i stymulacyjną rewizji [Pfaff, 2020, s. 18].

Tabela 3.3. Charakterystyka funkcji rewizji finansowej

Funkcja	Charakterystyka
1	2
Uwierzytelniająca	Odbiorcy sprawozdań finansowych oczekują atestu ich wiarygodności – taką funkcję pełni opinia o zbadanym sprawozdaniu finansowym, która jest dołączona do sprawozdania finansowego przekazywanego odbiorcom zewnętrznym
Kontrolna	Rewizja finansowa posługuje się w swoich procedurach narzędziami kontrolnymi w celu sprawdzenia prawdziwości stwierdzeń zawartych w badanym sprawozdaniu finansowym co do ich prawidłowości, rzetelności i dokładności, wykorzystując często procedurę porównania stanu rzeczywistego ze stanem wymaganym dla wskazania odchyleń (uchybień, błędów) i ich analizy oraz podania sposobu korekty
Korygująca	Formułowanie przez biegłego rewidenta propozycje korekt sprawozdania finansowego są najczęściej uwzględniane przez kierownictwo jednostki, a tym samym proces rewizji sprawozdania finansowego przyczynia się do podniesienia jakości ostatecznej wersji sprawozdania finansowego
Analityczna	Biegły rewident jest postrzegany nie tylko jako ekspert oceniający sprawozdanie finansowe, ale również jako analityk i doradca w zakresie realizacji celów działania, poprzez ocenę sytuacji majątkowo-finansowej jednostki, ocenę zasadności założenia kontynuacji działalności, a także ocenę polityki zarządu w zakresie realizacji celów operacyjnych i strategicznych jednostki

cd. tabeli 3.3

1	2
Informacyjna	Biegły rewident w swoim sprawozdaniu z przeprowadzonych czynności rewizji przekazuje wiele ważnych i przydatnych informacji dla odbiorców zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych
Stymulacyjna	Świadomość obowiązku badania sprawozdania finansowego mobilizuje służby finansowo-księgowe do dokładniejszego przygotowania dokumentacji księgowej, ksiąg rachunkowych, poprawnego przeprowadzenia inwentaryzacji, jak również samego sporządzenia sprawozdania finansowego

Źródło: Pfaff [2020, s. 19].

Rewizję sprawozdań finansowych uznaje się za środek służący do podniesienia jakości sprawozdań finansowych [Dobija, 2014, s. 51]. Posiadanie przez sprawozdania finansowego odpowiednich atrybutów jakościowych jest wyznacznikiem ich użyteczności. Sposób zdefiniowania celu rewizji finansowej nawiązuje do rzetelności i jasności informacji sprawozdawczej [Ustawa o rachunkowości, 2021, art. 4, ust. 1]. Tym samym badaniu poddane są wszystkie aspekty sprawozdania finansowego przesądzające o jego jakości. Koncepcja prawdziwego i rzetelnego obrazu stanowi punkt odniesienia dla całego systemu rachunkowości, niezależnie od przyjętych systemów legislacyjnych, stosunków politycznych czy ekonomicznych [Remlein, 2008, s. 62]. Koncepcja ta została w MSSF zastąpiona zasadami przydatności i wierności prezentacji [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ4]. Informacja przydatna to taka, która może wpłynąć na decyzje podejmowane przez jej użytkowników, posiada wartość przewidującą, umożliwia weryfikację ustaleń i ocen [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ5]. W konsekwencji o przydatności określonej informacji decyduje jej użytkownik. Dodatkowo informacja musi być nie tylko przydatna, ale również istotna, aby wpłynęła na decyzje adresata [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ11]. Istotność decyzyjną informacji w procesie decyzyjnym określa siła relacji: decyzja – potrzeba informacyjna – użyteczna informacja – skutek [Nadolna, 2013, s. 456].

Przydatność informacji i związana z nią istotność nie są cechami uniwersalnymi. O przydatności informacji decyduje jej percepcja, obejmująca zdolność użytkownika do wykorzystania informacji dla własnych potrzeb [Rówińska, 2016, s. 520]. Jak zaznaczają A. Kuzior i M. Rówińska-Król', to odbiorca informacji może ocenić, czy i w jakim zakresie wykorzystał je na potrzeby decyzyjne [2021, s. 29]. W odróżnieniu od przydatności postrzeganej subiektywnie cechami, którymi powinna charakteryzować się każda informacja finansowa, są rzetelność i prawdziwość informacji (łącznie się z cechą wiernej prezentacji). Te

dwa atrybuty czynią informację uniwersalną, bezstronną, czyli obiektywną [Rówińska, 2016, s. 520].

Wierność prezentacji jest drugą fundamentalną cechą informacji. Wiernie odzwierciedlenie efektów transakcji, zdarzeń i warunków, zgodnie z definicjami i warunkami określonymi w założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, stanowi podstawę uznania sprawozdania za rzetelne [MSR 1, par. 15]. Wierność odzwierciedlenia dotyczy nie tylko zgodności z treścią ekonomiczną zdarzeń, ale co ważne: sposobu wyceny. Dodatkowo informacja wiernie odzwierciedlająca transakcje powinna być kompletna, bezstronna i wolna od błędów [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ12]. Pomędzy tymi cechami występują powiązania.

Badając kompletność informacji, należy sprawdzić, czy zawiera ona wszystkie dane ważne z punktu widzenia oceny jej rzetelności i wiarygodności oraz czy jest wolna od błędów i pominięć. Brak błędów oznacza, że w sprawozdaniu finansowym nie wystąpiły pominięcia, które mogłyby doprowadzić do naruszenia kompletności danych [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ15].

Atrybut bezstronności [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ14] jest ściśle powiązany z wiernością prezentacji informacji. Jedynie obiektywna informacja, neutralna, wolna od manipulacji zapewnia rzetelność sprawozdania finansowego.

Fundamentalne cechy jakościowe sprawozdań finansowych wzmocniono cechami uzupełniającymi, takimi jak: porównywalność, sprawdzalność, terminowość, zrozumiałość [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ19]. Porównywalność informacji ściśle wiąże się z jej przydatnością, umożliwia bowiem analizowanie informacji w różnym przedziale czasowym i zakresie podmiotowym. Zachowanie porównywalności podmiotowej możliwe staje się przede wszystkim dzięki zachowaniu zgodności z ramowymi zasadami sporządzania sprawozdań finansowych. Jest to cecha niezwykle istotna, biorąc pod uwagę istnienie wielu wariantów wyceny, ujmowania i prezentacji dopuszczonych przepisami prawa. Zachowanie porównywalności w czasie pozostaje ściśle skorelowane z zasadą ciągłości w rachunkowości.

Cechą jakościową, ściśle połączoną z rzetelnością informacji, jest sprawdzalność. Oznacza ona możliwość bezpośredniego zweryfikowania ze źródłem pochodzenia informacji lub pośrednio, poprzez sprawdzenie poprawności danych wejściowych i poprawności obliczeń [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ27].

Do atrybutów uzupełniających informacji należy terminowość. Uzyskanie odpowiednio wyprofilowanej informacji na czas to dwa podstawowe wymagania stawiane przez decydentów. Sprawozdania finansowe udostępniane są w określonym terminie, ponieważ informacje, które przekazuje się szybko, mają większą przydatność dla ich odbiorców. Terminowość informacji to cecha indywidualnie oceniana przez użytkowników sprawozdań.

Użyteczność informacji określa również jej zrozumiałość, czyli zwięzłość i jasność [International Accounting Standards Board, 2018, par. CJ30]. Warunkiem użyteczności informacji jest możliwość jej interpretacji w określonym kontekście, a wartość informacji zależy od wiedzy interpretatora [Iwasieczko, 2016, s. 294]. Zdaniem J. Michalaka [2018, s. 125] zwiększenie szczegółowości informacji w sprawozdaniu finansowym umożliwia zmniejszenie asymetrii informacyjnej, zwiększa zasób informacji i zmniejsza ryzyko nieprawidłowej wyceny. Z tego powodu konieczne jest dostosowanie informacji sprawozdawczej do potrzeb informacyjnych jej użytkowników w rozwiązywaniu konkretnych problemów decyzyjnych [Iwasieczko, 2016, s. 293]. Zwięzłość i jasność informacji skracają cykl decyzyjny. Równocześnie nadmierne rozbudowanie zawartości informacyjnej raportów może skutkować ograniczeniem ich użyteczności – nadmiar informacji jest formą dezinformacji.

Sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia nie zawierają i nie mogą dostarczyć wszystkich informacji potrzebnych ich odbiorcom. Użytkownicy tych sprawozdań muszą brać pod uwagę istotne informacje z innych źródeł, uwzględniać ogólne warunki i oczekiwania gospodarcze, wydarzenia polityczne i klimat polityczny oraz perspektywy [International Accounting Standards Board, 2018, par. 1.6]. Celem sprawozdań finansowych nie jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych poszczególnych grup interesariuszy, lecz dostarczenie zrozumiałych, przydatnych i rzetelnych informacji. Poddanie sprawozdania finansowego badaniu nie zwalnia kierownictwa jednostki z odpowiedzialności za rzetelność i jasność tego raportu. Weryfikacja sprawozdań przez niezależne podmioty zewnętrzne i realizacja poszczególnych funkcji rewizji finansowej prowadzą do zwiększenia jakości, a przez to wiarygodności prezentowanych danych (tabela 3.4).

Tabela 3.4. Funkcje rewizji finansowej a cechy jakościowe sprawozdań finansowych

Cechy jakościowe informacji	Funkcje rewizji finansowej					
	Uwierzytelniająca	Kontrolna	Korygująca	Analityczna	Informacyjna	Stymulacyjna
Przydatność	X	X	X	X	X	
Istotność	X	X	X	X	X	
Wierność	X	X	X	X	X	X
Kompletność	X	X	X		X	X
Bezstronność	X	X	X	X		
Bezbłądność	X	X	X			X
Porównywalność	X	X	X	X	X	X
Sprawdzalność	X	X	X		X	X
Terminowość	X	X	X			X
Zrozumiałość	X	X	X	X	X	

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzenie procedur badania sprawozdania finansowego przyczynia się do ujawnienia nieprawidłowości w księgach rachunkowych oraz w sprawozdaniu finansowym, urealnając tym samym wizerunek firmy prezentowany w sprawozdaniu. Funkcję kontrolną uznaje się za pierwotną w stosunku do pozostałych. Stwierdzone błędy i uchybienia są przeważnie korygowane, w konsekwencji adresat sprawozdania nie uzyskuje informacji o zidentyfikowanych nieprawidłowościach, a osoby nieznające przebiegu badania mogą mieć przeświadczenie, że biegły rewident nie wykrył żadnych nieprawidłowości podczas badania [Andrzejewski, 2012, s. 11]. Ogranicza to realizację funkcji informacyjnej rewizji¹². Kontrola, a następnie skorygowanie sprawozdania finansowego pozytywnie wpływają na jego kompletność i bezbłądność. Dodatkowo ocena zasadności przyjętych założeń co do modeli i parametrów wyceny przekłada się na bezstronność i wierność prezentacji oraz sprawdzalność i bezbłądność informacji sprawozdawczej. Wydanie opinii o badanym sprawozdaniu finansowym poprzedza wiele czynności analitycznych; dla przykładu, określenie zasadności

¹² Informacje o korektach wnioskowanych przez biegłego rewidenta są ujęte w dokumentacji rewizyjnej i nie podlegają ujawnieniu. Zdaniem M. Andrzejewskiego [2012, s. 117] to, że informacje te nie są ujawniane na przykład inwestorom giełdowym, stoi w sprzeczności z realizacją funkcji informacyjnej zarówno systemu rachunkowości, jak i rewizji finansowej.

założenia kontynuacji działalności wiąże się z oceną kondycji finansowej jednostki. Sprawozdanie z badania zawiera informacje, które mogą być przydatne dla adresatów sprawozdań finansowych. Ograniczając lukę informacyjną, przyczyniają się do zwiększenia przydatności, zrozumiałości i porównywalności sprawozdań. Dodatkową korzyścią dla badanego podmiotu mogą być wnioski porewizyjne, identyfikujące nieprawidłowości w działaniu systemu rachunkowości i kontroli wewnętrznej.

Najszerzy zakres oddziaływania na jakość sprawozdań finansowych wykazują funkcje kontrolna i korygująca, które stanowią punkt wyjścia dla realizacji funkcji uwierzytelniającej rewizji. Wpływ funkcji analitycznej na użyteczność sprawozdań finansowych jest ograniczony i może nie być widoczny dla użytkowników zewnętrznych sprawozdań, którzy dysponują jedynie syntetycznym raportem z badania. Funkcja stymulacyjna pośrednio przekłada się na jakość raportów finansowych. Obowiązek badania sprawozdania finansowego może wpływać na prawidłowość funkcjonowania systemu rachunkowości i pośrednio przekładać się na bezbłądność, bezstronność, porównywalność i sprawdzalność informacji, jak również terminowość.

Wpływ rewizji finansowej na jakość sprawozdań finansowych jest bardzo obszerny, chociaż nie zawsze widoczny dla ich użytkowników. Zwiększenie zakresu informacji o wynikach przeprowadzonej rewizji sprawozdania mogłoby zwiększyć przydatność sprawozdań finansowych¹³. Należy jednak pamiętać, że przydatność informacji jest uwarunkowana potrzebami i umiejętnościami ich użytkowników. Brak specjalistycznej wiedzy z zakresu sprawozdawczości finansowej może uczynić tak szczegółowe informacje bezużytecznymi.

Dodatkowo ważnymi aspektami są czas i koszt przetworzenia danych. Odbiorca sprawozdania oczekuje odpowiednio wyprofilowanej informacji, a nie zbioru danych, których nadmiar opóźnia podjęcie decyzji. Sprawozdanie finansowe zawiera przetworzone częściowo dane wejściowe według określonego algorytmu. Tworzenie, przesyłanie i analizowanie danych finansowych stały się podstawowym procesem ekonomicznym dla firm [Gołębiowski, 2019, s. 241-242].

Z punktu widzenia adresatów sprawozdań uwiarygodnienie rzetelności i prawidłowości funkcjonowania systemu przetwarzania i uzyskanych wyników

¹³ W literaturze prezentowane były stanowiska uzasadniające konieczność zwiększenia zakresu informacji ujawnianych w raportach z badania sprawozdań finansowych. Zdaniem G. Lewa [2015, s. 281] zmiany w ustawodawstwie polskim powinny pójść w taką stronę, która w zakresie konstruowania opinii i przede wszystkim raportu obligowałaby do komunikowania korekt w zakresie ilości, wartości i przyczyn ich wprowadzania. Zwiększone ilości dobrowolnie ujawnianych informacji finansowych powinny generować pozytywną pętlę sprzężenia zwrotnego, w której im więcej informacji jest ujawnianych, tym lepsza okazuje się ich jakość [Gołębiowski, 2019, s. 254].

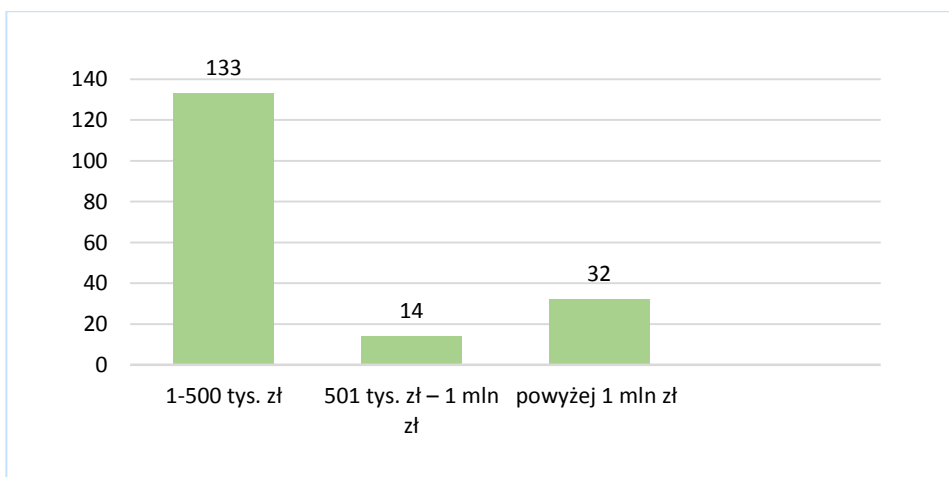
zmniejsza ryzyko podjęcia błędnej decyzji. Badając sprawozdanie finansowe, biegły rewident realizuje na rzecz badanej jednostki także funkcje prewencyjną i ochronną. Natomiast z punktu widzenia osób trzecich w badaniu chodzi przede wszystkim o potwierdzenie przez niezależnego specjalistę wiarygodności danych finansowych przedstawionych przez badane przedmioty, co sprzyja wzrostowi bezpieczeństwa obrotu gospodarczego oraz prawnego [Ślebzak, Ślebzak, 2014, s. 6].

3.3. Wpływ rewizji sprawozdań finansowych na jakość raportów finansowych – przegląd badań

Rewizja sprawozdań finansowych ma na celu ograniczenie ryzyka inwestycyjnego i operacyjnego oraz zwiększenie zaufania użytkowników do udostępnianych im sprawozdań finansowych. Sprawozdanie finansowe zweryfikowane przez bezstronne i niezależnego audytora buduje znacznie większe zaufanie odbiorców zewnętrznych, jak również wobec wewnętrznych sprawozdań. Otrzymują oni dane niezawierające błędów i nieprawidłowości powodujących niewiarygodność wizerunku jednostki gospodarczej [Lew, 2019, s. 29].

Badania nad wpływem rewizji finansowej na zwiększenie użyteczności sprawozdań finansowych prowadzone były w wielu ośrodkach akademickich. Realizowane projekty badawcze oraz wydane dysertacje naukowe służyły identyfikacji głównych obszarów istotnych zniekształceń sprawozdań finansowych z uwzględnieniem obowiązków sprawozdawczych i tych dotyczących badania, formy organizacyjno-prawnej oraz norm prawnych rachunkowości. Obszerny projekt badawczy, mający na celu zweryfikowanie wpływu rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdań finansowych, zrealizował J. Pfaff, który przeprowadził w formie ankiety badania na grupie 223 podmiotów¹⁴ o zróżnicowanej formie organizacyjno-prawnej. Część z nich podlegała obowiązkowemu badaniu sprawozdań finansowych (63%), pozostałe poddały mu się dobrowolnie. Na podstawie przeprowadzonej ankiety ustalono, że ponad 80% badanej grupy potwierdziło konieczność wprowadzenia zmian w sprawozdaniu finansowym w wyniku przeprowadzonej rewizji. Wartościowy poziom wprowadzonych zmian prezentuje rysunek 3.1. W 32 jednostkach (z badanych 223, co stanowi 14,35% populacji) zmiany sumy bilansowej przekraczały wartość 1 mln zł. Największy odsetek stanowiły korekty nieprzekraczające wartości 0,5 mln zł.

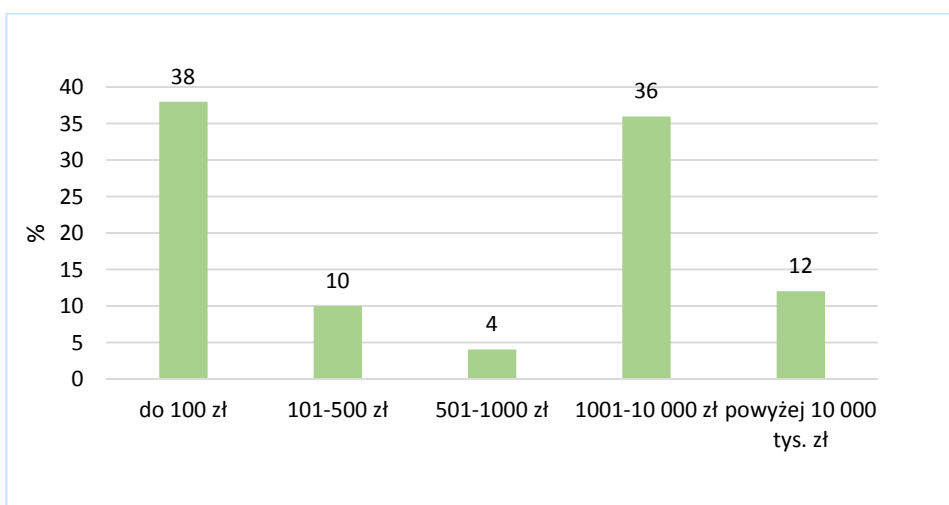
¹⁴ Dane do ankiety zostały zebrane przez trzy firmy audytorskie za okres sprawozdawczy kończący się w 2005 roku [Pfaff, 2007, s. 206].

Rysunek 3.1. Zmiany wartości sumy bilansowej po przeprowadzonej rewizji finansowej

Źródło: Pfaff [2007, s. 216].

Badaniu poddano również rachunek zysków i strat – w konsekwencji w 172 podmiotach wprowadzono zmiany w sprawozdaniu (stanowiło to 77% badanej grupy). W przypadku przychodów ze sprzedaży zmiany wprowadzono w 146 spółkach (65% badanej grupy).

Rysunek 3.2. Zmiany wartości przychodów ze sprzedaży po przeprowadzonej rewizji finansowej

Źródło: Pfaff [2007, s. 232].

W wyniku rewizji sprawozdań finansowych wprowadzono zmiany sumy bilansowej w 80% badanych podmiotów oraz w 77% korektę rachunku zysków i strat; tym samym można przyjąć, że pierwotna wersja sprawozdania nie prezentowała rzeczywistego wizerunku sytuacji majątkowo-finansowej i wyniku finansowego podmiotu. W konsekwencji wprowadzonych korekt w 65% badanych jednostek wysokość wyniku finansowego brutto ulegała zmianie, z tego u 146 podmiotów (63% próby) odnotowano zawyżenie tego wyniku (tabela 3.5).

Tabela 3.5. Wpływ rewizji finansowej na rachunek zysków i strat

Wpływ rewizji na rachunek zysków i strat	Udział (w %) badanej populacji	Liczba podmiotów	Kierunek zmiany wyniku finansowego brutto	
			Zawyżenie	Zaniżenie
Zmiana	77%	172	63% (108 podmioty)	37% (64 podmioty)
Bez zmian	23%	51	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pfaff [2007, s. 223-229].

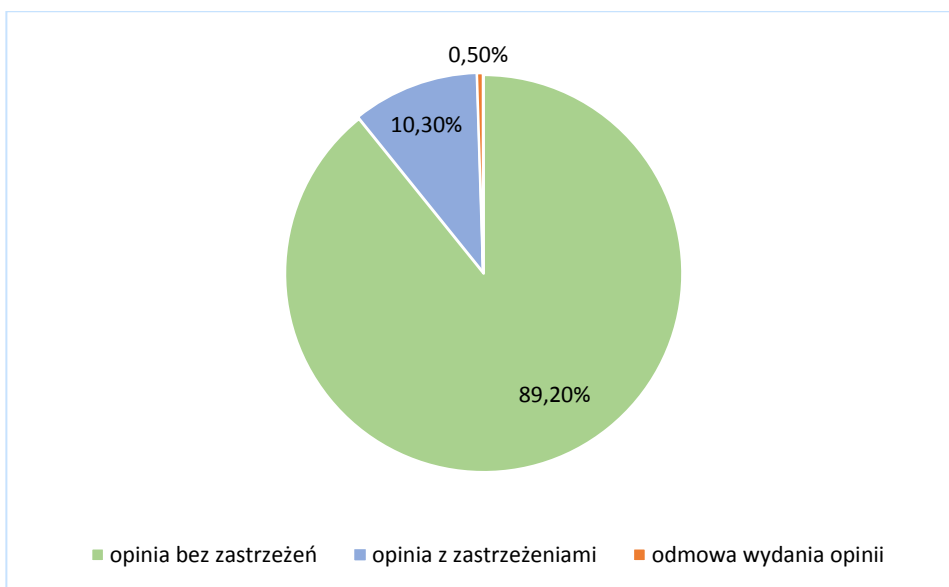
Przeprowadzone badania ujawniły jeszcze dodatkową zależność – liczba korekt była zdecydowanie wyższa w grupie podmiotów, które dobrowolnie podały badaniu sprawozdanie finansowe. Można na tej podstawie stwierdzić, że obowiązek badania sprawozdania przyczynia się do utrzymania wyższej jakości sprawozdań finansowych w długim okresie czasu.

Tabela 3.6. Ocena celowości rewizji na podstawie uzyskanych wyników (w %)

Wyszczególnienie	Zmiana bilansu	Zmiana rachunku zysków i strat	Zmiana wyniku brutto	Zmiana podatku dochodowego
Badanie obowiązkowe	78	71	64	52
Badanie nieobowiązkowe	84	87	69	63
Razem	80	77	65	56

Źródło: Pfaff [2007, s. 273].

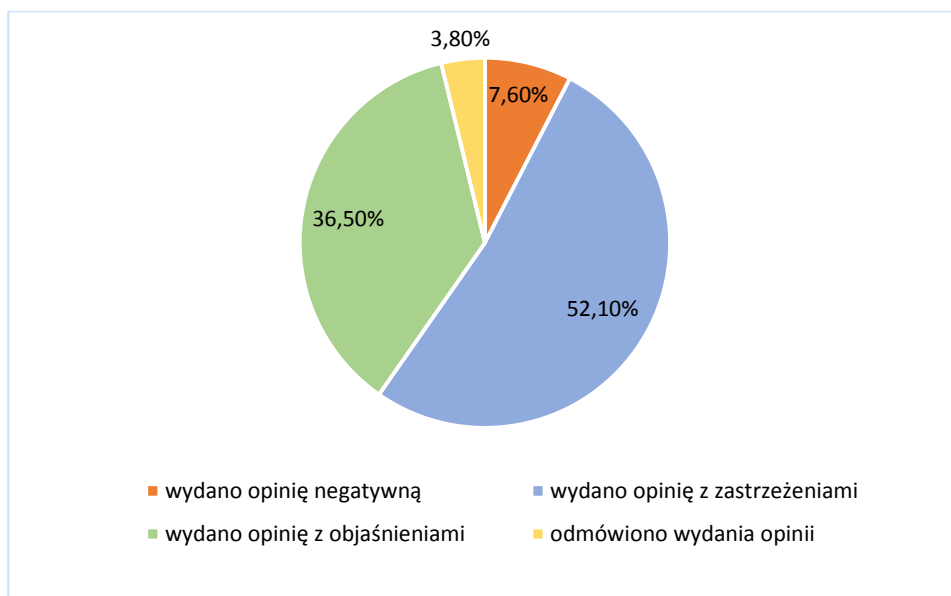
Przeprowadzone badania sprawozdań finansowych i ustalone istotne nieprawidłowości stały się podstawą do wystawienia opinii. Jedynie w 0,5% przypadków odmówiono wydania opinii, 10,3% przypadków obejmowało opinie z zastrzeżeniami, w większości przypadków (89,2%) nie odnotowano zastrzeżeń. Rozkład procentowy opinii wydawanych przez biegłych rewidentów w badanej grupie podmiotów prezentuje rysunek 3.3.

Rysunek 3.3. Rozkład procentowy wydawanych opinii przez biegłego rewidenta

Źródło: Pfaff [2007, s. 210].

Jednym z istotnych obszarów badania sprawozdania finansowego jest ocena zasadności założenia kontynuacji działalności. Zakwestionowanie takiego założenia może w skrajnych przypadkach negować poprawność przyjętych metod wyceny i prezentacji składników majątku. Interesujące wyniki badań uzyskał Ł. Górka w przeprowadzonej ankiecie wśród biegłych rewidentów. Próba badawcza składała się z 267 ankiet. W przypadku pytania dotyczącego rodzaju opinii wydawanej w podmiotach, w których stwierdzili oni zagrożenie kontynuacji działalności, jedynie 3,8% respondentów odmówiło wydania opinii, a 7,6% wydało opinię negatywną. Tego typu opinie stanowią informację zwrotną dla zarządzających, właścicieli czy też inwestorów o możliwości dalszego prowadzenia działalności przez podmiot. W pozostałych przypadkach opinia wydana zawierała objaśnienia (36,5%) lub zastrzeżenia (52,1%) (rysunek 3.4).

Rysunek 3.4. Odsetek rodzajów opinii wydawanych w jednostkach z zagrożeniem kontynuacji działalności

Źródło: Górka [2010, s. 254].

Wydane w tym przypadku opinie z objaśnieniami są opiniami niezmodyfikowanymi, co oznacza, że biegli rewidenci musieli oszacować ryzyko likwidacji i upadłości tych jednostek na poziomie nieznacznym, mając ku temu przesłanki.

Badania w tym kierunku kontynuowali M. Andrzejewski i A. Mazurczak¹⁵ w postaci ankiety przeprowadzonej wśród biegłych rewidentów. Próba badawcza obejmowała 660 opinii i raportów 132 spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w latach 2005-2009 z różnych branż. W badanej grupie tylko raz odmówiono wydania opinii (tabela 3.7).

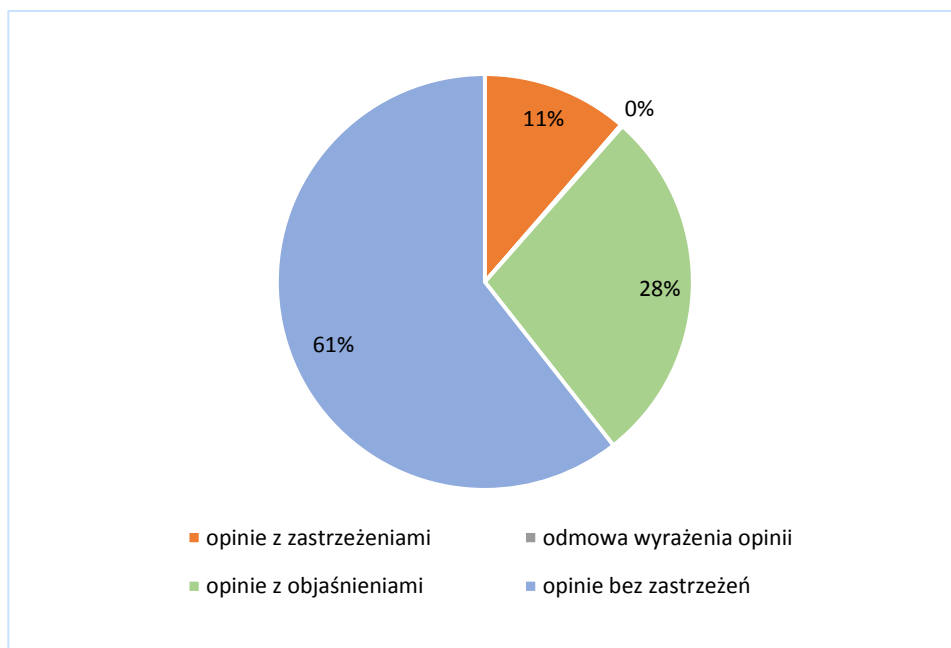
Tabela 3.7. Rodzaje opinii w latach 2005-2009 (w %)

Rodzaje opinii	2005	2006	2007	2008	2009	Średnia
Odmowa wyrażenia opinii	0	0	0	0	1	0,2
Opinie z zastrzeżeniami	12	8	12	9	16	11,3
Opinie bez zastrzeżeń	58	59	64	63	58	60,5
Opinie bez zastrzeżeń z objaśnieniami	30	33	23	28	25	28

Źródło: Andrzejewski, Mazurczak [2011, s. 223].

¹⁵ Projekt badawczy nr 45/KRaF/2/2010/F/558 „Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości” realizowany był w 2010 roku przy udziale A. Mazurczak [Andrzejewski, 2012, s. 203].

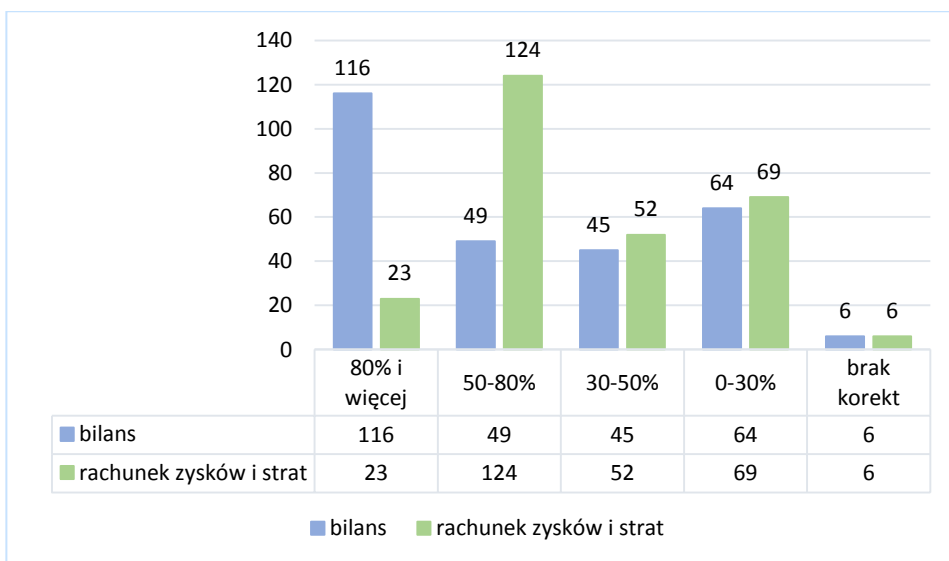
Uzyskane rezultaty badań pokrywają się z wcześniej prezentowanymi wynikami, chociaż badania przeprowadzono w grupach podmiotów o odmiennych obowiązkach sprawozdawczych (rysunek 3.5).

Rysunek 3.5. Liczba poszczególnych rodzajów opinii w wybranych spółkach giełdowych w latach 2005-2009

Źródło: Andrzejewski, Mazurczak [2011, s. 233].

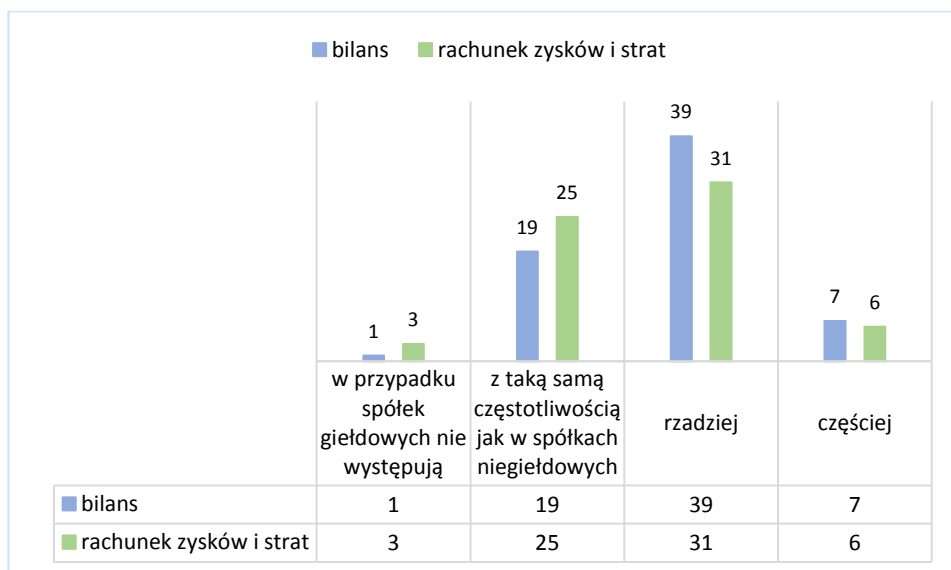
M. Andrzejewski przeprowadził również indywidualne badania nad wpływem rewizji finansowej na zakres ujawnianych informacji. Na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród 247 biegłych rewidentów określił wpływ zgłoszonych korekt po badaniu sprawozdania na zmianę ostatecznej wersji bilansu i rachunku zysków i strat (rysunek 3.6).

Rysunek 3.6. Liczba przypadków dokonywania zmiany sumy bilansowej i rachunku zysków i strat w wyniku wprowadzenia korekt zaproponowanych przez biegłych rewidentów w sprawozdaniu finansowym badanej jednostki

Źródło: Andrzejewski [2012, s. 234-235].

Największa rozbieżność pomiędzy częstotliwością dokonywanych korekt występuje w dwóch pierwszych przedziałach. Wśród ankietowanych biegłych 116 stwierdziło, że błędy i nieprawidłowości zdarzają się w ich praktyce w ponad 50% przypadków, ale nie więcej niż w 80%. W przypadku rachunku zysków i strat taką częstotliwość zmian potwierdziło jedynie 23 ankietowanych. Przeprowadzona ankieta dostarczyła odpowiedzi również co do jakości sprawozdań finansowych spółek giełdowych i niegiełdowych (rysunek 3.7). Analiza informacji zwrotnych prowadzi do wniosku, że sprawozdania spółek giełdowych cechuje wyższa jakość w porównaniu do sprawozdań pozostałych podmiotów, częstotliwość dokonywania zmian jest bowiem mniejsza.

Rysunek 3.7. Liczba przypadków dokonywania zmiany sumy bilansowej i rachunku zysków i strat w wyniku wprowadzenia korekt zaproponowanych przez biegłych rewidentów w sprawozdaniu finansowym badanej jednostki

Źródło: Andrzejewski [2012, s. 235-236].

Interesujące wydają się przyczyny wprowadzenia korekt, które określają pośrednio obszary rachunkowości i sprawozdawczości finansowej obciążone ryzykiem istotnego zniekształcenia (tabela 3.8).

Tabela 3.8. Przyczyny korekt sprawozdań finansowych

Lp.	Przedmiot korekty lub rodzaj problemu, który wymaga uwzględnienia w badanym sprawozdaniu finansowym	Spółki niegiełdowe		Spółki giełdowe	
		Ilość (274 spółki)	%	Ilość (66 spółek)	%
1	2	3	4	5	6
1.	Nieprawidłowa wycena elementów majątku trwałego	96	35	18	27
2.	Nieprawidłowo dokonane odpisy aktualizujące należności	200	73	31	47
3.	Nieprawidłowa wycena zapasów	83	30	11	17
4.	Brak rezerw na świadczenia emerytalne	170	62	18	27
5.	Problemy z ujęciem transakcji z instrumentami pochodnymi (w kapitale własnym czy w rachunku zysków i strat)	76	28	27	41

cd. tabeli 3.8

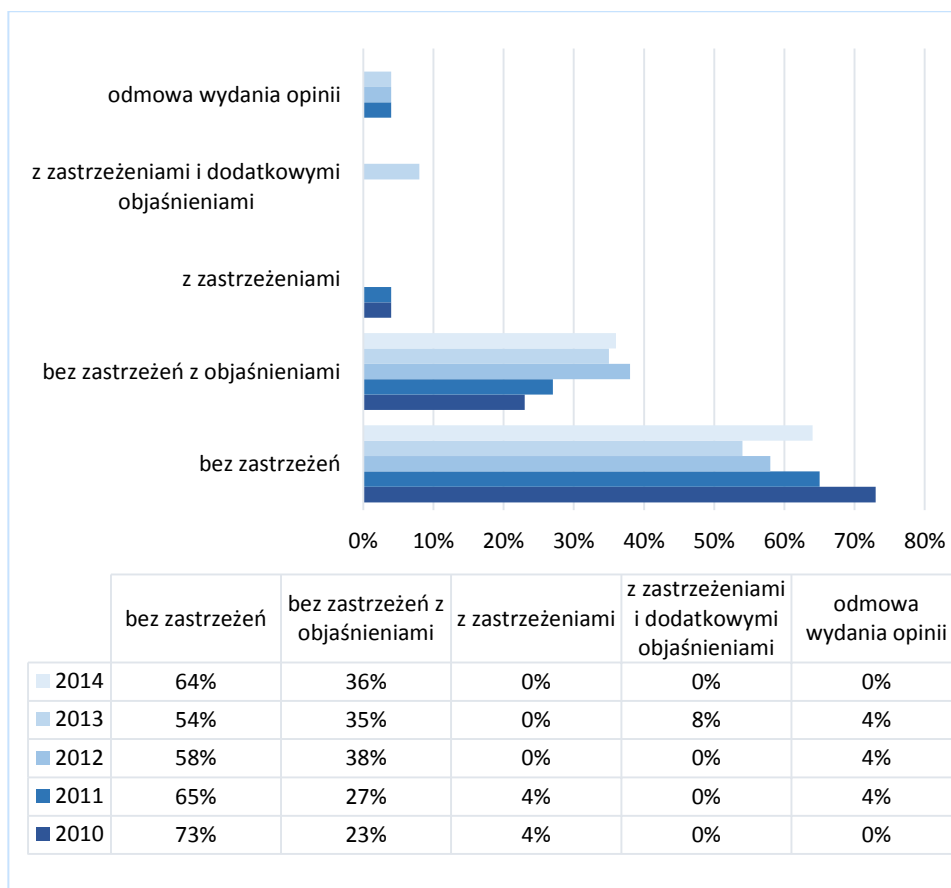
1	2	3	4	5	6
6.	Problem z ujęciem leasingu (operacyjny czy finansowy)	160	58	26	39
7.	Problem z nieprawidłowym określeniem kwot związanych z rozrachunkami z tytułu podatku odroczonego	155	57	26	39
8.	Nieprawidłowe ujęcie kosztów i przychodów w rachunku zysków i strat	128	47	18	27
9.	Inne, jakie?	28	10	11	17

Źródło: Andrzejewski [2012, s. 237].

Prezentowane dane potwierdzają wyższą jakość sprawozdań finansowych spółek giełdowych. W tej grupie podmiotów najczęściej wprowadzane korekty dotyczyły:

- wyceny – ustalania odpisów aktualizujących należności, rezerw i majątku trwałego oraz wartości podatku odroczonego,
- ujęcia i prezentacji – skutków transakcji z instrumentami pochodnymi i ujęcia przychodów i kosztów w rachunku zysków i strat.

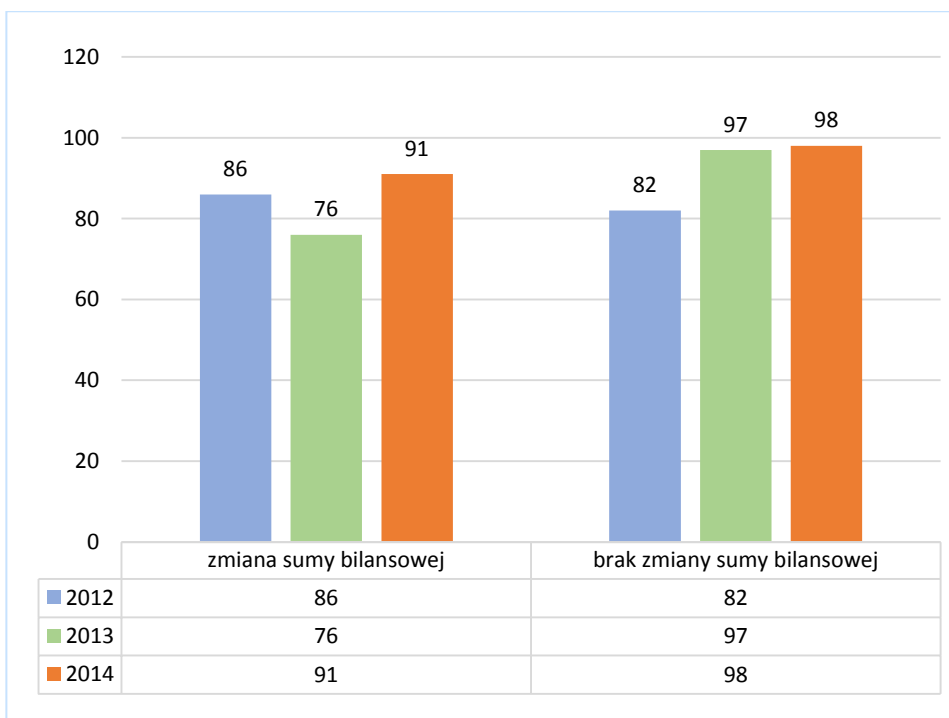
W przypadku spółek niegiełdowych obszarami wymagającymi korekty były dodatkowo sposób kwalifikacji umów leasingu i wycena zapasów. Podjęty problem badawczy kontynuowano w kolejnych latach. Rezultaty dotychczasowych badań skonfrontowano z wynikami uzyskanymi na podstawie analizy raportów z badania sprawozdań finansowych, wydanych opinii lub stanowisk biegłych rewidentów z badania sprawozdań finansowych 29 spółek – grup kapitałowych w latach 2010-2014. Uzyskane wyniki potwierdzały znaczenie rewizji finansowej jako narzędzia kontroli i atestacji sprawozdań finansowych. Procentowy rozkład poszczególnych rodzajów opinii i stanowisk biegłych rewidentów prezentuje rysunek 3.8.

Rysunek 3.8. Rodzaje opinii w ujęciu procentowym w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie na podstawie Andrzejewski, Mazurczak-Mąka, Schroeder [2016, s. 59].

Problem oceny wpływu rewizji finansowej na jakość raportów finansowych był równolegle analizowany i opisywany przez innych autorów. Zbliżone tematycznie badania przeprowadziła A. Lew. Analiza dokumentacji z badania podmiotów gospodarczych w latach 2012-2014 pokazała, że w wyniku rewizji sprawozdań finansowych (bilansu) wprowadzono zmiany w ponad 50% przypadków badanych podmiotów. Poziom tych zmian pozwala wnioskować, że raport finansowy w pierwotnej postaci zawierał nieprawidłowości lub nie zawierał kluczowych informacji, skutkiem czego nie prezentował w sposób wiarygodny sytuacji finansowej jednostki [Lew, 2019, s. 32]. Z badanej liczby podmiotów gospodarczych 51% jednostek w 2012 roku zmieniło sumę bilansową po przeprowadzeniu badania sprawozdania finansowego, w 2013 roku było to 44%, a w 2014 roku – 48% [Lew, 2019, s. 32] (rysunek 3.9).

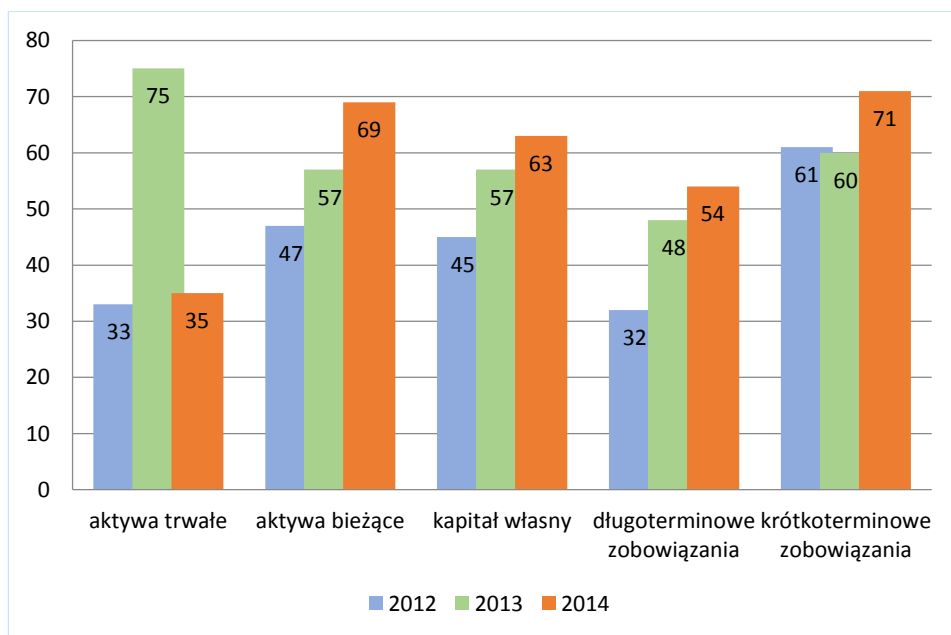
Rysunek 3.9. Struktura zmian sumy bilansowej rekomendowanych jako rezultat rewizji finansowej w latach 2012-2014

Źródło: Lew [2019, s. 33].

W efekcie badania¹⁶ sprawozdania finansowego wprowadzono zmiany w poszczególnych pozycjach bilansu (rysunek 3.10). Należy zauważyć, że liczba ujawnianych nieprawidłowości sukcesywnie rosła (za wyjątkiem aktywów trwałych).

¹⁶ Wśród przyczyn zmian pozycji bilansowych wymieniono:

- niewłaściwą kwalifikację umów leasingu,
- niewłaściwy dobór stawek amortyzacji aktywów niematerialnych,
- brak odpisów aktualizujących należności i zobowiązania,
- niewłaściwą kwalifikację pożyczek (długo- i krótkoterminowych),
- niewłaściwą wartość aktywów i rezerwy z tytułu podatku odroczonego [Lew, 2019, s. 35].

Rysunek 3.10. Struktura zmian pozycji bilansu w wyniku po badaniu sprawozdania finansowego w latach 2012-2014

Źródło: Lew [2019, s. 34].

Obszerne badania nad wpływem rewizji finansowej na ujawnianie istotnych zniekształceń sprawozdań finansowych przeprowadził R. Rydzak [2015], który przeanalizował dokumentację rewizyjną dwóch podmiotów uprawnionych do badania. Badaniem objęto 100 firm i – jak zaznacza R. Rydzak [2015, s. 423] – bardzo trudne okazało się zidentyfikowanie pominięcia w księgach rachunkowych lub zniekształcenia transakcji, które w konsekwencji prowadzą do zniekształcenia sprawozdania finansowego.

Tabela 3.9. Liczba i odsetek zniekształceń podstawowych kategorii aktywów i pasywów

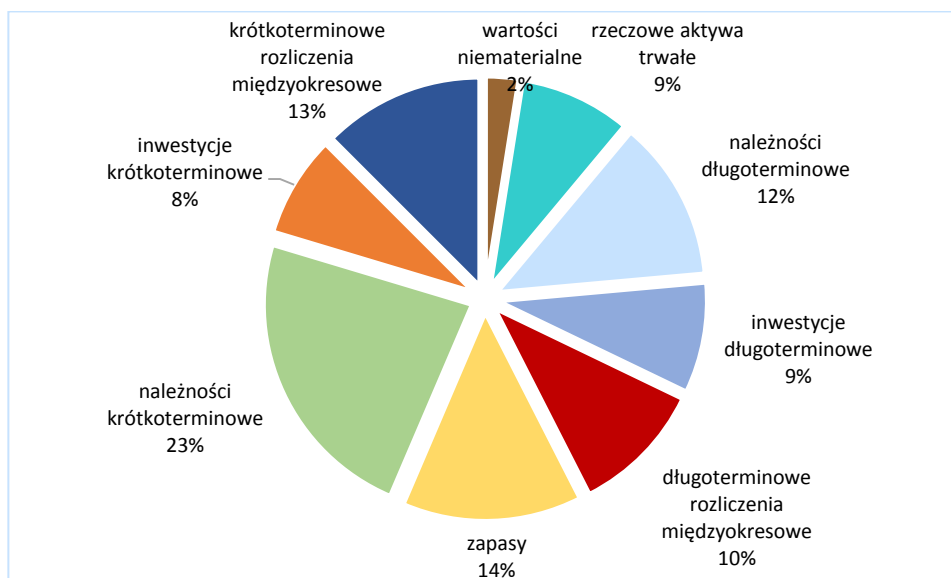
Lp.	Pozycja bilansu	Występowanie składnika aktywów/pasywów		Liczba zniekształceń	Udział zniekształceń (w %)
		Tak	Nie		
1	2	3	4	5	6
1.	Wartości niematerialne i prawne	81	19	6	7
2.	Rzeczowe aktywa trwałe	99	1	24	24
3.	Należności długoterminowe	17	83	6	35

cd. tabeli 3.9

1	2	3	4	5	6
4.	Inwestycje długoterminowe	42	58	10	24
5.	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	31	69	9	29
6.	Zapasy	87	13	34	39
7.	Należności krótkoterminowe	100	0	65	65
8.	Inwestycje krótkoterminowe	100	0	22	22
9.	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	96	4	34	35
10.	Kapitały własne	100	0	77	77
11.	Rezerwy na zobowiązania	92	8	53	58
12.	Zobowiązania długoterminowe	66	34	28	42
13.	Zobowiązania krótkoterminowe	100	0	73	73
14.	Rozliczenia międzyokresowe przychodów	63	37	32	51

Źródło: Rydzak [2015, s. 289, 328].

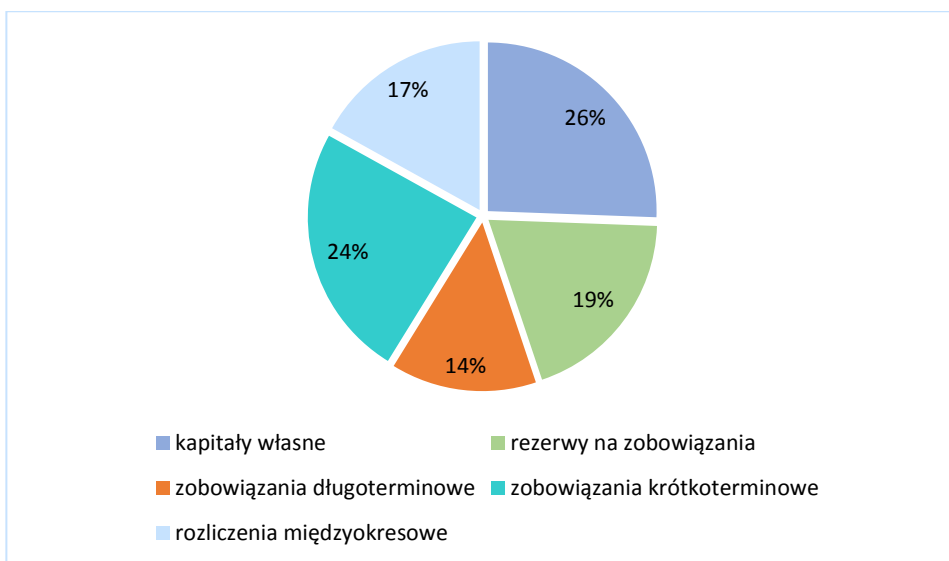
Z analizy dokumentacji rewizyjnej wynika, że pozycje najbardziej podatne na zniekształcenia to należności i zobowiązania krótkoterminowe (rysunek 3.11).

Rysunek 3.11. Struktura zmian wartości aktywów (w %)

Źródło: Rydzak [2015, s. 289].

Po stronie pasywów największa liczba zmian została wprowadzona w pozycjach kapitału własnego oraz w rezerwach (rysunek 3.12).

Rysunek 3.12. Struktura zmian wartości pasywów (w %)

Źródło: Rydzak [2015, s. 291].

Zmiany wartości kapitału własnego były konsekwencją wprowadzonych korekt wartości aktywów i pasywów oraz błędu pomiaru przychodów i kosztów, przy czym najczęściej zniekształcenia dotyczyły kosztów podstawowej działalności operacyjnej (61%) i pozostałej działalności operacyjnej (54%).

Tabela 3.10. Liczba zmian wprowadzonych w wybranych pozycjach przychodów i kosztów

Lp.	Pozycja rachunku zysków i strat	Występowanie składnika przychodów/kosztów		Liczba zniekształceń	Udział zniekształceń (w %)
		Tak	Nie		
1.	Przychody ze sprzedaży	99	1	35	35
2.	Koszty operacyjne	100	0	61	61
3.	Pozostałe przychody operacyjne	99	1	45	45
4.	Pozostałe koszty operacyjne	100	0	54	54
5.	Przychody finansowe	100	0	32	32
6.	Koszty finansowe	97	3	41	42

Źródło: Rydzak [2015, s. 351].

Przeprowadzona przez R. Rydzaka [2015, s. 329-349] analiza dokumentacji z badania wskazuje, że wśród najbardziej podatnych na zniekształcenia pozycji, takich jak należności krótkoterminowe (23%) i zapasy (14%), największy udział zniekształceń dotyczy nieprawidłowości nieprzekraczających 4,99% wartości w przypadku należności (51 zniekształceń) i zapasów (26 przypadków). Po stronie pasywów pozycją wrażliwą na zniekształcenia okazały się zobowiązania krótkoterminowe i rezerwy. Podobnie jak w przypadku należności i zapasów najliczniejsze korekty wprowadzono w grupie zobowiązań krótkoterminowych (53 przypadki) w wartości nieprzekraczającej 4,99%. Natomiast w odróżnieniu od wymienionych pozycji rezerwy na zobowiązania, mimo mniejszej liczebności korekt (39), dotyczyły wartości przekraczających 25% zmian (22 przypadki). Eliminacja nieprawidłowości skutkowałą zmianami w rachunku zysków i strat. Decydujące znaczenie miała liczba ujawnionych błędów, które pomimo nieznaczej lub umiarkowanej wartości jednostkowej łącznie powodowały istotne zniekształcenie sprawozdania finansowego. Należy nadmienić, że cytowane dane pochodzą z dokumentacji przebiegu badania, w konsekwencji nie są dostępne użytkownikom sprawozdań. Nie mają więc oni możliwości oceny rzetelności pierwotnej wersji sprawozdania.

Biorąc pod uwagę zasięg oddziaływania podmiotów na otoczenie gospodarcze, szczególne znaczenie przypisuje się podmiotom notowanym na Giełdzie Papierów Wartościowych. Z punktu widzenia szeroko rozumianych interesariuszy wiarygodna informacja stanowi zasób niezwykle ważny, warunkujący trafne podejmowanie decyzji. Z tego też powodu ta grupa podmiotów podlega specyficznym rygorom informacyjnym i kontrolnym. Obowiązek badania rocznego sprawozdania finansowego, wspólnie z większą częstotliwością raportowania informacji o wynikach działalności, ma na celu zaspokojenie potrzeb informacyjnych obecnych i potencjalnych inwestorów.

W obszernej pracy A. Piechocka-Kałużna przeprowadziła badania na temat zgodności z prawem sprawozdań finansowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, sporządzanych za lata 2004-2016. Próba badawcza obejmowała 9179 opinii biegłych rewidentów. Wstęp do przeprowadzonych badań stanowiła analiza typów opinii wydawanych przez biegłych rewidentów (tabela 3.11). Należy zaznaczyć, że przy tak dużej próbie badawczej zdecydowana większość (98,63%) wydanych opinii była opiniami bez zastrzeżeń.

Tabela 3.11. Typy opinii biegłych rewidentów o sprawozdaniach finansowych za lata 2004-2016 sporządzanych przez spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

Typ opinii biegłego rewidenta	Liczba wydanych opinii danego typu	Odsetek wydanych opinii danego typu (w %)
Opinia bez zastrzeżeń	9054	98,63
Opinia z zastrzeżeniami	63	0,69
Opinia negatywna	0	0
Odstąpienie od wydania opinii	62	0,68
Wszystkie wydane opinie	9179	100

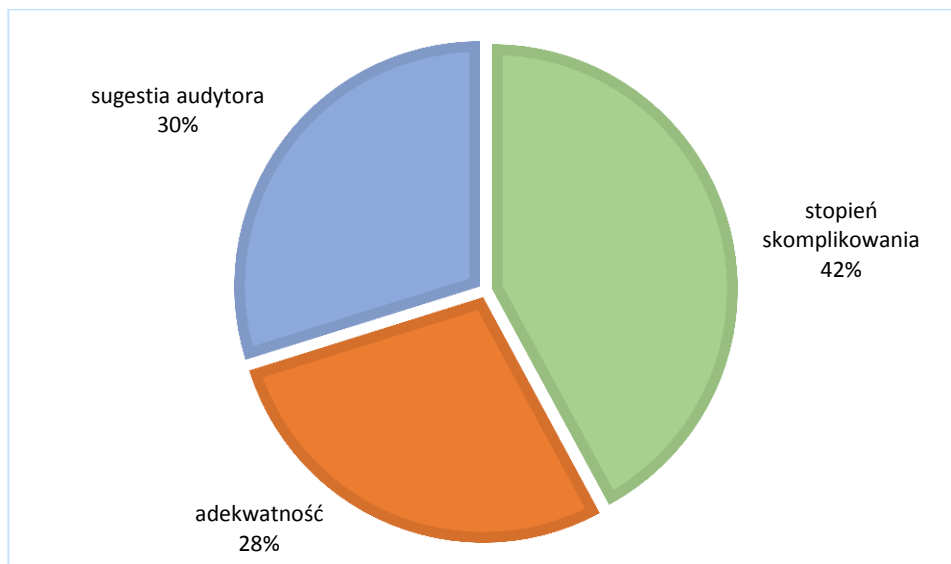
Źródło: Piechocka-Kałużna [2019, s. 91].

Zaobserwowano, że sprawozdania sporządzone na podstawie MSSF są lepszej jakości niż sprawozdania opierające się na prawie krajowym. Natomiast nie stwierdzono jednoznacznej przewagi jakościowej ani sprawozdań jednostkowych, ani skonsolidowanych. Ponieważ analiza jakości sprawozdań finansowych prowadzona była w przekroju branż, zwrócono uwagę na koncentrację niskiej jakości sprawozdań w branżach takich jak budownictwo i nieruchomości. Wiązało się to z błędami powstającymi w trakcie wyceny kontraktów długoterminowych [Piechocka-Kałużna, 2019, s. 261-263]. Potwierdza to istniejącą zależność pomiędzy zakresem szacunków wartości a jakością sprawozdania finansowego. Pomimo tego, że liczba przypadków, gdy biegły rewident odstąpił od wydania opinii, była nieznaczna (27 przypadków w odniesieniu do skonsolidowanych sprawozdań i 35 sprawozdań jednostkowych w badanym okresie), to rysuje się tu wyraźna tendencja wzrostowa. Począwszy od 2011 roku, liczba takich przypadków sukcesywnie rosła [Piechocka-Kałużna, 2019, s. 94, 107]. Biegły może odstąpić od wydania opinii w sytuacji, gdy nie posiada wystarczających dowodów do przeprowadzenia badania. Dotyczy to również przypadków, w których kontynuacja działalności jest zagrożona, a przyjęte przez kierownictwo jednostki założenia szczegółowe co do wyceny mogą być błędne.

Na bardzo istotną kwestię zwraca uwagę T. Wójtowicz [2015, s. 178] – przeprowadzona przez niego ankieta w 2014 roku wśród 57 polskich podmiotów gospodarczych, notowanych na giełdzie i sporządzających sprawozdanie finansowe według MSSF, ujawniła problem przejrzystości i dopasowania zasad wyceny. Okazało się, że stosowanie w praktyce wartości godziwej do wyceny bilansowej natrafia na istotne problemy. Aż 42% respondentów (24 firmy) kierowało się stopniem skomplikowania metody wyceny przy wyborze metod dozwolonych przez standardy rachunkowości i jednocześnie dostępnych dla spółki. Tylko 28% (16 firm) jako główne kryterium wyboru metody wyceny bilansowej

uznało jej adekwatność, a prawie 30% (17 firm) wskazało sugestią audytora (rysunek 3.13).

Dość rzadkie kierowanie się adekwatnością w wyborze metod wyceny bilansowej oznacza, zdaniem T. Wójtowicza [2015, s. 178], bardzo niepokojące zjawisko w kontekście użyteczności sprawozdania finansowego dla dawcy kapitału. Dokonywane wybory mieszczą się w granicach obowiązującego prawa i przyjętych regulacji, jednak posługiwanie się adekwatnością jako zasadą nadrzędną niewątpliwie podniosłoby jakość sporządzanej informacji finansowej.

Rysunek 3.13. Kryteria wyboru metody wyceny bilansowej

Źródło: Wójtowicz [2015, s. 178].

Dobór zasad rachunkowości według stopnia ich skomplikowania, a nie zgodności z rzeczywistym przebiegiem operacji i zdarzeń, może deprecjonować rzetelność sprawozdania finansowego pomimo formalnej zgodności z prawem.

Rewizja sprawozdań finansowych stanowi narzędzie zabezpieczające interesy szerokiego grona adresatów sprawozdań finansowych, wśród nich ważną pozycję zajmują inwestorzy. Reakcja rynku kapitałowego na informacje finansowe znajduje odzwierciedlenie w wahaniach cen akcji. Cena akcji firmy, która przedstawia raporty finansowe o wątpliwej wiarygodności, może zmienić się znacząco w krótkim czasie [Grabiński, 2016, s. 80-81]. Reakcja inwestorów wynika z niskiej jakości informacji finansowej i rosnącego ryzyka błędnie podjętej decyzji.

Z prowadzonych dotychczas badań nad korelacją rewizji finansowej i jakości sprawozdań finansowych wynika, że:

- jednostki zainteresowania publicznego dostarczają informacji finansowych o jakości relatywnie wyższej niż pozostałe jednostki,
- główną przyczyną powstawania nieprawidłowości jest nieprawidłowa wycena, zwłaszcza w obszarze dotyczącym szacunków wartości,
- istnieją trudności w implementacji zasad rachunkowości, w ujmowaniu i prezentacji podatku odroczonego, instrumentów finansowych, kontraktów długoterminowych.

Ujawnione nieprawidłowości mogą wynikać z braku wiedzy w danym obszarze, błędu pomiaru lub interpretacji treści ekonomicznej zdarzenia, ale również mogą być skutkiem zamierzonej manipulacji czy też oszustwa. Badanie sprawozdania finansowego zapewnia wysoki poziom prawidłowości tego sprawozdania, ale nie daje pełniej gwarancji wyeliminowania wszystkich nieprawidłowości [Grabowska-Kaczmarczyk, 2016, s. 31]. Dodatkowo użytkownik sprawozdania finansowego dysponuje skorygowaną wersją raportu oraz nie zna skali i charakteru ujawnionych uchybień. Uzyskuje on bowiem informacje finansowe w postaci zweryfikowanej i uwierzytelnionej przez biegłego rewidenta.

Dodatkowe informacje pozwalające ocenić jakość mogą być ujęte w sprawozdaniu biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego. Zwiększenie zawartości informacyjnej tych sprawozdań poprzez ujawnianie kluczowych obszarów badania ma prowadzić do ograniczenia skłonności menedżerów do podejmowania agresywnych decyzji dotyczących sprawozdawczości finansowej [Gold i in., 2020, s. 1]. Kluczowe obszary badania uznawane są za korzystny mechanizm poprawy jakości sprawozdawczości finansowej, a efekt ten utrzymuje się nawet wówczas, gdy opis kluczowych obszarów badania ma niską precyzję informacyjną [Gold i in., 2020, s. 8-9]. Uzyskane wyniki badań eksperymentalnych [Gold i in., 2020, s. 9] pokazały, że menedżerowie, którzy otrzymali raport z audytu kluczowych obszarów badania, wykazują bardziej konserwatywne zachowania sprawozdawcze. Równocześnie zwiększenie zakresu ujawnień przez audytorów zewnętrznych prowadzi do zwiększenia ujawnień przez kierownictwo jednostki. Poszerzając zakres ujawnień informacji korporacyjnych, firmy dostarczają rynkowi więcej potencjalnie zastrzeżonych danych, które pomagają inwestorom w ocenie wartości firmy [Andreicovici, Jeny, Lui, 2020, s. 26-27]. Z tego też powodu rośnie znaczenie sprawozdań z biegłego z badania sprawozdania finansowego i zakresu ujawnianych w nim informacji, co wyznacza kierunek zmian w regulacjach prawnych w tym obszarze.

Analizując wyniki przytoczonych badań, można zauważyć, że rewizja finansowa sprawozdań finansowych przyczynia się do wzrostu wiarygodności sprawozdań finansowych i tym samym do podniesienia ich użyteczności decyzyjnej.

Rozdział 4

Ocena sprawozdania biegłego rewidenta z badania raportów finansowych na przykładzie spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

Magdalena Głębocka

4.1. Opis zakresu badań

W celu zweryfikowania znaczenia rewizji finansowej w procesie atestacji determinant użyteczności raportów finansowych poddano analizie sprawozdania biegłego rewidenta z badania rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych wybranych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW). Dobór próby badawczej podyktowany był zakresem badań przeprowadzonych przez M. Rówińską-Król' i A. Kuzior w monografii dotyczącej oceny użyteczności sprawozdań finansowych i cech jakościowych sprawozdawczości finansowej (tabela 4.1). Wymienione autorki objęły badaniem skonsolidowane sprawozdania finansowe sporządzone za 2020 rok.

Analizą w ramach niniejszej monografii objęto sprawozdania biegłego z badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzonych za 2020 rok (tabela 4.1).

Tabela 4.1. Wykaz spółek objętych badaniem

Nazwa sektora	Nazwa spółki
1	2
Chemia i surowce	1. Boryszew S.A.
	2. Azoty S.A.
	3. Jastrzębska Spółka Węglowa (JSW) S.A.
	4. KGHM Polska Miedź S.A.
	5. PCC Rokita S.A.

cd. tabeli 4.1

1	2
Paliwa i energia	1. Enea S.A.
	2. Lotos S.A.
	3. PKN ORLEN S.A.
	4. Tauron Polska Energia S.A.
	5. Unimot S.A.
Produkcja przemysłowa i budowlano-montażowa	1. Mostostal Warszawa S.A.
	2. Budimex S.A.
	3. POZBUD T&R S.A.
	4. FFIL Śnieżka S.A.
	5. Izostal S.A.

Źródło: Kuzior, Rówińska-Król [2021, s. 73].

Wnioski wynikające z badań empirycznych przeprowadzonych przez wspomnianą autorkę stanowią podstawę do przeprowadzenia dalszych badań nad wpływem rewizji finansowej na atestację użyteczności sprawozdań finansowych.

W niniejszej monografii objęto dodatkowo badaniem sprawozdanie biegłego rewidenta z badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek giełdowych:

- PBG S.A. w restrukturyzacji (branża budowlana),
- Unified Factory S.A. (branża telekomunikacyjna i *contact center*),
- Open Finance S.A. (branża usługi doradztwa finansowego).

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą analizy porównawczej i opisowej. W pierwszej kolejności przyjrano się strukturze sprawozdania z badania biegłego rewidenta. Skorzystano również z informacji zawartych w sprawozdaniu zarządu oraz w pozostałych elementach rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego sporządzanego za 2020 rok.

4.2. Struktura sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego

Badanie sprawozdania finansowego przeprowadzone przez biegłego rewidenta ma na celu przede wszystkim potwierdzenie wiarygodności danych liczbowych, jak i opisowych, zawartych w tych raportach oraz ich zgodności z przyjętą przez jednostkę polityką rachunkowości. Bezpośredniego potwierdzenia wymaga wiarygodność stwierdzeń ujętych w pozycjach sprawozdania finansowego.

wego i ich zgodności z warunkami przewidzianymi prawem. Pośrednie sprawdzenie zgodności polega na zbadaniu działającego w jednostce systemu rachunkowości i kontroli wewnętrznej w zakresie, w jakim przedmiotem tej kontroli są dane zawarte w sprawozdaniu finansowym [Marzec, Śliwa, 2016, s. 133].

Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego stanowi syntetyczny dokument potwierdzający przeprowadzenie badania raportu finansowego, określający zakres i metody badania oraz zawierający opinię biegłego rewidenta o wiarygodności badanego raportu. Jest dodatkowym źródłem informacji dla odbiorców sprawozdań finansowych, a zawarta w nim opinia poświadcza realizację funkcji kontrolnej, korygującej i atestacyjnej rewizji.

Zebrane dowody badania sprawozdania finansowego podlegają ocenie przez biegłego rewidenta pod kątem ich kongruencji i poprawności dla wyrażenia opinii i sporządzenia sprawozdania z badania [MSB 700, b.r., par. 6].

Sprawozdanie z badania (tabela 4.2) zawiera jasne i jednoznaczne oraz niezbędne informacje, które biegły rewident chce przekazać użytkownikom sprawozdania finansowego [Pfaff, 2020, s. 11].

Tabela 4.2. Struktura sprawozdania z badania

Numer pozycji	Informacje
1	2
1.	Nazwa i siedziba firmy audytorskiej, która przeprowadziła badanie
2.	Nazwa jednostki, której sprawozdanie finansowe podlegało badaniu
3.	Wskazanie, czy przedmiotem badania było roczne sprawozdanie finansowe badanej jednostki, czy też roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej
4.	Wskazanie dnia bilansowego sprawozdania finansowego oraz okresów objętych sprawozdaniem finansowym podlegającym badaniu
5.	Wskazanie zasad rachunkowości i sprawozdawczości finansowej zastosowanych przy sporządzeniu sprawozdania finansowego podlegającego badaniu
6.	Opis zakresu badania, w tym wskazanie standardów badania, według których przeprowadzono badanie
7.	Imię i nazwisko biegłego rewidenta, podpisującego sprawozdanie finansowe z badania, oraz jego numer w rejestrze
8.	Opinia biegłego rewidenta o tym, czy sprawozdanie finansowe przedstawia rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej, oraz na temat wyniku finansowego badanej jednostki zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami dotyczącymi rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, a także przyjętymi zasadami (polityką) rachunkowości
9.	Opinia biegłego rewidenta o tym, czy badane sprawozdanie finansowe zostało sporządzone na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych oraz czy jest zgodne co do formy i treści z przepisami prawa, statutem lub umową
10.	Opinia, czy sprawozdanie z działalności zostało sporządzone zgodnie z przepisami oraz czy jest zgodnie z informacjami zawartymi w rocznym sprawozdaniu finansowym

cd. tabeli 4.2

1	2
11.	Oświadczenie o tym, czy w świetle wiedzy o jednostce i jej otoczeniu uzyskanej podczas badania stwierdzono istotne zniekształcenia w sprawozdaniu z działalności, oraz wskazanie, na czym polega każde takie istotne zniekształcenie
12.	Opinia, czy emitent obowiązany do złożenia oświadczenia o stosowaniu ładu korporacyjnego zawarł w tym oświadczeniu informacje wymagane zgodnie z zakresem określonym w przepisach
13.	Objaśnienia, w których biegły rewident odnosi się do spraw wskazanych podczas badania, które nie powodują wydania opinii z zastrzeżeniami
14.	Oświadczenie biegłego rewidenta o przypadkach istotnej nieprawidłowości w odniesieniu do zdarzeń lub uwarunkowań, które mogą rodzić zasadnicze wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności
15.	Stwierdzenie, że zakres badania nie obejmuje zapewnienia co do przyszłej rentowności badanej jednostki ani efektywności lub skuteczności prowadzenia spraw jednostki przez jej zarząd albo inny organ zarządzający obecnie bądź w przyszłości
16.	Informacje o tym, czy jednostka sporządziła oświadczenie na temat informacji niefinansowych, o których mowa w przepisach Ustawy o rachunkowości
17.	Inne elementy, które biegły rewident uzna za konieczne
18.	Podpis biegłego rewidenta i data sporządzenia sprawozdania z badania

Źródło: Pfaff [2020, s. 111-112]; Ustawa o biegłych rewidentach... [2022].

Wstępna część sprawozdania z badania ma charakter formalny i zawiera dane dotyczące podmiotu, zakresu i standardów badania, podstaw prawnych sporządzania sprawozdania finansowego i jego badania, dane podmiotu uprawnionego do badania, podpis rewidenta i datę sporządzenia sprawozdania z badania. Informacje te pozwalają doprecyzować krąg zasad rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, składających się na bazę sporządzenia badanego sprawozdania.

Wyniki przeprowadzonego badania stanowią podstawę do sformułowania opinii [MSB 700, b.r., par. 10], czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone, we wszystkich istotnych aspektach, zgodnie z wymogami mającymi zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej. Opinia ujęta w sprawozdaniu z badania dotyczy takich kwestii, jak:

- ocena rzetelności i jasności obrazu o sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego badanej jednostki i ich zgodności z przepisami rachunkowości, sprawozdawczości i przyjętą polityką rachunkowości,
- ocena, czy sprawozdanie finansowe sporządzone zostało na podstawie rzetelnie prowadzonych ksiąg rachunkowych,
- ocena zgodności sprawozdania finansowego z przepisami prawa, statusem lub umową,
- pogląd co do zgodności sprawozdania z działalnością z informacjami zawartymi w sprawozdaniu finansowym,

- oświadczenie o tym, czy na podstawie wiedzy uzyskanej w toku badania o jednostce i jej otoczeniu stwierdzono istotne zniekształcenia w sprawozdaniu z działalności, a jeżeli tak, to na czym one polegały,
- opinia o tym, czy emitent, który jest zobligowany do złożenia oświadczenia o stosowaniu ładu korporacyjnego, zawarł w tym dokumencie wymagane prawem informacje,
- informacja o tym, czy jednostka sporządziła oświadczenie na temat informacji niefinansowych zgodnie z przepisami prawa.

Dodatkowo w sprawozdaniu z badania biegły rewident może ująć objaśnienia i odnieść się do spraw, na które zwrócił uwagę podczas badania, a które nie są podstawą wydania opinii z zastrzeżeniami,

Biegły rewident może umieścić w sprawozdaniu z badania oświadczenie o występowaniu istotnej niepewności w doniesieniu do zdarzeń lub uwarunkowań (makro- czy mikroekonomicznych), mogących jego zdaniem rodzić zasadnicze wątpliwości co do realizacji zasady kontynuacji działalności.

Podstawą do wyrażenia opinii jest uzyskanie przez biegłego wystarczającej pewności, czy sprawozdanie nie zawiera istotnego zniekształcenia¹⁷. Wystarczającą pewność uzyskać może on wówczas, gdy zgromadzi odpowiednie i wystarczające dowody badania, które zmniejszą ryzyko badania do akceptowalnie niskiego poziomu. Należy jednak mieć świadomość, iż racjonalna pewność nie oznacza absolutnej pewności [Maślanka, Mazur-Maślanka, 2020, s. 59].

Zgodnie z zapisem paragrafu 12 Krajowego Standardu Badania 700 [MSB 700, b.r.] ocena ta obejmuje rozpatrzenie jakościowych aspektów stosowanych zasad rachunkowości jednostki, w tym oznak możliwej stronniczości w zastosowanych osądach kierownika jednostki. Tym samym prawidłowość sprawozdania finansowego jest uwarunkowana nie tylko dopełnieniem formalnych obowiązków wynikających z prawa o rachunkowości, ale co ważniejsze, dopasowaniem przyjętych rozwiązań do ekonomicznej treści zdarzeń zachodzących w podmiocie i ich adekwatnym odwzorowaniem w raportach finansowych. Badanie przeprowadzone przez biegłego rewidenta ma więc na celu weryfikację zgodności rachunkowości i sprawozdawczości finansowej jednostki:

- z formalno-prawnymi wymaganiami,
- z rzeczywistym przebiegiem procesów gospodarczych w jednostce (z rzeczywistością ekonomiczną),

¹⁷ W paragrafie 11 MSB 450: Ocena zniekształceń rozpoznanych podczas badania [b.r.] zdefiniowano zniekształcenie jako różnicę pomiędzy raportowaną kwotą, klasyfikacją, prezentacją lub ujawnieniem pozycji sprawozdania finansowego oraz kwotą, klasyfikacją, prezentacją lub ujawnieniem, które są wymagane dla tej pozycji, aby była zgodna z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej.

- z dopasowaniem przyjętych rozwiązań w zakresie rachunkowości do realnego przebiegu procesów.

W szczególności [MSB 700, b.r., par. 13] biegły rewident ocenia, czy w świetle wymogów mających zastosowanie ramowych założeń sprawozdawczości finansowej:

- a) sprawozdanie finansowe odpowiednio ujawnia wybrane i zastosowane znaczące zasady (polityki) rachunkowości; podczas dokonywania tej oceny biegły rewident rozpatruje stosowność zasad (polityk) rachunkowości dla jednostki oraz to, czy zostały one sporządzone w zrozumiały sposób,
- b) wybrane i zastosowane zasady (polityki) rachunkowości są zgodne z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej oraz są odpowiednie,
- c) szacunki księgowe dokonane przez kierownika jednostki są racjonalne,
- d) informacje przedstawione w sprawozdaniu finansowym są stosowne, wiarygodne, porównywalne i zrozumiałe; podczas dokonywania tej oceny biegły rewident rozpatruje, czy:
 - informacje, które powinny być ujęte, zostały zawarte, oraz czy takie informacje są odpowiednio zaklasyfikowane, zagregowane lub dezagregowane i opisane,
 - ogólna prezentacja sprawozdania finansowego pogorszyła się w wyniku zawarcia informacji, które nie mają związku lub zaciemniają właściwe zrozumienie ujawnianych spraw,
- e) sprawozdanie finansowe zapewnia odpowiednie ujawnienia, aby umożliwić zamierzonym użytkownikom zrozumienie wpływu istotnych transakcji i zdarzeń na informacje przekazywane w sprawozdaniu finansowym, oraz terminologia użyta w sprawozdaniu finansowym, w tym tytuł każdego składnika sprawozdania finansowego, jest odpowiednia.

Na podstawie zebranych informacji, wykorzystując profesjonalną wiedzę, biegły rewident dokonuje oceny zgodności sprawozdania finansowego we wszystkich istotnych aspektach z ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. Jest to warunek wstępny, poprzedzający wydanie opinii, czy sprawozdanie finansowe zapewnia rzetelną prezentację. Nadanie atrybutu rzetelnej prezentacji bądź jego zakwestionowanie wymaga od biegłego rewidenta:

- rozpatrzenia ogólnej prezentacji, struktury i treści sprawozdania finansowego oraz
- zweryfikowania, czy sprawozdanie finansowe przedstawia będące ich podstawą transakcje i zdarzenia w sposób zapewniający rzetelną prezentację.

Nieprawidłowości stwierdzone w trakcie badania różnią się charakterem, istotnością ich wpływu na treść sprawozdania, zakresem wpływu na sprawozda-

nie finansowe. Bardzo ważną cechą jest istotność błędu – błędy o nieznacznej istotności mogą nie deprecjonować rzetelności sprawozdania finansowego, jednak duża liczba nieistotnych błędów może skutkować zniekształceniem sprawozdania. Zadaniem biegłego jest ocena, czy łącznie zidentyfikowane przez niego nieprawidłowości nie powodują, że sprawozdanie finansowe wprowadza jego odbiorcę w błąd. Nieprawidłowości te mogą dotyczyć:

- naruszenia regulacji prawa o rachunkowości,
- naruszenia zasad (polityki) rachunkowości obowiązującej w danej jednostce,
- nieprawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych i dokumentacji operacji gospodarczych.

W dwóch pierwszych przypadkach dochodzić może do naruszenia, zniekształcenia polityki rachunkowości, co negatywnie wpływa na wiarygodność wizerunku prezentowanego w sprawozdaniu finansowym. Wadliwe prowadzenie ksiąg rachunkowych skutkować może utratą rzetelności sprawozdań finansowych.

Na podstawie zebranych dowodów biegły rewident może wyrazić opinię o zbadanym sprawozdaniu finansowym: niezmodyfikowaną, zmodyfikowaną lub odmówić wydania opinii [MSB 700, b.r., par. 16-17]. Wydając niezmodyfikowaną opinię, potwierdza rzetelność sprawozdania i ogranicza ryzyko inwestycyjne poprzez ograniczenie asymetrii informacji pomiędzy stronami: „producentem” i „odbiorcą” sprawozdania finansowego [Maślanka, Mazur-Maślanka, 2020, s. 59]. Opinia niezmodyfikowana (bez zastrzeżeń) może zawierać dodatkowe objaśnienia, na przykład w sytuacji, gdy [Pfaff, 2007, s. 186-187]:

- wystąpiło uzasadnione odstępstwo od jednej z zasad rachunkowości, warunkujące prawidłowość informacji ujętych w sprawozdaniu finansowym,
- istotna niepewność nie pozwala ocenić niektórych informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym,
- zmiana zasad rachunkowości, korekta błędu wynikająca ze zmiany zasad rachunkowości ograniczają porównywalność sprawozdań finansowych,
- błędy, których nie usunięto, nie są istotne,
- biegły rewident chce zaakcentować pewne kwestie związane z badanym sprawozdaniem,
- kontynuacja działalności jednostki jest zagrożona, a jednostka zawarła takie stwierdzenie we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego.

Ujawnienie w sprawozdaniu finansowym istotnych nieprawidłowości lub brak wystarczających dowodów badania jest podstawą wydania zmodyfikowanej opinii. W sytuacji, gdy w wyniku badania sprawozdania finansowego biegły ujawni nieprawidłowości, które istotnie wpływają na wiarygodność sprawozdania, może wydać opinię z zastrzeżeniami [MSB 705, b.r., par. 7].

W skrajnym przypadkach biegły rewident może odmówić wydania opinii lub wydać opinię negatywną. Tego typu informacja przekazana odbiorcom sprawozdań finansowych wywiera negatywne konsekwencje zarówno w wymiarze operacyjnym, jak i finansowym. Stanowi ona bowiem sygnał (lub sugestię) o braku rzetelności i wiarygodności jednostki oraz przekłada się na wysokie ryzyko jej działalności.

Tabela 4.3. Rodzaje opinii z badania sprawozdania finansowego i podstawy jej wydania

Rodzaj opinii	Typ opinii	Podstawa wydania opinii
Niezmodyfikowana	–	Biegły rewident na podstawie wystarczających i odpowiednich dowodów uzyskał racjonalną pewność, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia spowodowanego błędem lub oszustwem
Zmodyfikowana	Opinia z zastrzeżeniami	Biegły rewident na podstawie wystarczających i odpowiednich dowodów badania wyciągnął wnioski, że zidentyfikowane zniekształcenia są istotne (pojedynczo lub łącznie), ale ich wpływ nie jest rozległy
	Opinia negatywna	Biegły rewident uzyskał wystarczające i odpowiednie dowody z badania pozwalające na wyciągnięcie wniosku, iż zidentyfikowane zniekształcenia pojedynczo lub łącznie są zarówno istotne, jak i rozległe
	Odmowa wydania opinii	Biegły rewident nie jest w stanie pozyskać wystarczających i odpowiednich dowodów badania stanowiących podstawę wydania opinii, a równocześnie stwierdza, że ewentualne niewykryte zniekształcenia miałyby istotny oraz rozległy wpływ na badane sprawozdanie finansowe

Źródło: MSB 200 [b.r., par. 5, 17]; MSB 705 [b.r., par. 7-10].

Ustrukturyzowana postać sprawozdania z badania ułatwia interpretację zawartych w nim informacji. Równocześnie w odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie informacyjne interesariuszy biegli rewidentci mają obowiązek raportowania kluczowych spraw badania zgodnie z Krajowym Standardem Badania 701: Przedstawienie kluczowych spraw badania w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta [MSB 701, b.r.]. Celem przedstawiania kluczowych spraw badania jest podniesienie wartości informacyjnej sprawozdania biegłego rewidenta poprzez zapewnienie większej przejrzystości badania. Dostarcza się w ten sposób również dodatkowe informacje zamierzonym użytkownikom sprawozdania finansowego [MSB 701, b.r., par. 2].

Biegły rewident ustala, spośród spraw przedstawianych osobom sprawującym nadzór, te wymagające znaczącej uwagi biegłego rewidenta podczas przeprowadzania badania. Brane są pod uwagę następujące czynniki [MSB 701, b.r., par. 9]:

- obszary wyższego ocenionego ryzyka istotnego zniekształcenia lub znaczące ryzyka zidentyfikowane zgodnie z KSB 315(Z) [MSB 315, b.r.],
- znaczące osądy biegłego rewidenta odnoszące się do obszarów w sprawozdaniu finansowym, które wymagały znaczącego osądu kierownika jednostki, w tym szacunki księgowe o wysokiej niepewności oszacowania,
- skutek dla badania znaczących zdarzeń lub transakcji, które wydarzyły się w trakcie okresu.

Do kluczowych spraw badania zaliczono również zdarzenia lub warunki, które mogą poddawać w wątpliwość zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności. W przypadku wystąpienia takich zdarzeń biegły zamieszcza w sprawozdaniu z badania stosowane oświadczenie. Przyjęcie założenia kontynuacji działalności decyduje o sposobie prezentacji informacji w sprawozdaniu. Ocena zdolności jednostki do kontynuacji działalności wymaga sformułowania osądu o przyszłych skutkach zdarzeń lub uwarunkowań¹⁸, co wiąże się nieodłącznie z niepewnością. Biegły rewident ponosi odpowiedzialność za uzyskanie wystarczających i odpowiednich dowodów badania co do zasadności założenia kontynuacji działalności, które ma wpływ na wydaną przez niego opinię z badania [Mazurczak-Mąka, 2013, s. 135-137] (tabela 4.4).

Tabela 4.4. Wpływ oceny zdolności do kontynuowania działalności na rodzaj wydanej przez audytora opinii

Stwierdzony stan	Wpływ na opinię biegłego rewidenta
<i>1</i>	<i>2</i>
Nie zachodzą poważne zagrożenia kontynuacji działalności badanej jednostki	Temat kontynuacji działalności w opinii zostaje pominięty
Badana jednostka informuje o zagrożeniach we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego	Zamieszcza się uzupełniające objaśnienia na temat zagrożeń kontynuacji działalności

¹⁸ Skutki gospodarcze COVID-19 mogły ograniczać zdolność do kontynuacji działalności jednostki na przykład poprzez:

- utratę dużego rynku, kluczowych klientów, przychodów, pracowników,
- pogorszenie wartości aktywów generujących przepływy pieniężne,
- pogorszenie wartości aktywów obrotowych,
- opóźnienia we wprowadzaniu nowych produktów lub usług,
- wahania kursów walut,
- szacunki, na które wpływ ma zwiększona niepewność (na przykład zmiany stóp procentowych),
- zwiększone ryzyko kredytowe kontrahentów,
- wyłączałość badanej jednostki [Zieniuk, 2020, s. 170].

cd. tabeli 4.4

1	2
Badana jednostka informuje o zagrożeniach we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego, ale stopień niepewności co do przetrwania jednostki jest znaczny	Biegły rewident odstępkuje od wyrażenia opinii
Badana jednostka nie informuje o poważnych zagrożeniach kontynuacji działalności	Opinia jest uzależniona od wagi i stopnia zagrożenia kontynuacji działalności przez jednostkę (opinia z zastrzeżeniami lub negatywna)
Założenie kontynuacji działalności nie jest zasadne	Opinia negatywna, ponieważ przyjęte przez jednostkę zasady wyceny aktywów i pasywów nie są prawidłowe

Źródło: Mazurczak-Mąka [2013, s. 137].

Rozpoznanie i ujawnienie symptomów zagrożenia kontynuacji działalności może stanowić impuls do podjęcia działań naprawczych – nie musi oznaczać likwidacji jednostki, a może wręcz przyczynić się do wzrostu zaufania do publikowanych raportów. Uwzględnienie kluczowych spraw badania w sprawozdaniu biegłego rewidenta w pewien sposób ogranicza tak zwaną lukę oczekiwań informacyjnych występującą pomiędzy oczekiwaniami interesariuszy odnośnie do obowiązków biegłych rewidentów a rezultatami ich pracy, podawanymi do wiadomości w postaci sprawozdania z badania [Zieniuk, 2020, s. 170].

W sprawozdaniu z badania należy ująć również te elementy, które zdaniem biegłego są konieczne. Zaliczają się do nich:

- uzasadnienie wydania opinii odmownej, negatywnej lub z zastrzeżeniami,
- informacje o niedopełnieniu obowiązków informacyjnych,
- informacje o stwierdzonym istotnym naruszeniu prawa, statutu lub umowy, mające wpływ na sprawozdanie finansowe,
- dodatkowe informacje, czy jednostka przestrzega obowiązujących regulacji ostrożnościowych określonych w odrębnych przepisach [Pffaff, 2020, s. 112].

W sprawozdaniu z badania publikowane są informacje o sprawach najbardziej znaczących dla badanego sprawozdania i z tego powodu uznane za kluczowe, chyba że przepisy prawne zabraniają ich publicznego ujawnienia. Również biegły może nie zamieścić w sprawozdaniu z badania informacji, co do których może racjonalnie oczekiwać, że negatywne konsekwencje przewyższą korzyści wynikające z ich upublicznienia.

Zadaniem biegłego rewidenta jest zweryfikowanie nie tylko danych liczbowych ujętych w raportach finansowych, ale również informacji przyczyniających się do zwiększenia ich użyteczności. Informacje zawarte w sprawozdaniu

z badania pozwalają ocenić spójność sprawozdania z działalności z pozostałymi elementami rocznego sprawozdania, umożliwiają uzyskanie wiarygodności danych określających nie tylko dotychczasowe osiągnięcia jednostki, lecz także jej plany rozwojowe.

W celu zapewnienia poprawności, efektywności oraz bezpieczeństwa rynków finansowych ważne znaczenie ma dostęp zainteresowanych do informacji dotyczącej wyników oraz kondycji finansowej przedsiębiorstw [Natkaniec, 2020, s. 102].

4.3. Informacje ujęte w sprawozdaniach z badania sprawozdania finansowego na przykładzie spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

Badana grupa podmiotów zainteresowania publicznego sporządzała roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe na podstawie MSSF i obligatoryjnie poddawała je badaniu przez biegłego rewidenta. Spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie zobowiązane są do przekazywania informacji kwartalnych i półrocznych. Analizowane spółki publikowały skonsolidowane sprawozdania za I, II (półroczne) i III kwartał roku 2020. Sprawozdanie półroczne podlegało przeglądowi, natomiast korzystając z przysługującego im prawa, spółki nie sporządzały odrębnie sprawozdania za IV kwartał, lecz publikowały roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe wraz ze sprawozdaniem z badania.

Tabela 4.5. Zakres i wyniki badania sprawozdania finansowego

Nazwa spółki	Badane sprawozdanie		Podstawa prawna sporządzenia sprawozdania	Opinia z badania
	Roczne skonsolidowane	Półroczne skonsolidowane		
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Boryszew S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Azoty S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
JSW S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
KGHM Polska Miedź S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
PCC Rokita S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Enea S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń

cd. tabeli 4.5

1	2	3	4	5
Lotos S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
PKN ORLEN S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Tauron Polska Energia S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Unimot S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Mostostal Warszawa S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Budimex S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
POZBUD T&R S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
FFiL Śnieżka S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
Izostal S.A.	Tak	Nie	MSSF	Bez zastrzeżeń
PBG S.A. w restrukturyzacji	Tak	Nie	MSSF	Odmowa wydania opinii
Unified Factory S.A.	Tak	Nie	MSSF	Negatywna
Open Finance S.A.	Tak	Nie	MSSF	Opinia z objaśnieniami

Źródło: opracowanie własne.

Badanie sprawozdań finansowych przeprowadziły firmy audytorskie: BDO Sp. z o.o., PWC Sp. z o.o. Sp. k., YHY ECA Sp. z o.o., Deloitte ADVISORY Sp. z o.o., Ernst & Young Audyt Polska Sp. z o.o., Sp. k., KPMG Audyt Sp. z o.o., Sp. k., REVISION Audyt – Księgowość – Podatki Sp. k., WBS Audyt Sp. z o.o., Grant Thornton Polska Sp. z o.o., Sp. k.

Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego zawiera dwie grupy informacji:

- formalne dotyczące przedmiotu i podmiotu badania, zakresu badania oraz podmiotu badającego sprawozdanie finansowe,
- opiniujące umożliwiające ocenę rzetelności sprawozdania finansowego.

Badana grupa obejmuje 18 podmiotów, wśród których 15 jednostek uzyskało opinię bez zastrzeżeń. W pierwszym etapie prac badawczych ocenie zostaną poddane sprawozdania z badania sprawozdań finansowych, co do których biegły rewident wyraził opinię bez zastrzeżeń. W drugim etapie badaniu poddane będą sprawozdania z badania trzech jednostek, co do których biegły wyraził zmodyfikowaną opinię lub odmówił wydania opinii.

Pomimo tego, że 15 podmiotów (wymienionych w tabeli 4.5) otrzymało opinię bez zastrzeżeń, sprawozdania z badania różniła szczegółowość zawartych

w nich informacji. Posiadały one jednak jednorodną strukturę. Podmioty te używały potwierdzenie o:

- rzetelności i jasności obrazu sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego,
- zgodności z przyjętą polityką rachunkowości i obowiązującymi przepisami prawa, statutu lub umowy,
- zgodności sprawozdania finansowego z działalności z przepisami prawa i informacjami zawartymi w sprawozdaniu finansowym.

W żadnym z weryfikowanych sprawozdań finansowych nie stwierdzono istotnych zniekształceń, które negatywnie wpłynęłyby na jakość prezentowanych informacji. Zgodnie ze strukturą sprawozdania z badania biegły wskazał zakres obowiązków informacyjnych ciążących na badanych podmiotach, a dotyczących stosowania ładu korporacyjnego i publikowania informacji niefinansowych. Informacje niefinansowe prezentowane są jako wyodrębniona część sprawozdania z działalności lub w postaci odrębnego sprawozdania, niemniej w każdym przypadku biegły rewident nie wykonywał żadnych prac atestacyjnych dotyczących oświadczenia na temat informacji niefinansowych i nie wyrazili jakiegokolwiek zapewnienia na jego temat (tabela 4.6).

W sprawozdaniu z badania zawarto również stwierdzenie, że zakres badania nie obejmuje zapewnienia co do przyszłej rentowności badanej jednostki ani efektywności lub skuteczności prowadzenia spraw jednostki przez jej zarząd bądź inny organ zarządzający obecnie lub w przyszłości.

W jednym z analizowanych przypadków wskazano sprawę, na którą zwrócono uwagę podczas badania, a która nie spowodowała wydania opinii z zastrzeżeniami. W sprawozdaniu z badania raportu FFiL Śnieżka S.A. biegły rewident w objaśnieniach ze zwróceniem uwagi zaznaczył, że zgodnie z przepisami skonsolidowane sprawozdanie finansowe należy sporządzić w formie XHTML. Zarząd jednostki odstąpił od spełnienia tego wymogu, a uzasadnienie opisano w nocie do skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Opinia biegłego nie była zmodyfikowana w odniesieniu do tej sprawy. Natomiast w przypadku Unimot S.A. w sprawozdaniu na temat innych wymogów prawa i regulacji biegły odniósł się do obowiązku ujawnienia przez podmiot informacji regulacyjnej zgodnie z artykułem 44 Ustawy Prawo energetyczne [2022]. Obowiązkiem biegłego było wydanie opinii na ten temat.

W ośmiu z omawianych 15 przypadków biegli rewidentzi ujawnili w innych elementach sprawozdania z badania informację o usłudze atestacyjnej w zakresie sprawdzenia zgodności skonsolidowanego sprawozdania finansowego sporządzonego w jednolitym elektronicznym formacie raportowania z wymogami rozporządzenia określającego standardy takiego formatu raportowania.

Tabela 4.6. Elementy sprawozdania z badania sprawozdań finansowych badanych podmiotów, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń

Inne elementy, które biegły rewident uzna za konieczne	14			X		
Informacje o oświadczeniu na temat informacji niefinansowych	13	X	X			X
Stwierdzenie, że zakres badania nie obejmuje zapewnienia co do przyszłej rentowności i efektywności badanej jednostki	12	X	X	X		X
Oświadczenie rewidenta o tym, czy stwierdzono istotne niepewności kwestionujące zasadę kontynuacji działalności	11					
Objaśnienia dotyczące ujawnianych spraw, które nie powodują wydania opinii z zastrzeżeniami	10					
Opinia o stosowaniu ładu korporacyjnego	9	X	X	X		X
Oświadczenie o tym, czy podczas badania stwierdzono istotne zniekształcenia w sprawozdaniu z działalności	8					
Opinia o prawidłowości sprawozdania z działalności	7	X	X	X		X
Opinia o tym, czy sprawozdanie sporządzono na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg oraz czy jest zgodne co do treści z przepisami	6	X	X	X		
Opinia biegłego rewidenta o rzetelności i jasności sprawozdania	5	X	X	X		X
Zasady rachunkowości i sprawozdawczości	4	X	X	X		X
Dane jednostki i zakres badania – roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe	3	X	X	X		X
Dane firmy audytorskiej i biegłego rewidenta na dzień bilansowy	2	X	X	X		X
Nazwa spółki	1	Boryszew S.A.	Azoty S.A.	JSW S.A.	KGHM	Polska Miedź S.A.

cd. tabeli 4.6

<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
PCC Rokita S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Enea S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Lotos S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
PKN ORLEN S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Tauron Polska Energia S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Unimot S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Mostostal Warszawa S.A.	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X
Budimex S.A.	X	X	X	X		X		X			X	X	X
POZBUD T&R S.A.	X	X	X	X		X		X			X	X	
FFiL Śnieżka S.A.	X	X	X	X		X		X	X		X	X	
Izostal S.A.	X	X	X	X		X		X			X	X	

Źródło: opracowanie własne.

Pomimo tego, że zadaniem biegłego nie jest ocena efektywności funkcjonowania badanej jednostki, to informacje ujęte w sprawozdaniu z badania mogą być istotne dla oceny jej sytuacji ekonomicznej. W raportach podkreślano dążenie do zrozumienia badanej jednostki i jej otoczenia, mające znaczenie dla oceny zasadności przyjętych przez zarząd rozwiązań szczegółowych, w tym szacunków wartości. Szczegółowość ujawnianych informacji różniła się w poszczególnych sprawozdaniach, najbardziej rozbudowane (sporządzane przez PWC) zawierały informacje o poziomie istotności, jaki został przyjęty, a który był ustalany indywidualnie, z uwzględnieniem specyfiki badanej firmy.

Przyjęcie określonego progu istotności rzutuje na zakres badania, decyduje o zakwalifikowaniu błędu (lub błędów) do grupy istotnych, powodujących zniekształcenia i mogących wpłynąć na decyzje użytkowników sprawozdań. Biegły rewident musi zachować zawodowy sceptycyzm w kwestiach związanych z szacunkami wartości godziwej, utraty wartości, rezerw, przepływów pieniężnych. Są to kluczowe obszary badania i dotyczą tych aspektów działalności badanych podmiotów, które są podatne na istotne zniekształcenia lub specyficzne dla danego podmiotu (tabela 4.7).

Tabela 4.7. Kluczowe obszary badania^{a)} skonsolidowanych sprawozdań finansowych podmiotów, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń

Grupa kapitałowa / Podmiot uprawniony do badania	Kluczowe obszary badania	Zakres procedur badania
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Boryszew S.A. [BDO, b.r.] / BDO Sp. z o.o.	Rezerwy na ryzyko podatkowe oraz zobowiązania warunkowe związane z prowadzonymi postępowaniami kontrolnymi w zakresie prawidłowości rozliczeń z tytułu VAT w wybranych spółkach Grupy	<ul style="list-style-type: none"> • ocena sytuacji związanej z toczącymi się kontrolami podatkowymi i ryzyka negatywnego ich zakończenia, • sprawdzenie poprawności kalkulacji rezerw na zobowiązania podatkowe, • weryfikacja poprawności i kompletności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym
	Analiza utraty wartości firmy i rzeczowego majątku trwałego	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zgodności polityki rachunkowości z MSSF, • ocena przesłanek utraty wartości i zasad szacowania odpisów z tytułu trwałej utraty wartości, • ocena analizy wpływu COVID-19 oraz zdarzeń po dniu bilansowym na ostrożną wycenę, • ocena adekwatności ujawnień w zakresie testów na utratę wartości pod kątem wymogów MSR 36 oraz MSR 1

cd. tabeli 4.7

1	2	3
Azoty S.A. [Grupa Azoty Tarnów, b.r.] / BDO Sp. z o.o.	<p>Analiza utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i wartości firmy</p> <p>Wycena praw oraz zobowiązań wynikających z umowy akcjonariuszy (projekt Polimery Police)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zgodności polityki rachunkowości z MSSF, • ocena zasadności i poprawności szacunków utraty wartości aktywów, • ocena analizy wpływu COVID-19 oraz zdarzeń po dniu bilansowym na ostrożną wycenę, • ocena adekwatności ujawnień pod kątem wymogów MSR 36 i MSR 1 <p>Weryfikacja poprawności zakwalifikowania umów do instrumentów finansowych, szacunków i osądów kierownictwa co do ujawnionych wartości w sprawozdaniu finansowym</p>
JSW S.A. [Jastrzębska Spółka Węglowa, b.r.] / PWC Sp. z o.o., Sp. k.	<p>Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych – test na utratę wartości dla kopalni Jastrzębie-Bzie na dzień 30 czerwca 2020 roku skutkowałam ujęciem odpisu aktualizującego w skonsolidowanym sprawozdaniu</p> <p>Wpływ pandemii COVID-19 na założenie kontynuacji działalności</p> <p>Wycena i kompletność rezerw na koszty likwidacji zakładów górniczych, szkody górnicze i inne^{b)}</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena przesłanek utraty wartości, • krytyczna ocena założeń przyjętych przy ustalaniu wartości odzyskiwalnej ośrodka wypracowującego środki pieniężne, • ocena prawidłowości i kompletności ujawnień w zakresie odpisów z tytułu utraty wartości <ul style="list-style-type: none"> • analiza prognoz makroekonomicznych, • analiza zawartych umów finansowania zewnętrznego, • ocena prawidłowości i adekwatności ujawnienia podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego przy założeniu kontynuacji działalności <ul style="list-style-type: none"> • ocena procesu szacowania rezerwy na koszty likwidacji zakładów górniczych, stwierdzonych szkód i szacowanych odszkodowań
KGHM Miedź S.A. [KGHM Polska Miedź, b.r.] / PWC Sp. z o.o., Sp. k. ^{c)}	<p>Rozpoznawanie przychodów z umów z klientami</p> <p>Wycena aktywów finansowych z tytułu pożyczek udzielonych wspólnemu przedsięwzięciu Sierra Gorda SCM</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena systemu kontroli wewnętrznej, • ocena prawidłowości ujęcia w księgach, poprawności i kompletności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym dotyczących przychodów z umów z klientami <p>Ocena prawidłowości wyceny udzielonych pożyczek zgodnie z MSSF oraz szacunków oczekiwanych strat kredytowych, poprawności matematycznej i metodologicznej modelu wyceny utraty wartości udzielonych pożyczek</p>

cd. tabeli 4.7

1	2	3
	<p>Ocena odzyskiwalności aktywów trwałych KGHM International Ltd. i krajowych jednostek zależnych oraz inwestycji we wspólne przedsięwzięcie Sierra Gorda SCM</p> <p>Wycena instrumentów pochodnych do wartości godziwej oraz rachunkowość zabezpieczeń</p>	<p>Ocena procesu identyfikacji przesłanek utraty wartości i zgodności testów na utratę wartości z MSSF, założeń i osądów przyjętych przy ustalaniu wartości odzyskiwalnej poszczególnych ośrodków współpracujących środki pieniężne poddanych testom na utratę wartości</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocena zgodności polityki rachunkowości w zakresie początkowego ujęcia i wyceny instrumentów pochodnych z MSSF, • weryfikacja kluczowych parametrów wybranych instrumentów pochodnych w porównaniu do niezależnych wycen
<p>PCC Rokita S.A. [PCC Rokita, b.r.] / YHY ECA Sp. z o.o.</p>	<p>Wycena rzeczowych aktywów trwałych</p> <p>Zobowiązania z tytułu wyemitowanych obligacji, kredytów i pożyczek^{d)}</p>	<ul style="list-style-type: none"> • weryfikacja systemu kontroli wewnętrznej w zakresie środków trwałych, • ocena zasad amortyzacji, wyceny, wyceny środków trwałych w budowie, analiza testów na utratę wartości i zasad szacowania odpisów z tytułu utraty wartości, klasyfikacji i prezentacji sprawozdawczej <p>Weryfikacja prospektów emisyjnych oraz ostatecznych warunków emisji obligacji, zasad naliczania i spłaty odsetek, analiza umów kredytowych i pożyczkowych oraz kowenantów kredytowych</p>
<p>Enea S.A.^{e)} [Enea, b.r.] / PWC Sp. z o.o., Sp. k.</p>	<p>Utrata wartości aktywów trwałych^{f)}</p> <p>Utrata wartości udziałów w jednostkach spółk kontrolowanych</p> <p>Roszczenia z tytułu bezumownego korzystania z gruntów</p>	<p>Ocena przesłanek utraty wartości, zasad szacowania odpisów z tytułu utraty i matematyczna ich poprawność oraz ich ujęcia w księgach rachunkowych i prezentacji w sprawozdaniu</p> <p>Analiza wyników finansowych spółek spółk kontrolowanych i ocena poprawności dokonanych odpisów</p> <p>Analiza dokumentacji prawniczej i ocena poprawności utworzonej rezerwy na roszczenia niezgłoszone do Enea S.A.</p>
<p>Lotos S.A. [Lotos, b.r.] / Deloitte ADVISORY Sp. z o.o.</p>	<p>Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych</p>	<p>Ocena przesłanek utraty wartości i poprawności szacowania odpisów, w tym parametrów cząstkowych szacunków, ich zgodności z MSSF oraz prawidłowości ujęcia w księgach rachunkowych i kompletności ujawnień w sprawozdaniu finansowym [KGHM Polska Miedz, b.r.]</p>

cd. tabeli 4.7

1	2	3
<p>PKN ORLEN S.A. [PKN ORLEN, b.r.] / Deloitte ADVISORY Sp. z o.o.</p>	<p>Odzyskiwalność wartości księgowej aktywów trwałych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zasad i założeń szacowania utraty wartości aktywów trwałych wraz z uwzględnieniem długookresowych prognoz i założeń makroekonomicznych rzutujących na ustalenie przyszłych oczekiwanych przepływów pieniężnych, • analiza metodyki sposobu wyliczenia stóp dyskontowych i poprawności ich kalkulacji, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w zakresie utraty wartości w sprawozdaniu skonsolidowanym
	<p>Rozliczenie transakcji nabycia akcji Grupy Energa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analiza modeli wyceny co do adekwatności i zgodności z MSSF wraz z oceną kompletności i zasadności kluczowych założeń biznesowych i operacyjnych przyjętych do tych modeli, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w zakresie rozliczenia transakcji i powstania zysku w sprawozdaniu skonsolidowanym
	<p>Prawidłowość ujęcia przychodów ze sprzedaży petrochemicznej oraz sprzedaży energii elektrycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przegląd najważniejszych umów oraz ocena prawidłowości ujmowania przychodów, • kontrola systemu informatycznego i kontroli automatycznych, • analiza transakcji nietypowych i korekt przychodów po dniu bilansowym, • weryfikacja przyjętych szacunków przychodów ze sprzedaży energii oraz ocena prawidłowości i kompletności ujawnień w zakresie przychodów ze sprzedaży w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym
<p>Tauron Polska Energia S.A. [Tauron Polska Energia, b.r.] / Ernst & Young Audyt Polska Sp. z o.o., Sp. k.</p>	<p>Utrata wartości aktywów^{g)}</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analiza przesłanek utraty wartości, ocena założeń i szacunków wartości odzyskiwalnej aktywów (również zgodności z MSSF 9), • ocena poprawności i kompletności ujęcia skutków wyceny w księgach rachunkowych i ujawnień w sprawozdaniu finansowym i ich zgodności z MSR 36 i MSSF 7
	<p>Sprawy sądowe i zobowiązania warunkowe</p>	<p>Analiza dokumentacji dotyczącej roszczeń i spraw sądowych, weryfikacja stanu prawnego i faktycznego, wycena roszczeń i spraw sądowych</p>

cd. tabeli 4.7

1	2	3
	Działalność zaniechana i aktywa przeznaczone do sprzedaży	<ul style="list-style-type: none"> • analiza polityki rachunkowości w zakresie zasad zaklasyfikowania, szacunków wartości aktywów przeznaczonych do sprzedaży oraz prezentacji działalności zaniechanej zgodnie z MSSF 5 wraz z oceną adekwatności przyjętych rozwiązań i kompletności ujawnień, • ocena wpływu zdarzeń następujących po dniu bilansowym na skonsolidowane sprawozdanie finansowe
Unimot S.A. [PWC 3, b.r.] / PWC Sp. z o.o., Sp. k. ^{h)}	Ryzyko oszustwa w procesie ujmowania przychodów	<ul style="list-style-type: none"> • ocena systemu kontroli wewnętrznej w procesie sprzedaży, • analiza polityki rachunkowości dotyczącej ujmowania przychodów ze sprzedaży, • analiza dokumentacji i poprawności ujęcia w księgach oraz prezentacji przychodów i kosztów sprzedaży towarów i materiałów
	Wycena i istnienie zapasów (stanowiły one 22% sumy bilansowej)	<ul style="list-style-type: none"> • ocena systemu kontroli wewnętrznej, • niezależne potwierdzenie salda zapasu na dzień bilansowy, • sprawdzenie wyceny wybranych pozycji zapasów towarów wraz z oceną założeń i szacunków utraty wartości, • ocena kompletności i rzetelności ujawnień
Mostostal Warszawa S.A. [Mostostal Warszawa, b.r.] / KPMG Audyt Sp. z o.o., Sp. k.	Ujęcie księgowe przychodów z umów o usługę budowlaną ⁱ⁾	Ocena poprawności i kompletności szacunków wartości roszczeń z umów ujętych w przychodach, ujętych aktywów oraz zobowiązań z tytułu realizacji kontraktów budowlanych, zobowiązań warunkowych oraz prawidłowości ich ujawnień
Budimex S.A. [EY, b.r.] / Ernst & Young Audyt Polska Sp. z o.o., Sp. k.	Ujmowanie przychodów oraz rezerw na straty na kontraktach budowlanych ^{j)}	<ul style="list-style-type: none"> • ocena polityki rachunkowości w zakresie rozpoznawania i prezentacji przychodów ze sprzedaży zgodnie z MSSF 15: Przychody z umów z klientami i ujmowania kosztów z nimi związanych, • ocena systemu kontroli wewnętrznej
	Ujmowanie przychodów ze sprzedaży w segmencie mieszkaniowym	<ul style="list-style-type: none"> • testy wiarygodności przychodów ze sprzedaży, poprawności kompletności ich ujęcia, • ocena zakresu oraz adekwatności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym dotyczących przychodów ze sprzedaży w segmencie mieszkaniowym

cd. tabeli 4.7

1	2	3
POZBUD T&R S.A. [Compreum, b.r.] / UHY ECA Audyt Sp. z o.o., Sp. k.	Analiza ryzyka płynności w kontekście oceny zdolności do kontynuacji działalności	Analiza płynności i zadłużenia, struktury zadłużenia, w tym umów kredytowych i ich wpływu na założenie kontynuacji działalności
	Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych	Ocena zasad identyfikacji przesłanek utraty wartości i metod szacowania odpisów, kontrola ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym dotyczących rzeczowych aktywów trwałych i utraty wartości tych aktywów
	Ryzyko utraty wartości firmy powstałej w wyniku połączenia	Analiza i ocena testu na utratę wartości firmy, zasad szacowania zdyskontowanych przepływów pieniężnych, ujęcia w księgach wyników testów na utratę wartości i adekwatności ujawnień do MSR 36
	Przychody z umów z klientami (dotyczące długoterminowych kontraktów budowlanych)	<ul style="list-style-type: none"> ocena przyjętej polityki rachunkowości w zakresie rozpoznawania przychodów z kontraktów budowlanych, analiza umów i aneksów do nich, weryfikacja kosztów realizacji kontraktów i poprawności ich ujęcia w księgach rachunkowych
FFiL Śnieżka S.A. [PWC 1, b.r.] / PWC Sp. z o.o., Sp. k.	Ryzyko oszustwa w procesie ujmowania przychodów ^{k)}	<ul style="list-style-type: none"> analiza systemu kontroli wewnętrznej, test zgodności wystawionych faktur z rozchodem zapasów, analiza polityki rachunkowości i zasad rozpoznawania przychodów, analiza kluczowych umów, ocena kompletności ujęcia i ocena ujawnień w sprawozdaniu finansowym
Izostal S.A. [Izostal, b.r.] / REVISION Audyt – Księgowość – Podatki Sp. k.	Poprawność wyceny i prezentacji należności z tytułu dostaw i usług	<ul style="list-style-type: none"> potwierdzenie sald, analiza struktury wiekowej należności, kontrola prawidłowości wyceny, kompletności i ujęcia należności
	Zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności	<ul style="list-style-type: none"> omówienie z kierownictwem perspektyw rozwoju na kolejny rok, analiza wpływu COVID-19 na wyniki działalności
	Zgodność skonsolidowanego sprawozdania finansowego ze standardami elektronicznego formatu raportowania	Ocena kompletności i poprawności raportów i zgodności ze standardami dotyczącymi elektronicznego formatu raportowania

a) Istotność ogólna, przyjęta do badania, została określona na poziomie 80,8 mln zł, co stanowi 1% kosztów operacyjnych. Przeprowadzono badanie jednostki dominującej i trzech największych spółek zależnych, zakres badania objął 94% przychodów grupy oraz 97% wartości absolutnej jej wyniku finansowego przed dokonaniem włączeń konsolidacyjnych [PWC 2, b.r.].

- b) Na dzień bilansowy Grupa JWS S.A. wykazała w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym rezerwy na koszty likwidacji zakładów górniczych w kwocie 730,4 mln zł oraz koszty usunięcia szkód górniczych i inne sprawy środowiskowe w kwocie 467,8 mln zł [Jastrzębska Spółka Węglowa, b.r.].
- c) W KGHM Miedź S.A. istotność ogólną, przyjętą do badania, ustalono na poziomie 182,7 mln zł (4,5% średniej arytmetycznej zysku przed opodatkowaniem z trzech ostatnich lat obrotowych, skorygowanego o kwotę podatku od wydobycia niektórych kopalin ujmowanego przez Spółkę). Zakres badania pokrył 97% przychodów Grupy oraz 82% sumy aktywów wszystkich skonsolidowanych spółek Grupy przed dokonaniem korekt konsolidacyjnych [KGHM Polska Miedź, b.r.].
- d) W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupa PCC Rokita S.A. wykazuje wartość zobowiązań z tytułu obligacji, kredytów i pożyczek na 750 103 tys. zł (36,4% skonsolidowanej sumy bilansowej na dzień 31 grudnia 2020 roku) [PCC Rokita, b.r.].
- e) W Enea S.A. istotność ogólna, przyjęta do badania, została określona na poziomie 83 mln zł, co stanowi 2,5% miernika zysku EBITDA. Zakres badania pokrył 95% przychodów Grupy oraz 99% wartości absolutnej jej wyniku finansowego wszystkich skonsolidowanych spółek Grupy przed dokonaniem korekt konsolidacyjnych [Enea, b.r.].
- f) W Enea S.A. wartość bilansowa ośrodków wypracowujących środki pieniężne, objętych testem na utratę wartości na dzień 31 grudnia 2020 roku, wynosiła 12 798 mln zł (43% sumy aktywów Grupy) i obejmowała rzeczowe aktywa trwałe oraz kapitał obrotowy netto przypisany do danych ośrodków. W wyniku przeprowadzonych testów na utratę wartości w 2020 roku utworzono odpisy z tytułu utraty wartości niefinansowych aktywów trwałych na kwotę 3 404 mln zł [Enea, b.r.].
- g) Na dzień 31 grudnia 2020 roku Grupa Tauron Polska Energia S.A. w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wykazała w ramach istotnych pozycji aktywów:
- rzeczowe aktywa trwałe o wartości bilansowej 27 927 mln zł,
 - prawa do użytkowania aktywów o wartości bilansowej 1 739 mln zł,
 - wartość firmy o wartości bilansowej 26 mln zł,
 - pozostałe aktywa niematerialne o wartości bilansowej 549 mln zł,
 - udziały i akcje we wspólnych przedsięwzięciach o wartości bilansowej 587 mln zł,
 - pożyczki udzielone na wspólne przedsięwzięcia o wartości bilansowej 99 mln zł,
- co stanowi łącznie około 78% sumy bilansowej Grupy [Tauron Polska Energia, b.r.].
- h) W Unimot S.A. istotność ogólna, przyjęta do badania, została określona na poziomie 23,3 mln zł, co stanowi 0,5% przychodów ze sprzedaży [PWC 3, b.r.].
- i) W Mostostal Warszawa S.A. zastosowana metoda stopnia zaawansowania wymaga osądów i oszacowań, w tym stopnia realizacji prac, szacunku całkowitych przychodów i całkowitych kosztów umowy. Wiąże się z tym konieczność oszacowania wartości całkowitych przychodów i kosztów oraz ujęcia oczekiwanej straty jako koszt [Mostostal Warszawa, b.r.].
- l) W Budimex S.A., w przypadku umów na świadczenie usługi budowlanej, przychody ujmowane są na podstawie fizycznego obmiaru wykonanych prac lub według stopnia zaawansowania udziału kosztów poniesionych w całkowitych planowanych kosztach. Szacowane są budżety całościowe takich kontraktów, uwzględniające koszty niezbędne do zakończenia zlecenia, i ustalany jest całkowity wynik na kontrakcie, od uzyskanego wyniku rozpoznawanie lub rozwiązanie rezerwy na stratę na kontrakcie. W związku z techniczną złożonością oraz skalą realizowanych projektów występuje ryzyko dokonania błędnego fizycznego pomiaru wykonanych prac [EY, b.r.].
- k) W FFiL Śnieżka S.A. istotność ogólna, przyjęta do badania, została określona na poziomie 5200 zł, co stanowi 5% zysku brutto. W badaniu rozważono pozycje dotyczące znaczących szacunków księgowych, które wymagały przyjęcia założeń oraz rozważenia wystąpienia przyszłych i niepewnych zdarzeń, a także odniesiono się do ryzyka obejścia przez zarząd kontroli wewnętrznej, które mogłyby stanowić ryzyko istotnego zniekształcenia spowodowanego oszustwem [PWC 1, b.r.].

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy kluczowych obszarów badania wynika, że biegli zwracali uwagę na:

- funkcjonowanie systemu kontroli wewnętrznej, którego poprawność stanowi wstępną gwarancję rzetelności informacji,
- adekwatność przyjętych rozwiązań do rzeczywistego przebiegu zdarzeń i procesów,
- dopasowanie polityki rachunkowości do specyfiki działalności firmy,
- zgodność przyjętych rozwiązań z regulacjami prawa, statutem lub umową.

W zależności od istotności danej pozycji w sprawozdaniu finansowym oraz zidentyfikowanego ryzyka istotnego zniekształcenia wyłoniono kluczowe obszary badania, porównywalne dla branż działalności przedsiębiorstw (tabela 4.8).

Tabela 4.8. Kluczowe obszary badania w podziale na branże badanych podmiotów notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń

Kluczowe sprawy badania	Zakres prac, procedury badania
1	2
Chemia i surowce	
Analiza utraty wartości firmy i rzeczowych aktywów trwałych	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie i ocena procesu identyfikacji przesłanek wystąpienia utraty wartości aktywów lub zmniejszenia uprzednio ujętego odpisu, • zrozumienie i ocena prawidłowości zastosowanych metod przeprowadzenia testów na utratę wartości zgodnie z odpowiednimi standardami sprawozdawczości finansowej, • zrozumienie i ocena zasad ustalania ośrodków wypracowujących środki pieniężne, • krytyczna ocena założeń i osądów przyjętych przy ustalaniu wartości odzyskiwalnej poszczególnych ośrodków wypracowujących środki pieniężne, poddanych testom na utratę wartości, • ocena poprawności przeprowadzonej analizy wrażliwości przyjętych założeń na wynik oceny utraty wartości, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w zakresie testów na utratę wartości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym
Wycena rzeczowych aktywów trwałych	<ul style="list-style-type: none"> • weryfikacja systemu kontroli wewnętrznej w zakresie środków trwałych, • ocena poprawności doboru metod i stawek amortyzacji, weryfikacyjne sprawdzenie stosowanych stawek, • weryfikacja istotnych zmian w środkach trwałych na podstawie dokumentacji, • ocena poprawności kwalifikowania kosztów środków trwałych w budowie, weryfikacja wyjaśnień dotyczących rozpoczętych projektów inwestycyjnych i przyszłych korzyści ekonomicznych, jakie mają się z nimi wiązać, • ocena poprawności i kompletności ujawnień oraz zgodności prezentacji w sprawozdaniu finansowym z wymogami MSSF
Rozpoznawanie przychodów z klientami	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie systemu kontroli wewnętrznej oraz analiza zasad przyjętych w zakresie ujmowania przychodów z umów z klientami, • analiza warunków zawartych w istotnych kontraktach sprzedaży, • przeprowadzenie, na wybranej próbie, testów efektywności danych elementów systemu kontroli wewnętrznych, istotnych dla ustalenia prawidłowego momentu ujęcia przychodu oraz prawidłowej wartości przychodów z umów z klientami,

cd. tabeli 4.8

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> • analiza trendów rozpoznawanych przychodów z umów, wyjaśnienie nietypowych zdarzeń oraz transakcji jednorazowych, • przeprowadzenie testów detalicznych na wybranej próbie, przy doborze której zastosowano kryteria ilościowe i jakościowe, polegających między innymi na uzgodnieniu zastosowanych stawek cenowych i ilości na wystawionych fakturach sprzedaży do umów z klientami, dokumentów dostawy i płatności, • potwierdzenie wybranych transakcji sprzedażowych z kontrahentami, • weryfikacja, na wybranej próbie, prawidłowości ujęcia sprzedaży, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym dotyczących przychodów z umów
Wycena i kompletność rezerw, w tym na ryzyko podatkowe, zobowiązania warunkowe związane z toczącymi się postępowaniami kontrolnymi	<ul style="list-style-type: none"> • ocena sytuacji toczących się spraw, • analiza dokumentacji z udziałem prawników, • krytyczna analiza oceny prawdopodobieństwa niekorzystnego rozstrzygnięcia sporów, • sprawdzenie poprawności kalkulacji rezerw, • weryfikacja poprawności i kompletności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym
Wycena instrumentów finansowych, w tym zobowiązań o charakterze zobowiązań finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zgodności polityki rachunkowości w zakresie klasyfikacji, początkowego ujęcia i wyceny instrumentów finansowych z MSSF, • zrozumienie i ocena procesu wyceny instrumentów pochodnych, w tym przyjętej metodologii oraz źródeł pozyskania danych rynkowych i nieobserwowalnych parametrów, • weryfikacja prospektów emisyjnych, analiza zasad naliczania odsetek i ich spłaty, analiza umów kredytowych, • analiza treści i założeń umów pożyczek udzielonych na sfinansowanie wspólnego przedsięwzięcia, • weryfikacja kluczowych parametrów wybranych instrumentów pochodnych w porównaniu z niezależną wyceną, • weryfikacja zawartych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym ujawnień pod kątem spełnienia wymogów standardów
Kontynuacja działalności, w tym wpływ pandemii COVID-19 na założenie kontynuacji działalności	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie i krytyczna ocena analizy wpływu pandemii COVID-19 na generowane wyniki oraz na płynność finansową, • analiza zawartych umów finansowania zewnętrznego, • ocena prawidłowości i adekwatności ujawnienia podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego przy założeniu kontynuacji działalności oraz braku znaczącej niepewności co do zdolności grupy do kontynuacji działalności
Paliwa i energia	
Utrata wartości aktywów trwałych	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie środowiska kontroli wewnętrznej w zakresie procesu oszacowania podstawy do ujęcia utraty wartości aktywów trwałych w segmentach, dla których zidentyfikowano przesłanki z tytułu utraty wartości,

cd. tabeli 4.8

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> • analiza ciągłości stosowania przyjętych osądów w odniesieniu do grupowania składników aktywów w ośrodki generujące przepływy pieniężne, • krytyczna ocena przyjętych kluczowych założeń i szacunków uwzględniających specyfikę działalności poszczególnych segmentów co do wyliczenia przyszłych oczekiwanych przepływów pieniężnych (przy wsparciu ekspertów wewnętrznych do spraw wycen), • ocena kompletności i poprawności ujęcia skutków wyceny w sprawozdaniu finansowym i zgodności z MSSF
<p>Działalność zaniechana i aktywa przeznaczone do sprzedaży</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analiza polityki rachunkowości w zakresie zaklasyfikowania aktywów trwałych jako aktywa przeznaczone do sprzedaży oraz prezentacji działalności zaniechanej zgodnie z MSSF 5, • analiza związanych istotnych osądów oraz szacunków, w szczególności w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> ○ identyfikacji umów oraz transakcji mogących podlegać ujęciu zgodnie z MSSF 5, ○ ustalenia metod wyceny do wartości godziwej, • zrozumienie procesu oraz środowiska kontrolnego w zakresie ujęcia księgowego zdarzeń spełniających wymogi MSSF 5, • analiza wyceny wartości godziwej grupy do zbycia, • analiza oraz ocena adekwatności i kompletności ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym w odniesieniu do wytycznych zawartych w MSSF 5
<p>Przychody ze sprzedaży</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie środowiska kontroli wewnętrznej w zakresie rozpoznawania przychodów w prawidłowym okresie, • przegląd najważniejszych umów oraz prawidłowość zastosowanych zasad ujmowania przychodu, • weryfikacja na wybranej losowo próbie transakcji odrębnie dla każdego strumienia przychodów i niezależna ocena prawidłowości ujęcia przychodów na podstawie dokumentów źródłowych, • analiza transakcji nietypowych i korekt przychodów po dniu bilansowym, • weryfikacja przyjętych szacunków co do wartości przychodów ze sprzedaży energii, • ocena prawidłowości i kompletności ujawnień w zakresie przychodów ze sprzedaży w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym grupy
Produkcja przemysłowa i budowlano-montażowa^{a)}	
<p>Przychody ze sprzedaży</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie środowiska kontroli wewnętrznej odnoszącej się do procesu ujęcia i wyceny przychodów i kosztów, • ocena polityki rachunkowości w zakresie rozpoznawania i prezentacji przychodów ze sprzedaży,

cd. tabeli 4.8

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> • weryfikacja stopnia zaawansowania prac, • weryfikacja budżetów dla kontraktów, • zapoznanie się z warunkami zawieranych umów, • weryfikacja wybranych sald należności, • ocena ryzyka nieprawidłowego zastosowania metody rozliczania kontraktów i łączących się z tym szacunków, • ocena istotnych założeń i szacunków przyjętych przez spółkę w odniesieniu do przychodów i kosztów, • ocena ujęcia ewentualnych strat z tytułu wyceny kontraktów i poprawności tworzonych rezerw, • ocena adekwatności prezentacji i ujawnień zgodnie z MSSF
<p>Analiza utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zgodności polityki rachunkowości w zakresie wyceny, • ocena zrozumienia i identyfikacji przesłanek utraty wartości, • ocena identyfikacji środków wypracowujących przepływy pieniężne, • ocena i analiza testu na utratę wartości, • porównanie kluczowych zmiennych i założeń przyjętych do szacowania wartości odzyskiwalnej ze wskaźnikami rynkowymi, • analiza sposobu ustalania stóp dyskontowych, zasadności przyjęcia określonych założeń makroekonomicznych, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w sprawozdaniu
<p>Założenie kontynuacji działalności, w tym wpływ pandemii COVID-19 na założenie kontynuacji działalności</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena racjonalności prognoz przyjętych założeń oraz możliwości ich realizacji, • analiza prognoz makroekonomicznych, • zrozumienie i krytyczna ocena analizy wpływu pandemii COVID-19 na generowane wyniki oraz na płynność finansową, • analiza zawartych umów finansowania zewnętrznego, • ocena prawidłowości i adekwatności ujawnienia podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego przy założeniu kontynuacji działalności oraz braku znaczącej niepewności co do zdolności grupy do kontynuacji działalności

a) W badaniach dotyczących weryfikacji kluczowych spraw badania oraz procedur weryfikacyjnych ujawnianych przez biegłych rewidentów, przeprowadzonych w 2018 roku na 38 spółkach branży budowlanej notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, wyłoniono 5 najczęściej raportowanych kluczowych spraw. Były to ujawnienia dotyczące przychodów ze sprzedaży (33), roszczeń, spraw spornych, zobowiązań warunkowych (7), zapasów (7), utraty wartości aktywów trwałych (14), kontynuacji działalności (w tym ryzyko utraty płynności; 7) [Natkaniec, 2020, s. 107].

Źródło: opracowanie własne.

Opinia z badania uzasadniona jest wynikami przeprowadzonych prac, które w formie syntetycznej wskazane są w kluczowych obszarach badania wraz z opisem zakresu jego procedur. Uwzględniła ona jakościowy i wartościowy poziom istotności ustalony zgodnie ze standardami badania i zawodowym osądem bie-

głego rewidenta. Procedury badania zaprojektowane dla wykrycia istotnych niekształceń obejmowały:

- potwierdzenie istnienia na dzień bilansowy wykazanych w sprawozdaniu finansowym aktywów i pasywów,
- sprawdzenie stanu i wartości zobowiązań warunkowych, roszczeń spornych, umów kredytowych,
- potwierdzenie w badanym okresie wystąpienia operacji gospodarczych ujętych w sprawozdaniu finansowym,
- weryfikację poprawności wyceny aktywów i pasywów,
- krytyczną analizę założeń i osądów przyjętych przez kierownictwo jednostki co do szacunków wartości, w tym ośrodków wypracowujących przepływy pieniężne, zdyskontowanych przepływów pieniężnych, utraty wartości, budżetów i rezerw, stopnia zaawansowania realizacji kontraktów,
- analizę przyjętych prognoz finansowych poprzez porównanie kluczowych założeń, leżących u podstaw przeprowadzonych testów, do wskaźników rynkowych, do dotychczasowych strumieni przychodów, kosztów, osiągniętej marży i przepływów pieniężnych, w tym ocenę realizacji prognoz historycznych,
- sprawdzenie spójności przyjętych założeń do testów na utratę wartości z innymi założeniami,
- analizę przyjętych założeń makroekonomicznych, w tym zastosowanych stóp dyskonta,
- przeprowadzenie testów wiarygodności dla kontraktów będących w trakcie realizacji na dzień bilansowy,
- weryfikacja matematycznej poprawności dokonanych przez kierownictwo jednostki szacunków,
- ocenę kompletności ujęcia aktywów i pasywów, operacji gospodarczych i innych ujawnianych informacji w sprawozdaniu finansowym oraz poprawności ich prezentacji.

Wycena w wartościach oszacowanych obarczona jest ryzykiem błędu, będącym naturalną konsekwencją liczby i charakteru czynników uwzględnianych w procesie ustalania wartości. Stąd też analizie i ocenie poddawane były podstawy wyboru określonej metody wyceny oraz liczba i znaczenie czynników częściowych. Z tego też powodu analiza przesłanek i rozmiarów utraty wartości aktywów okazała się kluczowym obszarem badanym w każdej branży. Tylko w jednym przypadku (Unimot S.A.) badaniu poddano zapasy. Warto też zwrócić uwagę na ocenę zasadności kontynuacji działalności, która stanowiła obszar badania we wszystkich podmiotach poza branżą paliwowo-energetyczną. W przypadku badanych spółek z tej branży założenie kontynuacji działalności, którego przyjęcie zarząd uzasadnił w sprawozdaniu z działalności, nie stanowiło klu-

czowego elementu badania. Potwierdzając zgodność tego sprawozdania z pozostałymi elementami rocznego raportu, biegły uwiarygodnił przyjęte stanowisko zarządu. W pozostałych podmiotach ocena kontynuacji działalności wraz z wpływem COVID-19 stanowił jeden z obszarów istotnego ryzyka nieprawidłowości. W przypadku branży paliwo-energetycznej wpływ COVID-19 rozpatrywano jedynie jako jeden z czynników mający znaczenie dla szacunków wartości przychodów czy utraty wartości lub oceny płynności finansowej.

Informacja o kluczowych czynnikach badania odzwierciedla najistotniejsze etapy procesu identyfikacji, wyceny, ujawniania oraz prezentacji zdarzeń i zasobów. Biegły rewident, weryfikując prawidłowość i kompletność informacji ujętych w rachunkowości i raportach finansowych, poświadcza (bądź kwestionuje) zgodność sprawozdania zarządu ze stanem rzeczywistym i raportowanymi informacjami. Stąd też w wybranych sprawozdaniach z badania znajdowały się odwołania do określonych punktów sprawozdania zarządu, not, które poświadczały wiarygodność prezentowanych tam informacji. Należy zwrócić uwagę, że roczne sprawozdanie poddawane jest badaniu z uwzględnieniem specyfiki badanej firmy, co powoduje, że biegły musi sprawdzić zasadność przyjętego przez zarząd stanowiska, przeanalizować podstawy i konsekwencje finansowe przyjętego rozwiązania, jego zgodność formalną z przepisami i dopasowanie do sytuacji faktycznej.

Badane spółki uzyskały pozytywną opinię biegłego rewidenta z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego sporządzonego za rok 2020. W opinii biegłego rewidenta wszystkie w sposób rzetelny i jasny prezentowały sytuację ekonomiczną podmiotu, a skonsolidowane sprawozdanie sporządzone było zgodnie z MSSF.

Układ i zasady wyceny poszczególnych pozycji skonsolidowanych sprawozdań finansowych, które uzyskały niezmodyfikowaną opinię biegłego rewidenta, były przedmiotem badania przeprowadzonego przez M. Rówińską-Król' i A. Kuzior. Oceniając użyteczność wymienionych sprawozdań finansowych (tabela 4.1), autorki zauważyły, że:

- 14 z 15 badanych spółek nie prezentowało wprost w ramach kapitału własnego wartości wyniku finansowego roku bieżącego, lecz jako składową pozycję zysków zatrzymanych. Takie rozwiązanie utrudnia analizę sprawozdania finansowego;
- 6 spółek zaliczyło do zysków zatrzymanych inne całkowite dochody (Azoty S.A., JSW S.A., Enea S.A., Lotos S.A., PKN ORLEN S.A., Tauron S.A.), co jest rozwiązaniem merytorycznie niepoprawnym [Kuzior, Rówińska-Król', 2021, s. 84-85].

Przyjęte rozwiązania nie zostały zakwestionowane przez biegłego rewidenta.

Nie tylko sposób prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych budził zastrzeżenia, ale również zakres ujawnianych informacji. Kluczowe znaczenie dla pełnej oceny sprawozdań finansowych mają informacje dodatkowe w postaci not objaśniających, które zapewniają kompletność informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Spośród analizowanych spółek:

- wszystkie zaprezentowały noty objaśniające do sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów oraz sprawozdania z sytuacji finansowej,
- 5 przygotowało noty do wszystkich elementów rocznego sprawozdania,
- 7 nie ujęło not do zestawienia zmian w kapitale własnym,
- 3 nie zamieściły not do zestawienia zmian w kapitale własnym i do rachunku przepływów pieniężnych.

W sprawozdaniu z badania wszystkie podmioty uzyskały opinię o zgodności sprawozdania finansowego z obowiązującymi przepisami prawa.

Można zauważyć, że spółki ujawniały informacje z różną szczegółowością, co rzutowało na możliwość analizy i interpretacji danych sprawozdawczych. W takiej sytuacji opinia z badania może stanowić dodatkowe źródło informacji lub (poprzez uwiarygodnienie przez biegłego rewidenta) zwiększyć użyteczność tych sprawozdań. Wydanie przez biegłego rewidenta opinii bez zastrzeżeń (niezmodyfikowanej) stanowi potwierdzenie rzetelności sprawozdania finansowego.

Sprawozdanie z badania nabiera istotnego znaczenia w sytuacji, gdy biegły rewident wyda opinię zmodyfikowaną: opinię z zastrzeżeniami, odstąpi od wyrażenia opinii lub wyda opinię negatywną. W całkowitej grupie badanych podmiotów w 3 przypadkach biegły rewident wydał zmodyfikowaną opinię. Dodatkowe informacje uzasadniające wydanie takiej decyzji przez biegłego zawarte są w sekcji określającej podstawę wydania opinii negatywnej bądź odmowy jej wydania i sekcji opisującej kluczowe sprawy badania. Zawartość informacyjna sprawozdania z badania może być bardzo ograniczona w przypadku, gdy sprawozdanie badane jest przez ten sam podmiot i podtrzymuje on zastrzeżenia i uwagi, które przedstawił w raporcie za wcześniejszy rok. W tym przypadku analiza przyczyn odmowy wydania opinii wymaga uwzględnienia danych ujętych w sprawozdaniach z roku lub lat wcześniejszych. Odmowa wydania opinii lub wydanie negatywnej opinii jest najczęściej potwierdzeniem problemów, z jakimi boryka się badana spółka. W przypadku spółek giełdowych wiąże się to z nieterminowym przekazywaniem informacji, zawieszeniem notowań spółki. W konsekwencji spółki te ograniczają częstotliwość i zakres udostępnianych na zewnątrz informacji. Ocena rzetelności wizerunku prezentowanego w sprawozdaniu finansowym wymaga pogłębionej analizy danych z kilku lat z uwzględnieniem czynników makroekonomicznych. Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania wyznacza kierunek tych badań. Z tego też powodu poddano dodatkowo analizie sprawozdania z badania 3 spółek giełdowych, które otrzymały opi-

nię negatywną lub z objaśnieniami, oraz przypadek, w którym biegły odmówił wydania opinii (tabela 4.9).

Tabela 4.9. Podstawa wydania opinii zmodyfikowanej

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2020 / Podmiot uprawniony do badania	Opinia	Podstawa wydania opinii
1	2	3
Grupa kapitałowa Unified Factory S.A. / WBS Audyt Sp. z o.o.	Negatywna	<ul style="list-style-type: none"> • brak testu na utratę wartości firmy, która stanowi około 46% aktywów (w trakcie badania ujawniono przesłanki utraty tych aktywów), • brak wyceny obligacji zgodnie z MSSF 9 w zamortyzowanym koszcie, co spowodowało zniżenie wartości zobowiązań z tytułu obligacji, • stan zobowiązań krótkoterminowych jednostki dominującej na dzień bilansowy przewyższa wartość aktywów obrotowych, a ocena sytuacji jednostki nie wskazuje na możliwość ich spłaty w ciągu roku, • spadek przychodów w jednostce dominującej o 52% w stosunku do roku poprzedniego, • skumulowana strata wykazana w jednostkowym sprawozdaniu finansowym jest wyższa od wartości kapitałów własnych, co stanowi przesłankę do upadłości
Grupa kapitałowa PBG S.A. w restrukturyzacji / Grant Thornton Polska Sp. z o.o., Sp. k.	Odmowa wydania opinii	<ul style="list-style-type: none"> • brak możliwości zebrania wystarczających i odpowiednich dowodów badania, • brak kontynuacji działalności – zgodnie ze stanowiskiem zarządu roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2020 zostało sporządzone przy braku założenia kontynuacji działania, • kompletność i poprawność wyceny zobowiązań, spraw spornych i postępowań sądowych, • brak wystarczających dowodów na kompletność i poprawność wyceny rezerwy na koszty sanacji i postępowań sądowych, • sposób wyceny akcji spółki zależnej, • sposób szacowania odpisów z tytułu utraty wartości należności, • sposób oszacowania ceny możliwej do uzyskania aktywów przeznaczonych do sprzedaży,

cd. tabeli 4.9

1	2	3
		<ul style="list-style-type: none"> • sposób oszacowania wartości spodziewanych wpływów z dezinvestycji udziałów w spółce Energopol Ukraina
Open Finance S.A. / BDO Sp. z o.o., Sp. k.	Opinia z objaśnieniami	Istotna niepewność dotycząca kontynuacji działalności jednostki dominującej, wynikająca z restrukturyzacji finansowania związanej z zapadalnością zobowiązań finansowych i planowanego zbycia aktywów w spółkach zależnych i stowarzyszonych w celu utrzymania płynności

Źródło: opracowanie własne.

Kluczowe sprawy badania dotyczą obszarów ryzyka istotnego zniekształcenia, w tym spowodowanego oszustwem. Ich ujawnienie w sprawozdaniu z badania pozwala zidentyfikować rodzaj i rozmiary zagrożenia, na jakie narażona jest firma oraz inwestor (tabela 4.10).

Tabela 4.10. Kluczowe sprawy badania w spółkach, które otrzymały opinię zmodyfikowaną

Grupa kapitałowa	Opis ryzyka istotnego zniekształcenia (kwestie będące podstawą wydania opinii)	Procedury biegłego w odpowiedzi na zidentyfikowane ryzyko
	Kontynuacja działalności jednostki dominującej	
1	2	3
Unified Factory S.A.	<p>Okoliczności takie jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pogorszenie sytuacji finansowej na przestrzeni ostatnich lat, • zatwierdzony układ restrukturyzujący część zobowiązań, • ujemne kapitały, • ryzyko utraty płynności, • utrata możliwości spłaty terminowej zobowiązań, • brak środków na sfinansowanie działalności w przyszłych okresach, <p>wskazują na ryzyko istnienia zniekształcenia w zakresie zasady kontynuacji o rozległym charakterze</p>	<p>Procedury badania obejmowały między innymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omówienie z kierownictwem danych finansowych, przepływów pieniężnych oraz struktury finansowania, • analizę i omówienie planów i zamierzeń w zakresie działalności w ciągu kolejnych 12 miesięcy i dalej, • ocenę planów kierownictwa dotyczących przyszłych działań mających zapewnić kontynuację działalności, • zwrócenie się do prawnika jednostki z pytaniem o spory prawne i rozszczenie oraz ocenę racjonalności poglądu kierownictwa odnośnie do ich rozstrzygnięć i szacunków wynikających z nich konsekwencji finansowych, • analizę zdarzeń po dniu bilansowym, • ocenę poprawności i kompletności ujawnień w sprawozdaniu finansowym

cd. tabeli 4.10

1	2	3
	Przychody ze sprzedaży	
	<p>Kluczową pozycję przychodów stanowią przychody z tytułu sprzedaży usług, które zmniejszyły się w porównaniu do roku poprzedniego o 35%. Ze względu na istotną wartość wymienionej pozycji zidentyfikowano kluczowe ryzyko badania w podanym obszarze sprawozdania finansowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przegląd zasad rachunkowości w zakresie rozpoznania przychodu, • ocena środowiska kontroli wewnętrznej w zakresie ustalania i prezentacji przychodów w sprawozdaniu finansowym, • analiza istotnych umów, • analiza przychodów po dniu bilansowym, • ocena poprawności i kompletności ujawnień zgodnie MSSF 15: Przychody
	Utrata wartości aktywów trwałych	
	<p>Wartość firmy oraz wartości niematerialne stanowiły łącznie 46% wartości aktywów. Kluczowe dla badania sprawozdania finansowego jest ryzyko osądu oraz elementów szacunku, związane głównie z założeniami co do przyszłych przepływów pieniężnych oraz wyliczeniem stopy dyskonta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ocena kluczowych założeń dotyczących parametrów testów na utratę wartości, stóp dyskontowych oraz WACC, • ocena przyjętych założeń i szacunków co do wyliczenia przyszłych przepływów pieniężnych, • analiza ryzyka i przesłanek związanych z realizacją założeń będących podstawą testów na utratę wartości, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w sprawozdaniu finansowym zgodnie z MSR 36: Utrata wartości aktywów
Zobowiązania z tytułu obligacji		
<p>Zobowiązanie z tytułu obligacji o łącznej wartości nominalnej 25 mln zł, objęte układem. Jako kluczowe dla badania sprawozdania finansowego zidentyfikowano ryzyko kompletności i wyceny zobowiązań, ze względu na istotny i znaczący wpływ na sprawozdanie finansowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analiza dokumentacji dotyczącej emisji obligacji, omówienie założeń dotyczących układu w zakresie spłaty zobowiązań z tytułu zapadalności obligacji, • sprawdzenie wyceny bilansowej obligacji, • ocena poprawności i kompletności ujawnień w sprawozdaniu finansowym oraz w sprawozdaniu z działalności 	
<p>PBG S.A. w restrukturyzacji</p>	<p>Kontynuacja działalności jednostki dominującej</p>	<p>Kwestie będące podstawą odmowy wydania opinii z badania</p>

cd. tabeli 4.10

1	2	3
Open Finance S.A. [Bankier, 2021]	Kwestie kluczowe badania dotyczą wyceny inwestycji w jednostkach stowarzyszonych	<ul style="list-style-type: none">• ocena modelu wyceny, poprawność wyceny metodą praw własności, ocena parametrów cząstkowych szacunków wartości,• weryfikacja kompletności i poprawności ujawnień

Źródło: opracowanie własne.

Jednym z kluczowych obszarów badania jest weryfikacja zasadności przyjęcia przez jednostkę założenia kontynuacji działalności. Biegły rewident dokonuje oceny przesłanek kontynuacji działalności przyjętych przez zarząd i przedstawionych w jego sprawozdaniu. Stąd też ważnym etapem badania jest konfrontacja danych ujętych w sprawozdaniu zarządu z rzeczywistym stanem.

W przypadku Unified Factory S.A. ujemna wartość kapitału własnego stanowiła podstawę do niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały dotyczącej dalszego istnienia jednostki [Ustawa Kodeks spółek handlowych, 2022, art. 397]. W sprawozdaniu zarządu prezentowane było jednak odmienne stanowisko, chociaż już w 2018 roku wartość kapitału własnego zmniejszyła się o 82% z powodu wypracowanej straty bilansowej, a w 2019 roku kapitał własny miał wartość ujemną. Potwierdza to, że problemy finansowe Unified Factory S.A. potęgowały się z okresu na okres. Spółka przestała być notowana na GPW, notowania wznowiono od 24 czerwca 2020 roku. Jako spółka zainteresowania publicznego ogłaszała kwartalne i półroczne sprawozdania finansowe. Należy zauważyć, że problemy związane z prowadzeniem działalności przełożyły się bezpośrednio na terminowość, z jaką spółka przekazywała informacje. W 2019 roku opublikowała sprawozdanie za IV kwartał, sprawozdanie roczne za 2019 rok zostało zbadane i udostępnione dopiero we wrześniu 2020 roku. W opinii biegłego rewidenta założenie przyjęte w sprawozdaniu zarządu za 2019 rok, co do możliwości kontynuacji działalności, uznano za zasadne, chociaż 22 lipca 2020 roku zarząd podjął uchwałę co do oceny możliwości kontynuacji działalności. Już w 2018 roku biegły rewident, który badał sprawozdanie finansowe skonsolidowane, odmówił wydania opinii¹⁹. Powodami odmowy były między innymi wadliwie przeprowadzony test na utratę wartości prac badawczo-rozwojowych oraz uzależnienie kontynuacji działalności od wyników układu zawartego z wierzycielami. Analiza treści sprawozdania finansowego za trzy

¹⁹ Sprawozdanie finansowe za lata 2017 i 2018 badała firma audytorska PROAUDYT, zaś sprawozdania za lata 2019 i 2020 firma WBS Audyt [WBS Audyt, b.r.].

kwartały 2020 roku ujawnia między innymi przyczyny narastających trudności²⁰. Są to problemy związane z:

- działalnością operacyjną, będącą konsekwencją niepewnej sytuacji prawnej związanej z nadzorem sądowym nad spółką, z zagrożeniem upadłością i brakiem układu z wierzycielami,
- korektą wartości kluczowych aktywów trwałych do poziomu wartości odtworzeniowej,
- niewłaściwą wyceną długoterminowych zobowiązań z tytułu emisji obligacji.

W sprawozdaniu zarządu za 2020 rok, według oceny zarządu, w dającej się przewidzieć przyszłości spółka jest zdolna i w dalszym ciągu posiada potencjał do kontynuowania działalności, mimo trudnej sytuacji. Natomiast w opinii biegłego rewidenta nie było podstaw do przyjęcia takiego założenia.

Dodatkowo w sprawozdaniu z badania w punkcie dotyczącym innych wymogów prawa i regulacji ujęto informacje o:

- przekroczeniu terminu opublikowania raportu rocznego,
- nieprzestrzeganiu przepisów prawa – jednostka dominująca posiada zobowiązania z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodowego od osób prawnych, które nie są bieżąco regulowane, co w konsekwencji oznacza naruszenie przepisów Ustawy Kodeks karny skarbowy [2022].

Spółka w kolejnym roku ponownie nie dotrzymała obowiązków informacyjnych, co skutkowało nałożeniem kary przez zarząd GPW w 2022 roku.

W przypadku, gdy biegły rewident nie może zgromadzić wystarczających dowodów badania, odmawia wydania opinii z badania. W odniesieniu do Grupy Kapitałowej PBG S.A. w restrukturyzacji zasadniczą przyczyną odmowy wydania opinii z badania rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2020 był brak założenia kontynuacji działalności, co powodowało, że biegły rewident nie miał pewności co kompletności i poprawności szacunków wartości. Tym samym biegły nie potwierdził prawidłowości wyceny, a w konsekwencji wiarygodności sprawozdania. Również biegły rewident odmówił wydania opinii z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2021 [PBG, b.r.] ze względu na niemożliwość zebrania wystarczających i odpowiednich dowodów badania. W sprawozdaniu z badania nie podano szczegółowych przyczyn odmowy wydania opinii, informacje te można znaleźć w dodatkowych opiniach

²⁰ W trakcie prac nad zamknięciem ksiąg 2019 roku Unified Factory, przeprowadzanych w lipcu i sierpniu 2020 roku, dokonano odpisów aktualizujących i przeszacowań podstawowych pozycji bilansowych. W efekcie wartość kluczowego aktywa trwałego z wartości 24,1 mln zł na koniec czerwca 2019 roku zaktualizowana została do jej wartości odtworzeniowej, to jest do 0,7 mln zł na koniec września 2020 roku. Przeszacowano również zobowiązanie z tytułu długoterminowych papierów wartościowych (obligacji) z wartości 27 mln zł na koniec września 2019 roku do 19 mln zł na koniec września roku 2020 [Unified Factory, b.r.].

i stanowiskach Kierownika i Rady Nadzorczej²¹. Zasadnicze zastrzeżenia dotyczyły: szacunków wartości zobowiązań i rezerw związanych z postępowaniem sanacyjnym, postępowań sądowych, kompletności ich ujęcia oraz poprawności wyceny (prawidłowości przeprowadzenia testu na utratę wartości) aktywów przeznaczonych do sprzedaży, wyceny akcji spółek stowarzyszonych.

Istotna niepewność dotycząca kontynuacji działalności była głównym przedmiotem badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego za 2020 rok w przypadku Open Finance S.A. [Bankier, 2021]. Przyjęte przez zarząd plany restrukturyzacji finansowej miały na celu zmniejszenie tej niepewności i zapewnienie kontynuacji działalności. Przedstawione rozwiązania zostały uznane za wystarczające i biegły rewident wydał opinię o rzetelności skonsolidowanego sprawozdania finansowego z zastrzeżeniem co do istotnej niepewności kontynuacji działalności. W kolejnym roku obrotowym niekompletność wyceny aktywów przeznaczonych do sprzedaży, zobowiązań z tytułu kredytów i ich zabezpieczenia w postaci zastawu aktywów były podstawą odmowy wyrażenia opinii na temat skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Należy pokreślić, że celem biegłego rewidenta jest uzyskanie racjonalnej pewności, że sprawozdanie nie zawiera istotnych zniekształceń, a nie absolutnej pewności co do jego bezbłędności. Analizując treść sprawozdań biegłego rewidenta z badania, można zauważyć, że newralgicznymi obszarami raportów finansowych podatnymi na nieprawidłowości są:

- prawidłowość polityki rachunkowości w określonych, badanych obszarach,
- poprawność szacunków wartości oraz
- zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności.

4.4. Użyteczność raportów finansowych i możliwość jej atestacji w procesie badania

W obowiązujących regulacjach krajowego i międzynarodowego prawa o rachunkowości istnieje wiele opcji ujmowania i prezentacji danych finansowych, zauważalna staje się subiektywność oceny stopnia użyteczności informacji finansowej dla ostatecznego użytkownika przez autora sprawozdania finansowego

²¹ Stanowisko Kierownika Jednostki dominującej oraz Rady Nadzorczej Spółki dominującej PBG w sprawie zastrzeżeń wyrażonych przez podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych w raporcie z badania za 2021 rok i Ocenie Rady Nadzorczej PBG S.A. w restrukturyzacji dotyczącej sprawozdania z działalności Grupy Kapitałowej PBG S.A. w restrukturyzacji oraz skonsolidowanego sprawozdania finansowego w zakresie ich zgodności z księgami i dokumentami, jak i ze stanem faktycznym [PBG, b.r.].

[Wójtowicz, 2015, s. 168]. Wielowariantowość rozwiązań szczegółowych stosowanych w rachunkowości, w połączeniu ze zróżnicowaniem oraz dynamiką procesów gospodarczych, powoduje, że podjęcie trafnej decyzji wymaga przeanalizowania znacznych zasobów informacyjnych o określonych parametrach. Najistotniejszym z parametrów jest użyteczność decyzyjna informacji generowanej przez skuteczny system informacyjny. Skuteczność ta oznacza zapewnienie informacji istotnej, użytecznej na potrzeby podjęcia decyzji oraz dostarczenie jej na czas w poprawnej i spójnej formie, dzięki czemu decydent może zmniejszyć niepewność podejmowania decyzji przez zdobycie odpowiednich informacji [Iwasieczko, 2016, s. 295-296].

Warunkiem użyteczności informacji jest ich zdolność do wypełnienia głównych funkcji przy odpowiednim poziomie jakości. Za użyteczną informację uznaje się tę, która – zapewniając realizację zadań informacyjnych sprawozdań finansowych – spełnia kryterium przydatności, a zarazem wiarygodności [Uchwała nr 1/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości..., 2018]. Przydatna informacja to taka, która może wpłynąć na zmianę decyzji podejmowanych przez użytkowników sprawozdań, musi posiadać wartość predykcyjną i potwierdzającą²². W konsekwencji przydatność można rozpatrywać jako cechę subiektywną informacji przypisaną przez jej adresata. Zdaniem T. Wójtowicza [2015, s. 169] kluczowymi aspektami użyteczności sprawozdań finansowych są przydatność dla użytkownika (mierzona w sposób obiektywny, a nie z punktu widzenia subiektywnej oceny sporządzającego sprawozdanie) oraz porównywalność. Warunek użyteczności stanowi również wierność prezentacji, której znaczenie doprecyzowano cechami uzupełniającymi, takimi jak kompletność, neutralność i wolność od błędów.

Wiarygodność i prawdziwość sprawozdań finansowych należy postrzegać przez pryzmat ich użyteczności (definiowanej jako przydatność i wierna prezentacja) [Piechocka-Kałużna, 2019, s. 63]. Utrzymanie wiarygodności jest niezwykle istotne ze względu na rosnącą złożoność transakcji i innych zdarzeń wymagających odpowiedniej wyceny, właściwego ujęcia w systemie rachunkowości [Natkaniec, 2020, s. 101].

Badanie sprawozdania finansowego ma na celu określenie jego rzetelności i jasności²³, czyli zweryfikowanie realizacji celu stawianego tym sprawozdaniem. Równocześnie ocenia się też jakość informacji sprawozdawczej. Dwa

²² Połączenie w jednym sprawozdaniu informacji historycznych i prospektywnych okazuje się z wielu przypadków niemożliwe. Informacja ujęta w sprawozdaniu finansowym jest aktualna wyłącznie w momencie jego sporządzenia [Rówińska, 2016, s. 521].

²³ Zasada wiernego i rzetelnego obrazu została zastąpiona w założeniach koncepcyjnych zasadą przydatności i wierności prezentacji, w regulacjach krajowego prawa o rachunkowości zasada ta nadal obowiązuje.

główne atrybuty informacji to przydatność i wierność prezentacji. Zdaniem M. Rówińskiej [2016, s. 522] przydatności nie można rozpatrywać jako obiektywnej, uniwersalnej cechy jakościowej informacji sprawozdawczej – może być ona inaczej postrzegana przez różne grupy interesariuszy. Przydatność ocenia użytkownik, ponieważ to właśnie on ma ją wykorzystać do podejmowania decyzji. Szerokie grono odbiorców informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, różnorodne potrzeby informacyjne poszczególnych grup odbiorców sprawiają, że cecha ta ma charakter subiektywny. Informacja, która nie posiada określonych atrybutów jakościowych, jest informacją nieprzydatną, niewiarygodną, a próba oceny przeszłych zdarzeń czy projekcji przyszłych na ich podstawie naraża ich odbiorców na konsekwencje finansowe. Wychodząc z założenia, że informacja nierzetelna jest nieprzydatna, biegły rewident może ocenić jedynie pośrednio przydatność informacji, weryfikując jej rzetelność i wierność prezentacji. Badanie sprawozdania finansowego skupia się więc na zweryfikowaniu kompletności, neutralności i bezbłędności. W sprawozdaniu z badania biegły rewident przedstawia opinię o jakości sprawozdania przez pryzmat tych cech.

Informacja kompletna to taka, która obejmuje wszystkie cechy danego obiektu. Analiza kompletności ujęcia informacji w sprawozdaniu finansowym polega na ocenie, czy zawiera ono wszystkie niezbędne elementy umożliwiające użytkownikowi zrozumienie przedstawianego zjawiska, w tym wszystkie niezbędne opisy i objaśnienia. Biegły rewident, analizując kompletność sprawozdania finansowego, ocenia, czy:

- sporządzone zostało na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych zapewniających kompletność ujęcia operacji gospodarczych dotyczących badanego okresu,
- zostały ujęte wszystkie aktywa i pasywa,
- obejmuje wszystkie szacunki wartości, w tym rezerw, roszczeń, utraty wartości, przychodów, kosztów,
- zostały ujawnione wszystkie informacje o zmianach w aktywach, pasywach, przychodach i kosztach,
- zostały ujęte wszystkie operacje gospodarcze dotyczące danego okresu, w tym operacje nietypowe oraz te ujawnione po dniu bilansowym, a dotyczące zamkniętego roku,
- zawiera wszystkie części składowe wymagane przepisami prawa o rachunkowości i szczegółowymi regulacjami dotyczącymi badanego podmiotu.

Informacja kompletna umożliwia użytkownikowi sprawozdania finansowego zrozumienie opisywanego podmiotu. Kompletność można rozpatrywać również jako zgodność sprawozdania z działalnością ze sprawozdaniem finansowym.

Jeżeli informacje zawarte w sprawozdaniu z działalności są spójne z informacjami finansowymi, wówczas prezentowany obraz można uznać za kompletny. Szeroko rozumiana kompletność informacji daje podstawy do oceny zasadności założenia kontynuacji działalności jednostki.

Neutralność informacji oznacza sposób prezentacji niemający cech stronniczości związanej z wyborem i prezentacją informacji finansowych. Analizowana jest pod kątem prawidłowości ujęcia zasobów i zdarzeń gospodarczych oraz przyjętych zasad wyceny. Wielowariantowość rozwiązań dopuszczalnych MSSF ma na celu jak najlepsze dopasowanie regulacji prawnych do przebiegu procesów gospodarczych, zadaniem rewidenta jest ocena zgodności przyjętych zasad z rzeczywistością. Kierownik jednostki, określając politykę rachunkowości, ma prawo wyboru rozwiązań szczegółowych; na rolę rewidenta składają się analiza ich odpowiedniości i poprawności oraz ujawnienie informacji prezentowanych nieobiektywnie. Z badań przeprowadzonych przez T. Wójtowicza [2015, s. 178] wynika, że około 42% ankietowanych kierowało się stopniem skomplikowania metody wyceny przy wyborze metod dozwolonych w MSSF, adekwatność wyboru metody wyceny była najmniej istotnym kryterium. Prowadzić to może do sytuacji, gdy sprawozdanie będzie nosiło jedynie znamiona formalnej rzetelności.

Biegły rewident identyfikuje i ocenia ryzyko istotnego zniekształcenia spowodowanego błędem czy też oszustwem, które może dotyczyć zmywu, fałszerstwa, celowych pominięć, wprowadzenia w błąd lub obejścia kontroli wewnętrznej. Informacja niezawierająca błędu to taka, w której nie ujawniono błędów lub pominięć w opisie zjawiska, właściwie dobrano metodę i bezbłędnie ją zastosowano. Z tego też powodu szczególną uwagę należy zwrócić na procedury szacowania wartości, w tym wartości godziwej. Wycena w wartości godziwej powinna zapewniać porównywalność sprawozdań ze względu na odwołanie do warunków rynkowych, jednak na sposób szacowania wartości godziwej wpływa subiektywny osąd osoby dokonującej wyceny. W ramach badania weryfikacji podlegają zasadność przyjęcia określonych modeli wyceny i parametrów cząstkowych, poprawność merytoryczna i matematyczna przyjętych szacunków.

W analizowanych spółkach kluczowe obszary badania obejmowały między innymi szacunek wartości przepływów pieniężnych, wartości odzyskiwalnej, utraty wartości aktywów, wysokości rezerw, przychodów z kontraktów długoterminowych. Oceniano zasadność zastosowania metody wyceny i poprawność przyjętych założeń dotyczących stóp procentowych, rozkładu przepływów pieniężnych, budżetów, okresów ekonomicznej użyteczności, ryzyka. Parametry przyjęte przez kierownictwo jednostki konfrontowano z wynikami niezależnej wyceny. Projektując procedury badania, rewident poznaje system kontroli wewnętrznej, analizuje poprawność prowadzenia ksiąg rachunkowych i w uzasad-

nionych przypadkach weryfikuje bezbłądność działania systemów informatycznych rachunkowości. W ramach kluczowych obszarów badania ocenie podlegają równocześnie neutralność i bezbłądność informacji ujętych w sprawozdaniu finansowym.

Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego zawiera syntetyczną ocenę jakości badanego raportu, a nie badanej jednostki. Użytkownik sprawozdania finansowego otrzymuje informacje o rzetelności i wiarygodności sprawozdań, sposób interpretacji zawartych w nich danych zależy od jego potrzeb. Identyfikując kluczowe obszary badania, rewident wskazuje newralgiczne obszary działalności podmiotu – jest to sugestia kierunku dalszej analizy raportów finansowych i niefinansowych. Wskazanie źródła danych będących podstawą wydania opinii ma być ułatwieniem dla użytkownika. Należy zaznaczyć, że sprawozdanie z badania dotyczy ostatecznej wersji sprawozdania finansowego, uwzględniającej zmiany wprowadzone na wniosek biegłego rewidenta lub w uzgodnieniu z nim i udostępnianej interesariuszom. Sprawozdanie to stanowi dopełnienie sprawozdania finansowego, pewien certyfikat jakości.

Użytkownicy sprawozdań finansowych wymagają, aby dostarczane im informacje charakteryzowały się wysoką jakością, były wolne od błędów, wspomagały proces decyzyjny, a dostęp do nich nie był czasochłonny i kosztowny. Pozyskanie tego rodzaju informacji tworzy korzystne warunki do podjęcia przez nich decyzji gospodarczych, które w głównej mierze sprowadzają się do efektywnego wykorzystania zasobów i oceny ryzyka inwestycyjnego [Mizak, 2016, s. 78]. Zróznicowane cele, odmienność specyfiki problemów decyzyjnych oraz presja globalizacji powodują, że oczekiwania i wymagania użytkowników są coraz większe, nie zawsze spójne oraz wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe [Śniezek, Wiatr, 2011, s. 22]. Sprawozdanie finansowe powinno dostarczać rzetelnych informacji wszystkim użytkownikom, a dopiero dzięki ich odpowiedniej interpretacji, przekształceniu interesariusze będą mogli wykorzystać je stosownie do własnych preferencji [Rówińska, 2016, s. 519]. Uwiarygodnienie jakości raportu finansowego zwiększa jego użyteczność decyzyjną, niemniej sposób wykorzystania danych zawartych w tych raportach zależy od indywidualnych potrzeb informacyjnych ich adresatów. Tym samym użyteczność sprawozdań finansowych, wiarygodnych i rzetelnych w opinii zewnętrznych weryfikatorów, ograniczają potrzeby i kompetencje ich użytkowników.

Podsumowanie

Dynamika i złożoność zmian zachodzących w gospodarce powodują, że podjęcie decyzji staje się procesem wymagającym przeanalizowania coraz większej liczby informacji. Środkiem komunikacji podmiotu gospodarczego z otoczeniem są różnego typu zestawienia informacji. Przydatność takich zestawień ocenia się przez pryzmat indywidualnych potrzeb każdego z jego odbiorców. Standaryzacja raportów stanowi próbę spełnienia różnych oczekiwań. Równocześnie rosnące potrzeby informacyjne powodują sukcesywne poszerzanie liczby udostępnianych informacji ilościowych i jakościowych. Adresaci raportów finansowych oczekują jednak potwierdzenia, że udostępnione im informacje przedstawiają neutralny, prawdziwy obraz sytuacji majątkowo-finansowej i wyniku finansowego jednostki. Dążąc do minimalizacji ryzyka decyzyjnego, spodziewają się poświadczenia prawdziwości otrzymanych informacji przez wiarygodnego, niezależnego eksperta. Brak potwierdzenia rzetelności informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym może wywoływać wątpliwości wśród uczestników rynku podejmujących na ich podstawie decyzje gospodarcze [Andrzejewski, Mróz, 2016, s. 30].

Efektom zachodzących zmian w gospodarce rynkowej jest powstanie instytucji badania sprawozdania finansowego przez bezstronnego eksperta – biegłego rewidenta [Grabowska-Kaczmarczyk, 2016, s. 28]. Badanie sprawozdania przez biegłego rewidenta pozwala ocenić prawidłowość tego dokumentu, zweryfikować trafność podejmowanych przez jednostkę decyzji, poprawność zarządzania nią i współdziałania z otoczeniem. Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania zawiera informacje nie tylko opiniujące rzetelność i prawdziwość sprawozdania, ale również uzasadniające wydanie opinii. Stanowią one ważne dopełnienie treści sprawozdań finansowych, dodatkowy transfer informacji pomiędzy podmiotem gospodarczym a jego otoczeniem, co pozwala w pewnym stopniu ograniczyć lukę informacyjną.

Realizacja funkcji rewizji finansowej z jednej strony prowadzi do oceny jakości sprawozdania, z drugiej zaś zapewnia tę jakość. Poszczególne funkcje rewizji finansowej umożliwiają atestację określonych cech jakościowych sprawozdań finansowych i ich użyteczności.

Ogólnym celem niniejszej monografii była ocena możliwości atestacji determinant użyteczności raportów finansowych w procesie rewizji finansowej. Informacje ujęte w raportach pozwoliły zidentyfikować poszczególne funkcje rewizji finansowej i ich korelacje z determinantami użyteczności raportów finansowych. Największy zakres oddziaływania na użyteczność sprawozdań finansowych należy przypisać funkcjom uwierzytelniającej (atestacyjnej), kontrolnej i korygującej. Ich realizacja pozytywnie wpływa na rzetelność, wiarygodność, kompletność, sprawdzalność i porównywalność informacji. Funkcja informacyjna rewizji ze względu na obowiązujące przepisy prawne jest funkcją o ograniczonym zakresie oddziaływania na użyteczność sprawozdań finansowych. Należy jednak pamiętać, że częściowo ocena przydatności, użyteczności informacji wynika z subiektywnego osądu adresata sprawozdań finansowych. Cel rewizji stanowi atestacja wiarygodności i rzetelności udostępnianych informacji, a nie zagwarantowanie ich bezbłędności.

Podsumowując wyniki analizy opisowej sprawozdań biegłego rewidenta z badania sprawozdań finansowej wybranych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, można stwierdzić paralelizm struktury tych raportów. Niemniej pomimo formalnej zgodności występują istotne różnice w szczegółowości ujawnianych informacji. Analiza zakresu ujawnianych informacji w sprawozdaniu biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego prowadzi do następujących konkluzji:

- wskazane kluczowe obszary badania dotyczą obszarów istotnie zagrożonych ryzykiem zniekształcenia porównywalnych dla przedsiębiorstw określonych branż,
- we wszystkich raportach podano uzasadnienie wyboru kluczowych obszarów badania oraz opis zastosowanych procedur badania,
- procedury badania opracowane przez biegłego rewidenta i wykorzystywane metody badania były porównywalne w określonych kluczowych obszarach badania,
- we wszystkich podmiotach kluczowym obszarem badania była ocena ryzyka dotyczącego realizacji istotnych założeń testu na utratę wartości aktywów, wyceny należności i zobowiązań, wyceny i kompletności rezerw,
- ryzyko istotnego zniekształcenia dotyczy obszarów związanych z szacunkami wartości we wszystkich badanych jednostkach,
- w większości przypadków (w 13 firmach na ogólną liczbę badanych 18 spółek) biegły rewident nie określił wartościowego progu istotności,
- szczegółowość sprawozdań z badania nie jest powiązana ze specyfiką czy rozmiarami działalności badanej jednostki,

- zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności jest kluczowym obszarem badania we wszystkich branżach oprócz branży paliwowej,
- ryzyko utraty zdolności do kontynuacji działalności w podmiotach branży paliwowej oceniono pośrednio poprzez ocenę stopnia zadłużenia, płynności i zasadności przyjęcia szczegółowych parametrów szacunków wartości,
- w badanych spółkach nie stwierdzono ograniczenia zdolności kontynuacji działalności będącego rezultatem COVID-19, skutki pandemii zostały uwzględnione przy wyborze parametrów szacunków wartości.

Należy zaznaczyć, że korekty proponowane przez biegłych rewidentów, będące reakcją na stwierdzone nieprawidłowości, nie podlegają publikowaniu. Użytkownicy sprawozdań finansowych nie otrzymują informacji o skali korekt dokonanych w ramach badania sprawozdania finansowego – stanowi to istotne ograniczenie funkcji informacyjnej rewizji finansowej. W przypadku odmowy wydania opinii czy wydania opinii negatywnej biegły rewident odwoływał się do informacji podanych w sprawozdaniu zarządu z działalności, potwierdzając ich zasadność. Natomiast w raporcie biegłego zawierającym opinię z objaśnieniami przedstawiono podstawy wydania opinii w sposób bardzo ogólny. Potwierdza to konieczność wypracowania szczegółowych, ujednoczonych zasad sporządzania raportów z badania.

W sprawozdaniach biegłego rewidenta z badania sprawozdań finansowych umieszczono adnotację o zapoznaniu się z systemem kontroli wewnętrznej. Warto podkreślić, że istnieje odwrotna zależność pomiędzy ryzykiem nieodłącznym i ryzykiem kontroli wewnętrznej w stosunku do ryzyka wielkości przeoczenia [Andrzejewski, 2013, s. 21]. Z tego powodu wydaje się aktualną i zasadną propozycja M. Andrzejewskiego²⁴ dotycząca wzbogacenia sprawozdania z badania o informacje o wysokości ryzyka badania i jego elementach składowych²⁵.

²⁴ M. Andrzejewski [2012, s. 256] proponuje w sprawozdaniu z badania ujęcie między innymi:

- przyjętego poziomu istotności ogólnej i istotności cząstkowych dla głównych pozycji bilansowych i grup operacji wynikowych,
- wprowadzenia punktowej skali ocen dotyczących działania kontroli wewnętrznej i podania w raporcie uzyskanej punktacji przez badany podmiot,
- wprowadzenia kwantyfikacji w ocenie systemu rachunkowości badanej jednostki i podania w sprawozdaniu wyników tej oceny,
- łącznej kwoty wprowadzonych korekt w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego.

²⁵ Wprowadzone w Wielkiej Brytanii zmiany w regulacjach prawnych prowadzą do rozszerzenia modelu sprawozdawczości z badania. Od biegłych rewidentów wymaga się ujawnienia ryzyka istotnego zniekształcenia, które miało największy wpływ na badanie sprawozdania finansowego. C.S. Lennox, J.J. Schmidt i A.M. Thompson [2019, s. 1] na podstawie przeprowadzonych badań zauważyli, że z punktu widzenia inwestorów tego typu ujawnienia nie niosą użytecznych treści pomocnych w ograniczeniu (zarządzaniu) ryzyka. Inwestorzy zostali już poinformowani o ryzyku związanym ze sprawozdawczością finansową, zanim biegli rewidenci zaczęli je ujawniać w rozszerzonych sprawozdaniach z audytu.

Pozwolą one dodatkowo ocenić poziom systemu kontroli wewnętrznej wpływającej na jakość raportów, w tym zwłaszcza raportów kwartalnych. Zamieszczenie tego rodzaju informacji zwiększy stopień realizacji funkcji informacyjnej rewizji finansowej i może się przyczynić do wzrostu przejrzystości sprawozdań finansowych. Równocześnie należy być świadomym stale zmieniających się oczekiwań interesariuszy co do zakresu udostępnianych im informacji i ich formy. Dla interesariuszy korzystna byłaby także mniej obszerna sprawozdawczość finansowa ujawniająca to, co jest istotne w ramach konkretnej działalności. Istnieje potrzeba raportu biznesowego obejmującego powiązane ze sobą informacje finansowe i niefinansowe ukierunkowane na szczególnie ważnych odbiorców, czyli interesariuszy [Świdarska, Krysik, 2019, s. 105]. Zachodzące zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym przekładają się na ewolucję sposobu porozumiewania się przedsiębiorstwa z otoczeniem. Jednakże bez względu na przyjęte formy komunikacji interesariusze jednostki zawsze będą oczekiwali wiarygodnych, rzetelnych i przejrzystych informacji.

Bibliografia

- Andreicovici I., Jeny A., Lui D. (2020), *Do Firms Respond to Auditors' Red Flags? Evidence from the Expanded Audit Report*, "SSRN Electronic Journal", January, s. 1-45, www.researchgate.net/publication/343297082 (dostęp: 24 sierpnia 2022 roku), DOI: 10.2139/ssrn.3634479.
- Andrzejewski M. (2002), *Rachunkowość a ujawnianie informacji przez spółki giełdowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Andrzejewski M. (2012), *Korygująca funkcja rewizji finansowej w systemie rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków.
- Andrzejewski M. (2013), *Problemy kwantyfikacji ryzyka w procedurach rewizji sprawozdań finansowych*, (w:) B. Micherda, M. Andrzejewski, *Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Problemy kwantyfikacji ryzyka gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków, s. 11-30.
- Andrzejewski M., Mazurczak A. (2011), *Kontrolna funkcja rewizji finansowej w jednostkach zainteresowania publicznego*, (w:) B. Micherda (red.), *Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 223-248.
- Andrzejewski M., Mazurczak-Mąka A., Schroeder P. (2016), *Informacyjna funkcja rewizji finansowej na przykładzie badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych*, (w:) M. Andrzejewski (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa jednostek zainteresowania publicznego. Kierunki zmian*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 44-84.
- Andrzejewski M., Mróz K. (2016), *Rewizja finansowa narzędziem korygującym sprawozdanie finansowe*, (w:) M. Andrzejewski (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa jednostek zainteresowania publicznego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 28-43.
- Bankier (2021), *Open Finance S.A.: wyniki finansowe*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/OPEN-FINANCE-S-A-wyniki-finansowe-8081779.html> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- BDO, *Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania dla Walnego Zgromadzenia oraz Rady Nadzorczej Boryszew S.A.*, <https://www.boryszew.com.pl/wp-content/uploads/2021/04/BDO-Sprawozdanie-z-badania-GK-BRS-2020.pdf> (dostęp: 9 kwietnia 2022 roku).
- Buk H. (2006), *Nowoczesne zarządzanie finansami. Planowanie i kontrola*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.

- Ceglarek B. (2002), *Etyka biegłego rewidenta po nowelizacji ustawy o rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław.
- Chłapek K. (2016), *Identyfikacja ryzyka gospodarczego w sprawozdawczości zintegrowanej polskich spółek giełdowych*, (w:) M. Andrzejewski (red.), *Ewolucja sprawozdawczości i rewizji finansowej w systemie rachunkowości*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 76-93.
- Chłapek K., Krajewska S., Zieniuk P. (2020), *Wyzwania rewizji finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Compreum, Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe za rok 2020, <https://compreum.pl/sprawozdanie-finansowe-za-rok-2020/> (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- Cosserat G. (2000), *Modern Auditing*, John Wiley & Sons Ltd.
- Dobija M. (2014), *Audyt finansowy we współczesnych systemach społecznych: funkcje i praktyka*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Dyrektywa 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 17 maja 2006 roku w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych, zmieniająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG oraz uchylająca dyrektywę Rady 84/253/EWG, Dz. Urz. UE (PL) L 157 z 9 czerwca 2006 roku.
- Eljasiak E. (2011), *W kierunku zintegrowanej sprawozdawczości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 62(118), s. 99-110.
- Enea, Skonsolidowany raport roczny SRR 2020, <https://ir.enea.pl/pr/656146/skonsolidowany-raport-roczny-srr-2020> (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- EY, Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania dla Walnego Zgromadzenia oraz Rady Nadzorczej Budimex S.A., https://www.fxmag.pl/attachments/esp/2021-03-25/20210325_062414_1235766134_2020_Grupa_Budimex_Sprawozdanie_z_badania.xhtml (dostęp: 20 kwietnia 2022 roku).
- Gabrusewicz W., Remlein M. (2011), *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa. Jednostkowe i skonsolidowane*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Gierusz B., Martyniuk T. (2017), *Porównywalność informacji sprawozdawczych w świetle założeń koncepcyjnych MSSF*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 4, s. 231-240.
- Gierusz J. (2005), *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk.
- Gmytrasiewicz M. (2007), *Teoria rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, (w:) *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 111-116.
- Gold A., Heilmann M., Pott Ch., Rematzki J. (2020), *Do Key Audit Matters Impact Financial Reporting Behavior*, “WILEY”, 22th January, s. 1-13, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ijau.12190> (dostęp: 22 sierpnia 2022 roku), DOI: 10.1111/ijau.12190.

- Gołębiowski B. (2019), *The Impact of International Financial Reporting Standards on the Quality of Financial Information*, „Studia Prawniczo-Ekonomiczne”, t. CXII, s. 241-259, DOI: 10.26485/SPE/2019/112/14.
- Gottlieb M. (1992), *Rola i obowiązki amerykańskiego biegłego rewidenta*, „Rachunkowość”, nr 4, s. 137, za: J. Pfaff (2007), *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.
- Górka Ł. (2010), *Wykorzystanie planów finansowych w badaniu sprawozdań finansowych*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków.
- Grabiński K. (2016), *Determinanty kształtowania wyniku finansowego w teorii i praktyce europejskich spółek giełdowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków.
- Grabowska-Kaczmarczyk E. (2016), *Ewolucja rewizji finansowej i jej wpływ na jakość procesu badania sprawozdania finansowego*, (w:) M. Andrzejewski (red.), *Ewolucja sprawozdawczości i rewizji finansowej w systemie rachunkowości*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 28-42.
- Grabowska-Kaczmarczyk E. (2020), *Wiarygodność sprawozdania finansowego, potwierdzona badaniem przez biegłego rewidenta, elementem polityki zrównoważonego rozwoju*, (w:) K. Chłapek, S. Krajewska, P. Zieniuk (red.), *Wyzwania rewizji finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 15-32.
- Grupa Azoty Tarnów, Raporty okresowe, <https://tarnow.grupaazoty.com/relacje-inwestorskie/raporty-okresowe#item5136> (dostęp: 9 kwietnia 2022 roku).
- International Accounting Standards Board (2018), *The Conceptual Framework for Financial Reporting*, London.
- International Ethics Standards Board for Accountants (2018), *Międzynarodowy kodeks etyki zawodowych księgowych (w tym Międzynarodowe standardy niezależności)*, Polska Izba Biegłych Rewidentów, https://www.pibr.org.pl/assets/meta/4571,3431.%20Za%C5%82.%20nr%201%20IFAC%20Code%202019_PL_v3.pdf (dostęp: 15 czerwca 2022 roku).
- Iwasieczko B. (2016), *Ocena użyteczności informacji finansowych*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 6(84), cz. 1, s. 293-299.
- Izostal, Skonsolidowany raport roczny za 2020 rok, <https://www.izostal.com.pl/raporty--/raporty-okresowe/skonsolidowany-raport-roczny-za-2020-rok,46.html> (dostęp: 10 maja 2022 roku).
- Jastrzębska Spółka Węglowa, Raporty okresowe – 2020, <https://www.jsw.pl/relacje-inwestorskie/raporty-gieldowe/raporty-okresowe/raporty-okresowe-2020> (dostęp: 9 kwietnia 2022 roku).
- Kamela-Sowińska A. (2002), *Polska rachunkowość w perspektywie globalizacji*, „Monitor Rachunkowości i Finansów”, nr 7/8, s. 3-7.
- KGHM Polska Miedź, Raporty finansowe, <https://kg hm.com/pl/inwestorzy/centrum-wynikow/raporty-finansowe> (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).

- Komisja Europejska (2010), *Zielona Księga. Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu*, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/881,Polityka-badania-sprawozdan-finansowych.pdf> (dostęp: 15 czerwca 2022 roku).
- Krzywda D., red. (2012), *Rewizja sprawozdań finansowych*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Kutera M. (2004), *Ewolucja celów rewizji finansowej*, (w:) M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska (red.), *Polska Szkoła Rachunkowości*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa, s. 147-159.
- Kuzior A., Rówińska-Król M. (2021), *Cechy jakościowe sprawozdawczości finansowej a jej użyteczność w świetle regulacji międzynarodowego prawa bilansowego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- Lennox C.S., Schmidt J.J., Thompson A.M. (2019), *Why Are Expanded Audit Reports not Informative to Investors? Evidence from the United Kingdom*, <https://ssrn.com/abstract=2619785> (dostęp: 22 sierpnia 2022 roku), DOI: 10.1007/s11142-021-09650-4.
- Lew A. (2019), *The Impact of Financial Audit on the Balance of an Enterprise – Results of Empirical Research*, "Modern Management Review", vol. XXVI, no. 26(2), s. 29-36, DOI: 10.7862/rz.2019.mmr.11.
- Lew G. (2015), *Propozycja rozszerzenia zakresu opinii i raportu z badania sprawozdania finansowego*, (w:) B. Nita (red.), *Teoria rachunkowości, sprawozdawczość i analiza finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 276-284, DOI: 10.15611/pn.2015.388.28.
- Lisicki B. (2021), *Utrata wartości aktywów a wycena rynkowa spółek publicznych – przykład Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.
- Lotos, Raporty roczne, https://inwestor.lotos.pl/193/r,2020/raporty_i_dane/raporty_roczne (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- Maćkowiak E., Poniatowska L. (2021), *Determinanty użyteczności raportów finansowych w kontekście grup użytkowników informacji finansowych*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- Marzec J., Śliwa J. (2016), *Badanie sprawozdań finansowych przedsiębiorstw i ocena ich zdolności do rozwoju*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Maślanka T., Mazur-Maślanka I. (2020), *Rola biegłego rewidenta w identyfikacji oraz eliminowaniu oszustw w sprawozdaniu finansowym*, (w:) K. Chłapek, S. Krajewska, P. Zieniuk (red.), *Wyzwania rewizji finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 55-64.
- Mazurczak-Mąka A. (2013), *Weryfikacja wykonalności przyjętego przez jednostkę założenia kontynuacji działalności jako istotny element badania sprawozdania finansowego*, (w:) B. Micherda, M. Andrzejewski (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Problemy kwantyfikacji ryzyka gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków, s. 129-142.

- Michalak J. (2018), *Metody pomiaru i determinanty jakości informacji w raportach spółek giełdowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Micherda B. (2006), *Problemy wiarygodności sprawozdania finansowego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Mizak A. (2016), *Użytkownicy informacji zawartych w systemie rachunkowości i sprawozdawczości oraz cele i zakres wykorzystania przez nich informacji sprawozdawczych*, (w:) H. Żukowska, A. Spoz, G. Zasuwa (red.), *Sprawozdawczość w procesie zarządzania i oceny działalności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 73-80.
- Młynarczyk A. (2009), *Metody szacowania ryzyka wystąpienia nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych jako element rewizji finansowej*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice.
- Mostostal Warszawa, Relacje inwestorskie, <https://www.mostostal.waw.pl/relacje-inwestorskie/raporty/okresowe-skonsolidowane> (dostęp: 20 kwietnia 2022 roku).
- MSB 200: Ogólne cele niezależnego biegłego rewidenta oraz przeprowadzanie badania zgodnie z międzynarodowymi standardami, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4169,1.1%20KSB%20200.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 230: Dokumentacja badania, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4142,1.4%20KSB%20230.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 300: Planowanie badania sprawozdania finansowego, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4145,1.9%20KSB%20%20300.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 315: Identyfikacja i oszacowanie ryzyk istotnego zniekształcenia poprzez zrozumienie jednostki i jej otoczenia, Polska Izba Biegłych Rewidentów, [https://www.pibr.org.pl/assets/file/4149,1.10%20KSB%20315%20\(Z\).pdf](https://www.pibr.org.pl/assets/file/4149,1.10%20KSB%20315%20(Z).pdf) (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 320: Istotność w planowaniu i przeprowadzaniu badania, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4138,1.11%20KSB%20320.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 330: Reakcja biegłego rewidenta na oszacowane ryzyka, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4140,1.12%20KSB%20330.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 450: Ocena zniekształceń zidentyfikowanych podczas badania, Polska Izba Biegłych Rewidentów, https://www.pibr.org.pl/assets/file/6077,1.7_KSB%20450_3430_1107.pdf (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 700: Formułowanie opinii oraz sprawozdawczość na temat sprawozdania finansowego, Polska Izba Biegłych Rewidentów, [https://www.pibr.org.pl/assets/file/6074,1.10_KSB%20700\(Z\)_3430_1107.pdf](https://www.pibr.org.pl/assets/file/6074,1.10_KSB%20700(Z)_3430_1107.pdf) (dostęp 10 czerwca 2022 roku).
- MSB 701: Przedstawianie kluczowych spraw badania w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/assets/meta/4119,1.30%20KSB%20701.pdf> (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).

- MSB 705: Modyfikacje opinii w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta, Polska Izba Biegłych Rewidentów, [https://www.pibr.org.pl/assets/file/4139,1.31%20KSB%20705%20\(Z\).pdf](https://www.pibr.org.pl/assets/file/4139,1.31%20KSB%20705%20(Z).pdf) (dostęp: 10 czerwca 2022 roku).
- MSR 1: Prezentacja sprawozdań finansowych, Załącznik: Międzynarodowe Standardy Rachunkowości do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 roku przyjmujące określone Międzynarodowe Standardy Rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. Urz. UE L 320/1.
- Nadolna B. (2013), *Jakość informacji na potrzeby analizy decyzyjnej z wykorzystaniem kosztów relewantnych*, „Finanse i Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 61(765), s. 451-460.
- Natkaniec K. (2020), *Identyfikacja kluczowych spraw badania i procedur weryfikacyjnych na przykładzie spółek branży budowlanej notowanych na GPW w Warszawie*, (w:) K. Chłapek, S. Krajewska, P. Zieniuk (red.), *Wyzwania rewizji finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 101-114.
- Olchowicz I., Tłaczała A. (2002), *Sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Ożyński R. (2003), *Badanie sprawozdań finansowych partii politycznych oraz komitetów wyborczych*, (w:) *Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym*, materiały pokonferencyjne, III Doroczna Konferencja Audytingu Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, Warszawa.
- PBG, Raporty okresowe, <http://www.pbg-sa.pl/relacje-inwestorskie/raporty-okresowe/skonsolidowany-raport-roczny-grupy-kapitalowej-pbg-s-a-za-rok-2021.html> (dostęp: 10 maja 2022 roku).
- PCC Rokita, Raport roczny skonsolidowany za 2020 rok, https://archiwum.pcc.rokita.pl/bazy/investors.nsf/id/PL_Raport_roczny_skonsolidowany_za_2020_rok (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- Pfaff J. (2001), *Sprawozdawczość małych podmiotów gospodarczych*, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej, Katowice.
- Pfaff J. (2007), *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.
- Pfaff J. (2015), *Niezależność biegłych rewidentów badających sprawozdania finansowe jednostek zainteresowania publicznego w świetle nowych regulacji UE*, „Studia Ekonomiczne”, nr 240, s. 101-113.
- Pfaff J. (2020), *Rewizja finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.
- Piechocka-Kałużna A. (2019), *Jakość jako determinanta wiarygodności współczesnej sprawozdawczości finansowej w Polsce*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- PKN ORLEN, Raporty i publikacje, <https://www.orklen.pl/pl/relacje-inwestorskie/raporty-i-publikacje/sprawozdania> (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- PWC 1, Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania dla Walnego Zgromadzenia i Rady Nadzorczej Fabryki Farb i Lakierów Śnieżka S.A., https://www.sniezka-sa.pl/file/corpoPeriodicreport/SzB_FFiLniekaSA_skons_2020_MM.pdf (dostęp: 10 maja 2022 roku).

- PWC 2, Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania dla Walnego Zgromadzenia i Rady Nadzorczej Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A., https://www.jsw.pl/fileadmin/user_files_ri/raporty-okresowe/pl/2020/1y/html_skonsolidowany/5_jsw_skonsolidowane_sprawozdanie_niezaleznego_bieglego_rewidenta_z_badiania_2020_-_final.xhtml (dostęp: 6 maja 2022 roku).
- PWC 3, Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania dla Walnego Zgromadzenia i Rady Nadzorczej Unimot S.A., <https://www.unimot.pl/wp-content/uploads/2021/03/unimot-s-a-sprawozdanie-z-badiania-2020.pdf> (dostęp: 20 kwietnia 2022 roku).
- Remlein M. (2008), *Inwestycje kapitałowe w polityce rachunkowości grupy kapitałowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań.
- Remlein M. (2019), *Spolecznie odpowiedzialne inwestycje w sprawozdawczości przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 marca 2018 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych, Dz. U. z 2018 roku, poz. 757.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 5 października 2020 roku w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych wymaganych w prospekcie dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości, Dz. U. z 2020 roku, poz. 2000.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 537/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 roku w sprawie szczegółowych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych jednostek interesu publicznego, uchylające decyzję Komisji 2005/909/WE, Dz. Urz. UE L 158/770.
- Rówińska M. (2013), *Cechy jakościowe sprawozdania finansowego jednostek gospodarczych*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 757, s. 375-382.
- Rówińska M. (2016), *Przydatność – podstawowa cecha informacji finansowej?*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 2(80), cz. 2, s. 517-523.
- Rydzak R. (2015), *Wykorzystanie procedur rewizji finansowej w wykrywaniu istotnych zniekształceń sprawozdań finansowych*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice.
- Sawicki K. (2003), *Kontrola jakości audytingu a rachunkowość kreatywna, oszustwa i błędy*, (w:) *Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym*, materiały konferencyjne, III Doroczna Konferencja Audytingu Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, Warszawa.
- Stępień K. (2019), *Polityka rachunkowości w kreowaniu wartości informacyjnej sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ślebzak K., Ślebzak M. (2014), *Spodziewane zmiany ustawy o rachunkowości a obligatoryjne badania sprawozdań finansowych*, „Rachunkowość”, nr 8, s. 2-6.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2011), *Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej*, Wolters Kluwer, Warszawa.

- Świdarska G.K., Krysiak M. (2019), *Inteligentny raport biznesowy (według koncepcji Core@Mmore)*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Tauron Polska Energia, Raporty okresowe, <https://www.tauron.pl/tauron/relacje-inwestorskie/raporty-okresowe> (dostęp: 22 kwietnia 2022 roku).
- Thiel S. (2010), *Rynek kapitałowy i terminowy*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa.
- Uchwała nr 22/2017 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości nr 9: Sprawozdanie z działalności, Załącznik do komunikatu Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 4 stycznia 2018 r., poz. 4.
- Uchwała nr 1/2018 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 9 stycznia 2018 roku w sprawie przyjęcia Stanowiska Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie zasady rzetelnego i jasnego obrazu w realizacji przepisów artykułu 4, ustępu 1 oraz ustępów 1a i 1b Ustawy o rachunkowości, Załącznik do komunikatu Ministra Finansów z dnia 24 stycznia 2018 roku, poz. 7.
- Uchwała nr 2041/37a/2018 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 5 marca 2018 roku w sprawie krajowych standardów wykonywania zawodu, Polska Izba Biegłych Rewidentów, <https://www.pibr.org.pl/pl/prawo#krajowe-standardy-rewizji-finansowej> (dostęp: 13 lutego 2020 roku).
- Unified Factory, Skonsolidowany raport okresowy za 3 kwartały 2020 roku Grupy Kapitałowej Unified Factory S.A., https://unifiedfactory.com/wp-content/uploads/2020/11/UF_Sprawozdanie_Finansowe_3Q_2020_13_11_2020.pdf (dostęp: 10 maja 2022 roku).
- Ustawa z dnia 24 września 1994 roku o rachunkowości, Dz. U. z 2021 roku, poz. 217.
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 roku Prawo energetyczne, Dz.U. z 2022 roku, poz. 1385, 1723.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 roku Kodeks karny skarbowy, Dz.U. z 2022 roku, poz. 859.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 roku Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2022 roku, poz. 1467.
- Ustawa z dnia 11 maja 2017 roku o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, Dz. U. z 2022 roku, poz. 1302.
- WBS Audyt, Sprawozdanie niezależnego biegłego rewidenta z badania rocznego sprawozdania finansowego Unified Factory S.A. za okres 01.01.2019 r. – 31.12.2019 r., https://unifiedfactory.com/wp-content/uploads/2020/10/Opinia_UFSA_31.12.2019_NC-sig_10.09.2020.pdf (dostęp: 10 maja 2022 roku).
- Wójtowicz T. (2015), *Aspekty praktyczne użyteczności sprawozdań finansowych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 82(138), s. 167-180.
- Zieniuk P. (2020), *Wpływ sytuacji epidemicznej związanej z COVID-19 na audyt zdarzeń po dacie bilansu i inne procedury badania sprawozdań finansowych*, (w:) K. Chłapek, S. Krajewska, P. Zieniuk (red.), *Wyzwania rewizji finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 165-184.

Spis rysunków

1.1. Przesłanki wiarygodności sprawozdania finansowego	10
2.1. Miejsce badania sprawozdania finansowego w systemie rachunkowości.....	35
2.2. Rodzaje opinii z badania sprawozdania finansowego.....	60
3.1. Zmiany wartościowe sumy bilansowej po przeprowadzonej rewizji finansowej	79
3.2. Zmiany wartości przychodów ze sprzedaży po przeprowadzonej rewizji finansowej	79
3.3. Rozkład procentowy wydawanych opinii przez biegłego rewidenta	81
3.4. Odsetek rodzajów opinii wydawanych w jednostkach z zagrożeniem kontynuacji działalności.....	82
3.5. Liczba poszczególnych rodzajów opinii w wybranych spółkach giełdowych w latach 2005-2009	83
3.6. Liczba przypadków dokonywania zmiany sumy bilansowej i rachunku zysków i strat w wyniku wprowadzenia korekt zaproponowanych przez biegłych rewidentów w sprawozdaniu finansowym badanej jednostki	84
3.7. Liczba przypadków dokonywania zmiany sumy bilansowej i rachunku zysków i strat w wyniku wprowadzenia korekt zaproponowanych przez biegłych rewidentów w sprawozdaniu finansowym badanej jednostki	85
3.8. Rodzaje opinii w ujęciu procentowym w latach 2010-2014	87
3.9. Struktura zmian sumy bilansowej rekomendowanych jako rezultat rewizji finansowej w latach 2012-2014	88
3.10. Struktura zmian pozycji bilansu w wyniku po badaniu sprawozdania finansowego w latach 2012-2014.....	89
3.11. Struktura zmian wartości aktywów (w %)	90
3.12. Struktura zmian wartości pasywów (w %).....	91
3.13. Kryteria wyboru metody wyceny bilansowej.....	94

Spis tabel

1.1.	Podmiotowy zakres badania sprawozdań finansowych	19
1.2.	Obowiązujące w Polsce Krajowe Standardy Rewizji Finansowej w brzmieniu Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej	22
2.1.	Szczegółowe procedury badania wiarygodności.....	54
2.2.	Wpływ zniekształceń sprawozdania finansowego na rodzaj opinii	62
3.1.	Zakres raportów bieżących i okresowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.....	66
3.2.	Funkcje rewizji sprawozdań finansowych	72
3.3.	Charakterystyka funkcji rewizji finansowej.....	72
3.4.	Funkcje rewizji finansowej a cechy jakościowe sprawozdań finansowych	76
3.5.	Wpływ rewizji finansowej na rachunek zysków i strat.....	80
3.6.	Ocena celowości rewizji na podstawie uzyskanych wyników (w %) ...	80
3.7.	Rodzaje opinii w latach 2005-2009 (w %).....	82
3.8.	Przyczyny korekt sprawozdań finansowych	85
3.9.	Liczba i odsetek zniekształceń podstawowych kategorii aktywów i pasywów	89
3.10.	Liczba zmian wprowadzonych w wybranych pozycjach przychodów i kosztów	91
3.11.	Typy opinii biegłych rewidentów o sprawozdaniach finansowych za lata 2004-2016 sporządzanych przez spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.....	93
4.1.	Wykaz spółek objętych badaniem.....	96
4.2.	Struktura sprawozdania z badania.....	98
4.3.	Rodzaje opinii z badania sprawozdania finansowego i podstawy jej wydania	103
4.4.	Wpływ oceny zdolności do kontynuowania działalności na rodzaj wydanej przez audytora opinii	104
4.5.	Zakres i wyniki badania sprawozdania finansowego.....	106
4.6.	Elementy sprawozdania z badania sprawozdań finansowych badanych podmiotów, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń.....	109
4.7.	Kluczowe obszary badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych podmiotów, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń.....	111

4.8. Kluczowe obszary badania w podziale na branże badanych podmiotów notowanych na Gieldzie Papierów Wartościowych w Warszawie, które uzyskały opinię bez zastrzeżeń.....	118
4.9. Podstawa wydania opinii zmodyfikowanej.....	125
4.10. Kluczowe sprawy badania w spółkach, które otrzymały opinię zmodyfikowaną.....	126

Informacja o Autorach

Magdalena Głębocka – doktor, adiunkt w Katedrze Rachunkowości Wydziału Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Wykładowca akademicki na studiach pierwszego i drugiego stopnia oraz na studiach podyplomowych. Specjalizuje się w takich obszarach badawczych jak: polityka rachunkowości, sprawozdawczość finansowa, rozliczenia publiczno-prawne w rachunkowości oraz rachunkowość jednostek sektora finansów publicznych. Współautorka monografii naukowych, podręczników dydaktycznych i akademickich. Członek zwyczajny Stowarzyszenia Księgowych w Polsce.

Józef Pfaff – doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, pracownik Katedry Rachunkowości Wydziału Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, dyplomowany księgowy, biegły rewident zrzeszony w Polskiej Izbie Biegłych Rewidentów. Jest autorem wielu publikacji z zakresu rachunkowości i rewizji finansowej. Pracę naukowo-dydaktyczną łączy z praktyką, pełniąc funkcję Przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na biegłych rewidentów. Jest członkiem Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, przewodniczącym Głównej Zawodowej Komisji Egzaminacyjnej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce.

Publikacja jest efektem badań nad znaczeniem rewizji finansowej w procesie atestacji determinant użyteczności sprawozdań finansowych. Raporty finansowe stanowią podstawowe narzędzie komunikowania się jednostki gospodarczej z jej otoczeniem ekonomicznym, a jakość przekazywanych w nich informacji posiada kluczowe znaczenie. Dysponowanie informacjami o określonych atrybutach warunkuje racjonalność podejmowanych decyzji ekonomicznych. Wyposażenie sprawozdań finansowych w nieodzowne cechy jakościowe jest wstępnym warunkiem uznania ich za przydatne. Sposób oceny ich użyteczności wynika jednak z indywidualnych potrzeb i kompetencji adresatów tych informacji.

Użyteczność informacji ujawnianych w raportach finansowych określa wiele czynników. Zadaniem rewizji finansowej jest atestacja determinant użyteczności informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych.

W monografii przedstawiono:

- zakres i funkcje rewizji sprawozdań finansowych z uwzględnieniem potrzeb informacyjnych ich użytkowników,
- standardy i procedury badania użyteczności sprawozdań finansowych,
- wpływ rewizji finansowej na podniesienia jakości publikowanych raportów finansowych,
- opis struktury sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego,
- ocenę sprawozdań biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego wybranych spółek notowanych na Gieldzie Papierów Wartościowych w Warszawie przeprowadzoną pod kątem atestacji determinant użyteczności sprawozdań finansowych.

W opracowaniu uwzględniono regulacje krajowych i międzynarodowych przepisów w obszarze sprawozdawczości finansowej i rewizji finansowej.

ISBN 978-83-7875-815-0

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach